

Azərbaycan
Tərcümə
Mərkəzi

ƏSƏR

12-13

Paşa Əlioğlu:
"Tərcümə tariximiz
ana dili ədəbiyyatımızla
eyni vaxtdan başlayır"

19 dekabr 2014-cü il № 08 (08) * Həftəlik ədəbi-ictimai qəzet * Qiyməti 50 qəpik

Şərəflə
yaşanan
ömür...

Şirməmməd
Hüseynov

» sahifə 4

Milli teatr
fəlsəfəsinin
konsept
müxtəlifliyi

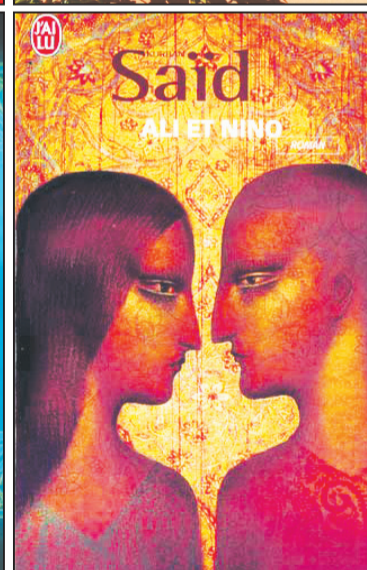
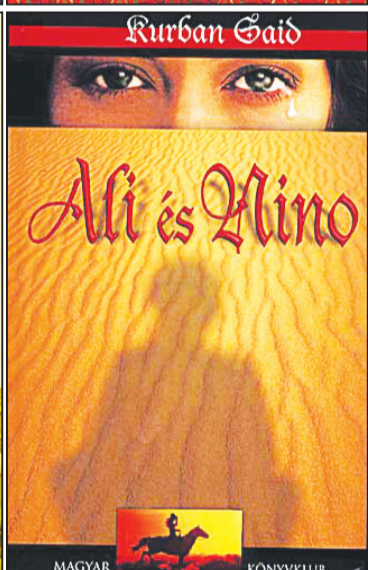
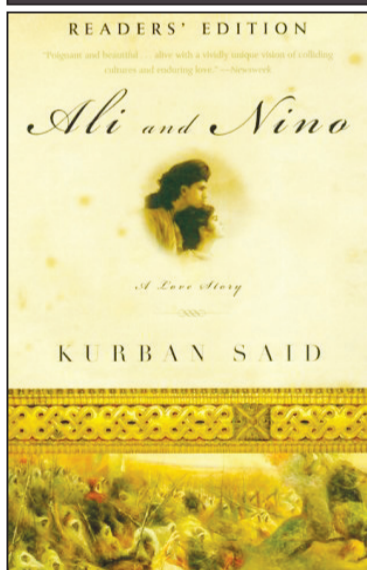
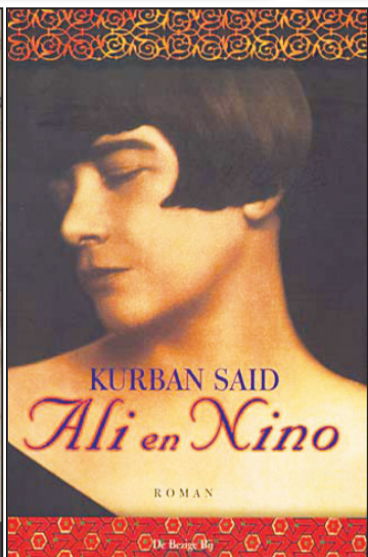
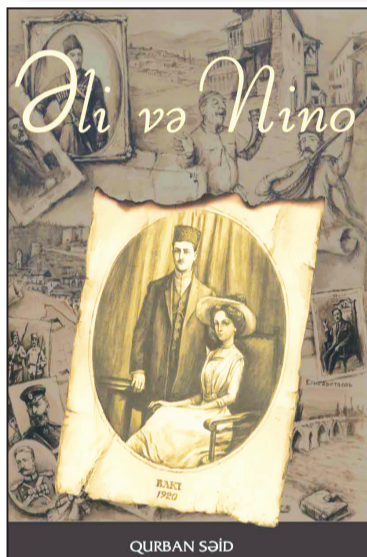
İsrəfil
İsrəfilov

» sahifə 10

Valeri İvanov-
Taqanskinin
hekayəsi

» sahifə 14

ANONS

İlyas Əfəndiyevin
kitabı Braziliyada

» sahifə 3

Mirzə Cəlilin
felyetonu - "İdarədən"

» sahifə 5

Dilimiz beynəlxalq
təşkilatlarda
səslənəcək

» sahifə 6

Etimad Başkeçid
tərcümə haqqında

» sahifə 7

Karvandan qalan
karvanbaşı

» sahifə 8

Yuxuların təhlili və
poetikasi

» sahifə 9

Naxçıvanlı ədiblərin
əsərləri dünya
dillərində

» sahifə 17

İlqar Əlfi tərcüməçilik
təcrübəsini bölüşür

» sahifə 18

Dilərə Əliyevanın
son müsahibəsi

» sahifə 21

33 dillə çevrilmiş roman

» sahifə 20

Abdulla
Şaiqin
İvan
Krilovdan
tərcümələri

» sahifə 16

Sofi
Loren -
"çirkin"
dünya
gözəli

» sahifə 23

İlham Əliyev Müslüm Maqomayev adına gəminin istismara verilməsi mərasimində iştirak edib

Dekabrın 18-də böyük sənətkar Müslüm Maqomayevin adını daşıyan gəminin istismara verilməsi mərasimi olub. Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev, xanımı Mehriban Əliyeva və Müslüm Maqomayevin həyat yoldaşı Tamara Sinyavskaya mərasimə iştirak ediblər.

AzərTAC xəbər verir ki, gəminin istismara verilməsini bildiren rəmzi lenti Tamara Sinyavskaya kəsib. Sonra Müslüm Maqomayevin məşhur "Azərbaycan" mahnısını səsləndirilib.

Gəmidə yaradılan şəraitlə tanış olan prezident İlham Əliyevə məlumat verən "Azərbaycan Xəzər Dəniz Gəmiçiliyi" Qapalı Səhmdar Cəmiyyətinin sədri Rauf Vəliyev bildirib ki, "Kaspian Marin Servicez" şirkəti ilə uzunmüddətli aliyans razılaşması çərçivəsində alınan "Müslüm Maqomayev" sürətli sərnişin gəminin uzunluğu 70 metr, eni 16 metr, bortunun hündürlüyü 6 metrdir. Gövdəsi ikiqat, bütövlükdə alüminium qatlarından yığılmış katamaran tipli gəmi təyinatına görə dünyada həmin kateqoriyada ilk sürətli sərnişin gəmisidir. Gəminin inşası Beynəlxalq Dənizçilik Təşkilatının sürətli gəmilərin tikintisində tətbiq edilən HSC kodu tələblərinə uyğun olaraq, Avstraliyanın "In-

cat-Tasmaniya" gəmiqayırma zavodunda 1 il ərzində həyata keçirilib. Dəniz sınaqlarını müvəffəqiyyətlə başa vuran "Müslüm Maqomayev" gəmisi oktyabrın 4-də Xəzər dənizinə istiqamət alıb. Bakıya çatmaq üçün gəmi 11,486 mil məsafə qət edib. Gəmidə Müslüm Maqomayevin xatirə guşəsi yaradılıb. Burada dünya şöhrətli müğənninin müxtəlif fotoları yer alıb.

Əməliyyat təyinatına gəlincə, "Müslüm Maqomayev" gəmisi dənizdə çalışan neftçilərin sərəncamına verilərək, 150 nəfərədək xüsusi dəniz-mədən heyətinin Xəzərdəki neft-qaz platformalarına çatdırılması işlərini yerinə yetirəcək. Hava şəraitindən asılı olaraq (küləyin sürəti saniyədə 17 metr, dalğanın hündürlüyü 4 metrədək olduqda) gəmi saatda 38 dəniz milinədək sürətlə hərəkət edə bilər.

Prezident İlham Əliyev Müslüm Maqomayevin bənzərsiz yaradıcılığından danışaraq, onun xatirəsinin Azərbaycan xalqının qəlbində əbədi yaşayacağını deyib.

Daha sonra İlham Əliyev "Lənkeran" yedək-təchizat gəmisində yaradılan şəraitlə tanış olub.

"Azərbaycan Xəzər Dəniz Gəmiçiliyi" QSC-nin tərkibinə nəqliyyat və neft donanmaları daxildir. Nəqliyyat donanmasının tərkibində 97 gəmi var. İxtisaslaşdırılmış neft donanması isə 188 gəmidən ibarətdir. 2003-2014-cü illərdə "Azərbaycan Xəzər Dəniz Gəmiçiliyi" üçün 23 yeni gəmi, o cümlədən 11 tanker, 6 bərə, 2 quru yük gəmisi, 4 yedək və yedək-təchizat gəmisi alınıb. Həmçinin bu ilin aprelinə Bakı gəmiqayırma zavodu ilə bağlanan müqaviləyə əsasən 3 sərnişin gəminin tikintisinə başlanılıb.

Gənc tərcüməçilərlə görüş keçirilib

Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabineti yanında Tərcümə Mərkəzinin təsis etdiyi "Dəf(i)nə yarpağı" bədii tərcümə müsabiqəsi Azərbaycan Gənc Tərcüməçilər Assosiasiyasının (AGTA) üzvlərinin iştirakı ilə müzakirə edilib. Görüşdə Mərkəzin mətbuat və nəşr məsələləri üzrə müşaviri Fərid Hüseyn AGTA üzvlərinin suallarını cavablandıraraq, gənc tərcüməçilərlə müsabiqənin ölkədə maraqla qarşılandığını bildirdi.

"Aydın Yol" qəzetinə açıqlamasında Fərid Hüseyn görüşün hər iki tərəf üçün faydalı olduğunu bildirdi: "Azərbaycan Gənc Tərcüməçilər Assosiasiyası tərcümənin müxtəlif sahələrində - elmi, bədii, sinxron tərcümələrlə məşğuldur. Bununla yanaşı, assosiasiyanın üzvləri beynəlxalq tərcümə simpoziumlarında da iştirak edirlər. Bu yaxınlarda "Dəf(i)nə yarpağı" mükafatına həsr olunmuş görüşdə müsabiqə ilə bağlı suallar və təkliflərini bölüşüblər. Burada bizə təklif olundu ki, sırf gənc tərcüməçilərin iştirakını nəzərdə tutan ayrıca bir müsabiqə təşkil edək. Çünki "Dəf(i)nə yarpağı"nda peşəkar tərcüməçilərin də iştirakı gənclərin işini çətinləşdirəcək, buna görə də gəncləri həvəsləndirmək üçün əlavə bir müsabiqəyə ehtiyac var. AGTA-da ispan, italyan, ərəb, alman, fars, polyak dili tərcüməçiləri var və onlar müsabiqəmizə maraqla göstərirlər. Görüşdə başqa təkliflər də səsləndirildi. Gənclərin püxtələşməsi üçün müxtəlif layihələrin keçirilməsi təklif olundu. Bundan başqa, onlar Tərcümə Mərkəzinin tərcüməçiləri üçün təşkil etdiyi təkmilləşdirmə kurslarında iştirak etmək istədiklərini də bildirdilər".

Fərid Hüseyn sonda AGTA ilə gələcəkdə daha sıx əməkdaşlıq edəcəklərini vurğulayıb.

İsa Muğannaya həsr olunan "Ün" poeması işıq üzü görüb

Xalq şairi Zəlimxan Yaqubun yeni kitabı çapdan çıxıb. Azərbaycan Aşıqlar Birliyinin katibi Musa Nəbioğlunun APA-ya verdiyi məlumata görə, şairin xalq yazıçısı İsa Muğannaya həsr etdiyi "Ün" poeması Azərbaycan Atatürk Mərkəzi tərəfindən "Elm və təhsil" nəşriyyatında nəfis tərtibatla çap olunub. Kitabın ön sözünün müəllifi millət vəkili, AMEA-nın müxbir üzvü Nizami Cəfərov, redaktoru Dəyanət Osmanlıdır.

Gənc rəssamların yaradıcılıq günü

Dekabrın 19-da Azərbaycan Dövlət Rəssamlıq Akademiyasının muzey-sərgi kompleksində Yeni il ərfəsində yaradıcılıq günü keçiriləcək.

Akademiyadan AzərTAC-a bildirilib ki, tədbir çərçivəsində tələbələrin müxtəlif üslublu, dekorativ sənətlə bağlı əsərlərindən ibarət "Düşüncə" adlı sərgisi açılacaq.

Həmin gün akademiya "Baxış" adlı festivalın açılışı da olacaq. Festivalda Zaur Tağıyev, Səkinə Zeynalova, Nadir Cəfərov və başqa gənc rəssamların rəngkarlıq və qrafika növündə əsərləri nümayiş etdiriləcək.

Qəzet Azərbaycan Respublikasının Ədliyyə Nazirliyində qeydiyyatdan keçib. Şəhadətnamə nömrəsi: 3899

Təsisçi: Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti yanında Tərcümə Mərkəzi

Baş redaktor: Yaşar Əliyev
Qəzet 2014-cü ilin 24 oktyabrından çıxır.

"Azərbaycan" nəşriyyatında çap olunub.

Tiraj: 1250

Sifariş: 4559

Ünvan: Bakı, Topçubaşov küçəsi, 74
Telefon: 595 16 05

Nursultan Nazarbayevın Azərbaycan dilinə tərcümə olunmuş kitabının təqdimatı olub

Bakıda Qazaxıstan prezidenti Nursultan Nazarbayevın Azərbaycan dilinə tərcümə olunmuş "Avrasiyanın ürəyində" kitabının təqdimatı keçirilib.

APA-nın xəbərinə görə, təqdimat mərasimində çıxış edən Qazaxıstanın Azərbaycandakı səfiri Amangeldi Jumabayev qonaqları salamlayıb. O, tədbir iştirakçılarına məlumat verərək, kitabın Qazaxıstanın gənc paytaxtı Astana şəhərindən bəhs etdiyini qeyd edib. Səfir kitabın azərbaycanlı oxucular üçün maraqlı olacağını bildirib.

Millət vəkili Nizami Cəfərov kitabda maraqlı iqtisadi, siyasi təhlillər olduğunu qeyd edib. Millət vəkili Aydın Mirzəzadə iki ölkənin

münasibətlərinə toxunaraq Azərbaycanla Qazaxıstan arasındakı

dostluq əlaqələrindən danışaraq ümumillət lideri Heydər Əliyevin hakimiyyəti illərində, hazırda da iki xalqın hər zaman bir-birinə dəstək verdiyini qeyd edib. Türkiyənin baş katibi Jandos Asanov Qazaxıstan üçün Azərbaycanla dostluq və qardaşlıq münasibətlərinin vacib olduğunu qeyd edib. "Prezident Nazarbayevın Prezident İlham Əliyevlə hər bir görüşü ikitərəfli əməkdaşlığa yeni nəfəs və təkan verir. İki ölkə arasında hər sahədə əlaqələrin genişləndirilməsi, ticarət dövriyyəsinin artırılması aydın müşahidə olunur". Asanov Prezident Nazarbayevın Türkdillilə dövlətlər arasında əlaqələrin genişləndirilməsində maraqlı olduğunu da qeyd edib.

"Axınla aşağı" filminin təqdimatı olacaq

○ C.Cabbarlı adına "Azərbaycanfilm" kinostudiyasında dövlət sifarişi ilə çəkilmiş "Axınla aşağı" bədii filminin dekabrın 19-da Nizami Kino Mərkəzində təqdimatı keçiriləcək.

Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinin mətbuat xidmətindən AzərTAC-a bildirilib ki, idmançı gənclərin həyatı fonunda inkişaf edən psixoloji ailə dramının quruluşçu rejissoru Asif Rüstəmov, ssenari müəllifləri Asif Rüstəmov və Otar Pertaxiya, quruluşçu operatoru Ayxan Salar, bəstəkarı Xəyyam Mirzəzadə, quruluşçu rəssamı Rafiz İsmayilov, icraçı prodüseri Nadir Əliyev, prodüseri Müşfiq Hətəmovdur.

Namiq Ağayev, Mehriban Zəki və digər aktyorların rol aldığı "Axınla aşağı" filmi bir neçə beynəlxalq kinofestivalın müsabiqə proqramlarında iştirak edib.

Mehriban Əliyeva “Atəşgah Məbədi”ndə olub

Azərbaycanın birinci xanımı, Avropa Oyunlarının Təşkilat Komitəsinin sədri Mehriban Əliyeva 2015-ci ildə Bakıda keçiriləcək birinci Avropa Oyunları ilə əlaqədar mədəniyyət abidələrinin hazırlığı ilə tanışlıq məqsədilə dekabrın 17-də “Atəşgah məbədi” Dövlət Tarix-Memarlıq Qoruğunda olub.

İlk Avropa Oyunlarına ev sahibliyi edəcək ölkəmizi Avropa bayramı hesab edilən Oyunlar zamanı çoxsaylı qonaqların ziyarət edəcəyi gözlənilir. Bu isə Azərbaycanın, o cümlədən mədəniyyətimizin dünyada daha da yaxşı tanınması və təbliği üçün gözəl fürsətdir.

Azərbaycanın maddi mədəniyyət abidələri sırasında Bakının Suraxanı rayonunda yerləşən, UNESCO-nun “Dünya irsinin ilkin siyahısı”na daxil edilən “Atəşgah məbədi” Dövlət Tarix-Memarlıq Qoruğunun özünəməxsus yeri var.

Birinci Avropa Oyunları Təşkilat Komitəsinin sədri Mehriban Əliyeva qoruqla tanış oldu.

İlk Avropa Oyunları zamanı ölkəmiz növbəti dəfə də öz qüdrətini, xalqımızın qonaqpərvərliyini, Azərbaycanın dinamik inkişafını Avropaya və beləliklə, bütün dünyaya nümayiş etdirmək üçün lazımı işlər görür. Mehriban Əliyeva Oyunların Təşkilat Komitəsinin hələ ilk iclasında bildirmişdi ki, Birinci Avropa Oyunlarına ev sahibliyi edən Bakı şəhərinin tədbirə hazırlanması xüsusi önəm daşıyır və bu sırada turizm marşrutlarının və mədəni proqramların tərtib edilməsi xüsusi əhəmiyyətə malikdir. Atəşgah məbədi isə tarixi əhəmiyyətinə görə ən maraqlı abidələrdən biri sayılır. Atəşgah XVII-XVIII əsrlərdə təbii qazların çıxdığı əbədi, sönməz alovların yerində inşa edilən od məbədidir. İndiki ibadətqah da atəşpə-

rəstlərin - zərdüştlərin qədim məbədlərinin yerində tikilib. Bu məbədlər təqribən II-III əsrlərdə inşa olunub. XVII əsrdə məbədin ətrafında bir-birinin yanında ibadətqana, 26 hücrə və karvansaray inşa edilib.

Burada görülən işlərdən razılığını bildiren Mehriban Əliyeva tövsiyələrini verib.

“Kitabi Dədə Qorqud” oğuz dastanında türklərin hərbi sənəti”

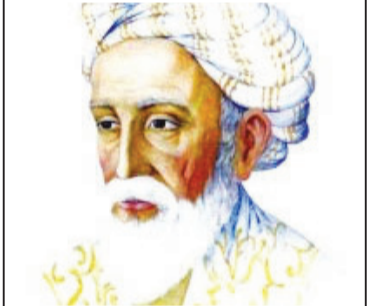

“Kitabi Dədə Qorqud” oğuz dastanında türklərin hərbi sənəti” kitabı çapdan çıxıb. Milli Azərbaycan Tarixi Muzeyindən verilən məlumata görə, Yusif Ağayev və Səbuhi Əhmədov tərəfindən hazırlanmış kitabın elmi redaktoru muzeyin direktoru, akademik Nailə Vəlixanlıdır. Müəlliflər dastanda verilən hərbi-texniki, hərbi-taktiki və hərbi-hüquqi məqamları araşdırıblar.

Kitabda silah və sursat adlarının, hərbi vəzifə və rütbələrin, taktiki məqamların təhlili verilmişdir, onların sosial, ritual, siyasi kökləri də göstərilib.

Tədqiqat prosesində müəlliflər Azərbaycan şifahi xalq ədəbiyyatı nümunələrindən başqa, digər türk xalqlarının qəhrəmanlıq dastanlarına da müraciət edərək müqayisəli təhlil aparıblar. Kitabda çoxsaylı arxeoloji, yazılı, təsviri və muzey materiallarını əks etdirən illüstrasiyalar yer alıb.

Ömər Xəyyamın rübailəri təhlil olunub

AMEA-nın Nizami Gəncəvi adına Milli Azərbaycan Ədəbiyyatı Muzeyində qədim Şərqi elm, fəlsəfə dünyasının böyük ustası – filosof, şair, riyaziyyatçı Ömər Xəyyamın rübailərinin təhlilinə həsr olunmuş növbəti elmi seminar məşğələsi keçirilib.

Muzeydən “Aydın yol”a verilən xəbərlərə görə, muzeyin Qədim və Orta əsrlər Azərbaycan ədəbiyyatının tədqiq və təqdimi şöbəsinin elmi işçisi Nərimin Əliyeva çıxışında XII əsrin böyük mütəfəkkiri Ömər Xəyyamın həyatı, əsərlərinin yazıya alınma, tərcümə tarixindən bəhs edərək, misilsiz söz ustasının yaradıcılığında bu gün də diqqəti cəlb edən mey, saqi, ədalətsizliklər haqqında motivləri təhlil edib.

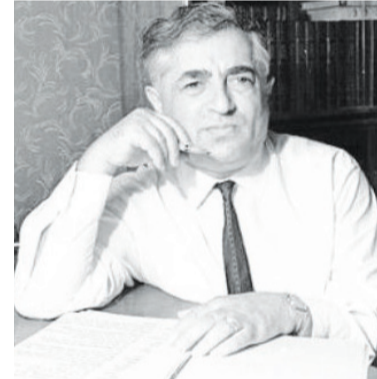
Məruzədə də Ömər Xəyyamın ədəbi yaradıcılığında başlıca sığlən, ictimai-siyasi mahiyyətin XXI əsrdə də əhəmiyyətini qoruyub saxladığı tutarlı sübut və dəlillərlə şərh olunub. Müxtəlif illüstrativ materiallarla müşayiət olunan məruzə böyük maraqla qarşılanıb və tədbir geniş fikir mübadiləsi ilə davam etdirilib.

Braziliyada İlyas Əfəndiyevin kitabının təqdimatı keçirilib

Azərbaycanın Braziliyadakı səfirliyinin dəstəyi və Braziliya Mədəniyyət Nazirliyinin “Milli İncəsənət Fondunun” (FUNARTE) təşkilatçılığı ilə Rio de Janeyro şəhərində Azərbaycanın Xalq yazıçısı, görkəmli dramaturq İlyas Əfəndiyevin bu ölkədə portuqal dilində nəşr olunmuş “Seçilmiş əsərlər” kitabının təqdimatı keçirilib.

Səfirlikdən AzərTAC-a bildiriblər ki, mərasimdə FUNARTE-nin prezidenti Gutti Fraqa Azərbaycanın tanınmış yazıçısının əsərlərinin portuqal dilində nəşr edilməsinin vacib mədəni hadisə olduğunu bildirib. O, bunun Braziliya oxucusuna Azərbaycan ədəbiyyatı ilə tanış olmaq üçün yeni imkan yaratdığını söyləyib. Azərbaycanın Braziliyadakı səfiri Elnur Sultanov Azərbaycan

Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin Xalq yazıçısı İlyas Əfəndiyevin 100 illik yubileyinin keçirilməsi haqqında Sərəncam imzaladığı və dramaturqun zəngin yaradıcılığı barədə məlumat verib. E.Sultanov kitab təqdimatının ölkələrimiz arasında mədəniyyət sahəsində ikitərəfli əlaqələrin inkişafına töhfə olduğunu bildirib. “İncəsənət şəhəri” mərkəzinin prezidenti Emilio Kalil

Azərbaycanın qədim tarixi və zəngin mədəniyyəti ilə tanış olduğunu qeyd edərək, kitabın Braziliyada maraqla qarşılanacağına əminliyini bildirib. Sonra braziliyalı teatr aktyorları ədəbin “Sən həmişə mənimləsən” pyesini portuqal dilində oxuyublar. Tədbirdə Rio de Janeyro şəhərinin rəsmiləri, ziyalılar və Azərbaycan icmasının üzvləri iştirak ediblər.

Kamal Abdulla Umberto Eko ilə görüşüb

Müəllifi olduğu “Yarımqıç əlyazma” romanının İtaliyada keçirilən təqdimat mərasiminə qatılan Kamal Abdulla dünya şöhrətli yazıçı Umberto Ekonun dəvəti ilə onunla evində görüşüb. Umberto Eko Kamal Abdullanı dünyanın ən məşhur kitabxanaları ilə müqayisə olunacaq dərəcədə zəngin kitabxanası ilə tanış edib, qədim əlyazmalardan tutmuş müasir nəşrlərə qədər seçilmiş nadir nüsxələr barədə maraqlı məlumatlar verib.

Görüş zamanı Kamal Abdulla Azərbaycan haqqında, tariximiz, mədəniyyətimiz, incəsənətimiz, ölkəmizdə mövcud olan tolerant və multikultural mühit, “Kitabi-Dədə Qorqud” dastanları və qədim yunan, Roma mifləri arasındakı əs-

ləşmə, Azərbaycan torpaqlarının erməni silahlı birləşmələri tərəfindən işğal faktı, ölkə Prezidenti İlham Əliyevin həyata keçirdiyi dövlət siyasəti və digər ədəbi-mədəni konseptual məsələlərlə bağlı Umberto Eko ilə fikir mübadiləsi aparıb. Ka-

mal Abdullanın Sandro Teti Nəşriyyatı tərəfindən italyan dilində çap olunmuş “Yarımqıç əlyazma” romanını oxuduğunu bildiren Umberto Eko belə bir əsərə görə yazıçını təbrik edib və ona öz ürək sözlərini çatdırıb.

Görüşdə iştirak edən nəşriyyat müdiri Sandro Teti Umberto Ekoya professor Franko Kardininin romana yazdığı ön sözlə bağlı sual verib: “Professor Kardini ön sözdə qeyd edir ki, Kamal Abdulla, heç şübhəsiz, qraf Pototski, dahi Manzoni və həmçinin professor Ekonun bəyənib təqdir edəcəyi bir əsər ilə bizi onlar kimi təəccübləndirir və çaşqınlıq yaradır. Professor Kardiniyə inanmaq olarmı?” Suala dahi yazıçı gülümsəyərək belə cavab verib: “Bu məsələdə mənimlə bağlı professor Kardiniyə inanmaq olar, Manzoni ilə bağlı isə, o, bu dünyada olmadığından Allahdan soruşmaq lazımdır.”

Görüş əsnasında Kamal Abdulla professor Umberto Eko və xanımını Azərbaycana dəvət edib. Dəvət ev sahibləri tərəfindən məmnuniyyətlə qəbul edilib.

Bakı Dövlət Universitetinin 95 illik yubileyi qeyd olunub

Dekabrın 18-də Bakı Dövlət Universitetində bu ali təhsil ocağının 95 illik yubileyinə həsr olunan təntənəli tədbir keçirilib.

AzərTAC xəbər verir ki, tədbirdə dövlət və hökumət rəsmiləri, Milli Məclisin deputatları, dünyanın müxtəlif ölkələrindən olan alimlər, mütəxəssislər iştirak ediblər. Əvvəlcə tədbir iştirakçıları universitetin təsis olunmasını əks etdirən rəsmi tablosu və BDU-nun 95 illiyi ilə bağlı sərgiyə baxıblar. Daha sonra “Universitetin yaranması” adlı qısa qrafik film nümayiş etdirilib. Mərasimdə BDU-nun rektoru, Milli Məclisin deputatı, akademik Abel Məhərrəmov görkəmli siyasi və dövlət xadimi, ümummilli lider Heydər Əliyevin elmə, təhsilə daim böyük önəm verdiyini, onun ideyalarının Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev tərəfindən əzmlə həyata keçirildiyini bildirib. BDU-nun tarixi, inkişaf mərhələləri, beynəlxalq əlaqələri barədə ətraflı məlumat verən akademik təhsil müəssisəsində qazanılan nailiyyətləri diqqətə çatdırıb. Vurğulanıb ki, Bakı Dövlət Universiteti elmin, təhsilin, milli şüurun inkişafında mühüm rol oynayır.

“Azadlıq” sözünün ilk dəfə necə, hansı şəraitdə yarıldığını heç kim bilmir. Amma bizim üçün- müstəqillik dövrünün jurnalistləri üçün o sözü ilk dəfə Şirməmməd Hüseynov səsləndirib. Özü də azadlığın səs-sorağının olmadığı dövrlərdə.

O, bu sözü təkcə Universitet auditoriyalarında deməklə kifayətlənməyib. Cəmiyyətdə azadlıq toxumunun cücərməsini yanğı ilə istəyib, buna bütün varlığı ilə çalışıb. Həyat isə, kim nə deyir-dəsin, ədalətsiz deyil. Səmimi çəkilən zəhmətlər bir gün mütləq bəhrəsini verir. Bu da bir ədalətdir ki, həmin azadlığın, müstəqilliyin tarixini Şirməmməd Hüseynov özü araşdırıb. Bu, xoşbəxtlik ona nəsihət olub.

Bu da bir ədalətdir ki, o 90 yaşını müstəqil Azərbaycanda qeyd edir. Özü də Şərəflə...

Bu günlərdə Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin sərəncamı ilə görkəmli pedaqoq, Bakı Dövlət Universitetinin jurnalistika fakültəsinin mətbuat tarixi kafedrasının professoru Şirməmməd Hüseynov “Şərəf” ordeni ilə təltif edildi. Bu, sözsüz ki, qocaman professorun 90 yaşına ən gözəl hədiyyə oldu.

Şirməmməd Hüseynov 1924-cü ildə Şəkidə anadan olub. Azərbaycan Dövlət Universitetinin filologiya-jurnalistika şöbəsində ali təhsil alıb, Moskva Dövlət Universitetinin jurnalistika fakültəsinin aspirantura şöbəsini bitirib. 1954-cü ildə namizədlik dissertasiyası müdafiə edən Şirməmməd Hüseynov o vaxtdan Azərbaycan (Bakı) Dövlət Universitetində çalışır. 1971-1976-cı illərdə jurnalistika fakültəsinin dekanı olub.

O, əsasən Azərbaycan Demokratik Cümhuriyyətinin, Məmməd Əmin Rəsulzadə irsinin öyrənilməsində, təbliğində böyük xidmətləri ilə tanınır.

“Aydın yo!” qəzeti Şirməmməd Hüseynovun tələbəsi olmuş tanınmış ziyalılarından bu yubiley münasibəti ilə müsahibələr alıb. Həmin fikirləri oxucularımıza təqdim edirik:

Nazirlər kabineti Yanında Tərcümə Mərkəzinin direktoru, yazıçı Afaq Məsud: “Bu gün insan, yazıçı və vətəndaş kimi nail olduqlarını, daxili azadlığımı, azad düşünmək və özümü ifadə etmək qabiliyyətimi dəyərləndirənlərə hər zaman - bütün bunlara görə müəllimim Şirməmməd Hüseynova borcluyam, - deyirəm.

Həqiqətən də, necə düşünməyi, necə yaşamağı, nəyin pis, nəyin yaxşı olduğunu, nədən çəkinməli, nəyi amala, məqsədə, nəyi dəyəərə çevirməli olduğumuzu kitablardan, elmlərdən və ədəbiyyatlardan çox, bizlərə ayrı-ayrı fərdlər, şəxsiyyətlər - millətin, xalqın istiqlalıyyəti üçün göndərilmiş əlahiddə İnsanlar anladır. Bu gün mən də, yaşımın bu çağında dönüb geriye - dünyagörüşümün təməli qoyulan uzaq tələbəlik illərinə nəzər salanda anlayıram ki, o dövrlər görüb, tanıyıb, anlayıb öyrəndiklərimin ən mühümü, mənə ən çətin vaxtlarımda kömək olan, əlimdən tutub dadıma çatan - 70-ci illərin sonlarında Bakı Dövlət Universitetində dərslərini dinlədiyim Şirməmməd müəllim olub. Onun

Şərəflə

yaşanan ömür...

Şirməmməd Hüseynovun 90 yaşı tamam oldu

tükənməz maarifçilik eşqi, anlatmaq, oyaatmaq, izah etmək yanğısıyla bizlərə təlqin etdiyi işıqlı fikirləri, az qala, şüuraltı yaddaşına ötürdüyü hiss və duyğuları bu gün də mənim möhkəm dayaqlandığım arxa cəbhəmdir. Vətəndaşlığın, İnsan adı daşıyıcılığının, milli heysiyyətin və qürurun, vətən təəssübünün nə olduğunu, düşünməyin, düşündüyünü sözə, əmələ çevirməyin hüduzsuzluğunu mənə anladan bu böyük müəllimin köməyini bu gün də, hər an hiss edir, ona qarşı uzaq tələbəlik illərində duyduğum minnətdarlıq və sevgi hissi ilə yaşamağa davam edirəm.

Unudulmaz Üzeyir bəyin, dövrünün muasirlərindən biri ilə aralarında düşən mübahisəni «mən insanlar görmüşəm» ifadəsi ilə bitirməsi təsadüfi deyil. Böyük maarifçinin bu bəyanatını mən İlahinin insanlığa ünvanladığı müraciət, bəlkə də bütövlükdə cəmiyyətin inkişafına hesablanmış tələpdir. Yazı hesab edirəm. Ömrünün hansı döngəsindəse Üzeyir bəyə, 70-ci illərin sonlarında mənə nəsihət olan bu İnsan tapıntısının hər ikimizin - Üzeyir bəyin və mənim tələpimə təsir-siz ötürməsinə, bizləri oxuyub dinləyənlərin dünya, insanlıq, mövcudluq anlayışlarında nələrisə dəyişdiyinə şübhəm yoxdur.

Şirməmməd müəllimin tələbəsi olmaq, fikrimcə, öz-özlüyündə xüsusi bir statusun daşıyıcısı olmaq deməkdir. Bizim borcumuz - bu statusu layiqincə daşımaq, bu böyük Müəllimə layiq olduğu dəyəri vermək, dediyi hər sözü, səsləndirdiyi hər fikri xalqın, millətin sərvətinə çevirməkdir”.

BDU-nun jurnalistika fakültəsinin müəllimi, professor Cahanqir Məmmədli: “Təkcə jurnalistlər deyil, bütövlükdə Azərbaycan ziyalıları Şirməmməd Hüseynovla fərəh duyur. O, 5 il mənim müəllimim olub, 45 ildir ki, bir yerdə işləyirik. Bəxtiyar Vahabzadə Şirməmməd Hüseynovu “ləyaqət mücəssəməsi” adlandırdı. Onu tanıdığım 50 ildə bir dəfə də olsun Şirməmməd müəllimin öz həyat prinsiplərinə zidd getdiyini görməmişəm. Azadlıq olmayan dövrdə yaşayıb, əqidəsini qorumaq doğrudan çox çətin işdir. Amma Şirməmməd müəllim sovet ideologiyasının beyinləri dumanlandırdığı bir vaxtda haqq-nahaqdan ayıra bilib. Bizə, tələbələrə də düzgün yol göstərib. O, 90 yaşında da yüksək səviyyədə elmi tədqiqat işiylə məşğuldur. O, Azərbaycanda mətbuat tədqiqatçılığının, jurnalistliyin və müəllimliyin yeni məktəbini yaratmış böyük alimdir, peda-

qoqdur. Bakı Dövlət Universiteti dekabrın 22-də Şirməmməd müəllimin yubileyini yüksək səviyyədə keçirəcək və inanıram ki, Azərbaycan jurnalistikası həmin günü bayram kimi qeyd edəcək”.

Mətbuat Şurasının İdarə Heyətinin üzvü, “525-ci qəzet”in Baş redaktoru Rəşad Məcid: “Mən jurnalistika fakültəsində oxuyanda Şirməmməd Hüseynov bizim qrupa dörd qoşa saat müəllim deyirdi. Həmin müəllim Şirməmməd müəllim “Burja jurnalistikası” mövzusunda danışırdı və bizə sətiraltı, ezop diliylə çox şeyi anladır. Beləliklə, Şirməmməd müəllim həm mənim, həm də dərs dediyi bütün tələbələrin dünyagörüşündə ciddi dəyişiklər yarada bilirdi. Bizə demokratiya, azadlıq kimi hissələr aşılayırdı. Hələ o zaman özümə söz vermişdim ki, Şirməmməd müəllim haqqında “4 qoşa saat” adlı yazı yazım. Onun 75 illiyində bu yazını yazmışdım. Sonra Şirməmməd müəllimlə bizim qəzetin sıx əməkdaşlığı oldu. O, Məhəmməd Əmin Rəsulzadənin, Üzeyir Hacıbəylinin çap olunmamış əsərlərini “525-ci qəzet”ə gətirdi. Onun təşəbbüsü ilə biz “Həyat”, “İrşad” qəzetlərinin ilk sayını “525-ci qəzet”in çərçivəsində çap etdik. Şirməmməd Hüseynov məsuliyyətin, öz işinə sevginin bir nümunəsidir. Gələcək nəsillər üçün bir görkdür. 90 yaşında da o əvvəlki şövqü ilə işləyir. Bu onu göstərir ki, öz işini sevmək, öz işinə qiymət ver-

də auditoriyalarda tələbələrə çatdırır. Gələcək illərdə ondan yeni əsərlər gözləyirik. Bu əsərlər Azərbaycan xalqına lazımdır. Ölkə başçısına da təşəkkür edirik ki, dəyərli insanın, görkəmli tədqiqatçının əməyinə belə yüksək qiymət verdi. Bu, cənab İlham Əliyevin Azərbaycanın tarixinə olan diqqətinin nümunəsidir”.

Şirməmməd Hüseynov özü isə qəzetimizə açıqlamasında bunları deyib: “İnsan uzunömürlü edən xeyirlə, sevinclə yaşamaqdır, məhəbbətlə yaşamaqdır. İnsanları sevməkdir, onlarda yaxşı cəhətləri görüb, qiymətləndirməkdir. Bizim keçdiyimiz çətinliklər indiki gəncliyin təsəvvürünə belə gəlməz. Çörəyin kartoçka sistemi ilə verildiyi aclıq illərini görmüşük. Əvvəlcə Fin müharibəsi, sonra Böyük Vətən müharibəsi başladı. 10 yaşından dağdan odun daşmışam. Satırdıq, onunla dolanırdıq. Ona görə də zəhmətlə məşğul olmaqdan qorxmuruq. Mən həm Sovet dövründə yaşamışam, şükür Allaha ki, həm də müstəqilliyimizi yaşayıram.

Abbas Səhətin Mirzə Ələkbər Sabir haqqında bir məqaləsi var. Yazır ki, Sabir gecə-gündüz işləyirdi, həm sabun bişirib satırdı, həm də şeir yazırdı. Yazır, Sabir millətə xidmətinin mükafatını öz vicdanından alırdı. Sonra türk şairi Tofiq Fikrətin bir sözünü sitat gətirir ki, adamın öz vicdanından aldığı mükafata heç bir şey bərabər ola bilməz. Adam gərək birinci öz vic-

danından ala mükafatını, əgər onu qiymətləndirən dövlət adamı, Prezident varsa, ona eşq olsun!”

Şirməmməd Hüseynov deyib ki, onu gümrə saxlayan həm də sevdiyi işlə məşğul olmasıdır: “Mən bizə müstəqil dövlət yaratmış adamları tədqiq etməklə məşğulam - Məhəmməd Əmin Rəsulzadəni, Üzeyir Hacıbəylini, Nəsim bəy Yusifbəylini, Fətəli xan Xoyskini, Əlimərdan bəy Topçubaşovunu... Belə böyük tarixi araşdırmaq özü də bir xoşbəxtlikdir. Müstəqilliyin doğurduğu sevincdən böyük sevinc təsəvvür edə bilmirəm”.

Şirməmməd müəllim qeyd edib ki, texnikaya, müasirliyə tez uyğunlaşsa da, internetə girmir: “Məmməd Əmin Rəsulzadənin əsərlərinin beş cildini buraxmışam, 6-cı cildi hazırda, indi 7-ci cildi hazırlayıram. İşə avtobusla getmirəm, taksilə gedib-gəlirəm, çünki artıq vaxtım yoxdur. Sosializmdən kapitalizmə millətin başı qarışdı dolanışıq qayğısına. İndi o keçid dövrü qurtarıb, millət yavaş-yavaş düz adamları axtarmağa, onları qiymətləndirməyə başlayıb. Hər şeyin bir dəbə düşən vaxt var, indi də düz adamlar dəbdədir. Mənə maraq ona görə artıb. Heç nədən şikayətim yoxdur, başımı aşağı salıb işləyirəm.”

Qızılqül ABDİNOVA

Sözə, bədii mətnlərə tarixin bütün dövrlərində ehtiyac olub. Söz – zamanın biləyindən yapısan, onun nəbzini yoxlayan bir təbib olub həmişə. Gərdişin əli hər yerdən üzüləndə, dünya qələmin gücünə, bədii sözə söykənib. Bunu zaman-zaman sınaqlardan keçən ədəbiyyatımız da təsdiqləyir. Təəssüf ki, yazılan gözəl əsərlərlə yanaşı, bu günün mənzərəsi fonunda yaşanan xaos bir söz bumuna da şahid oluruq. Bu, əsl sözə qiymət verən oxucularda bir xəyal qırıqlığı yaradır. Ədəbi mühitdə yaşananlar, məsələn, yaşından, təcrübəsindən, istedadından asılı olmayaraq, romançılığa aludə olmağın bu gün bir dəb halını alması, nəticədə sözün urvatdan düşməsi ədəbiyyatsevərləri məyus edir. Belədə klassiklərimizin tarixin dolanbaclarından keçib gəlmiş əsərlərinə bir daha üz tutmağa dərin ehtiyac duyulur. Bu baxımdan, bu nömrəmizdən başlayaraq, böyük sənətkarlarımızın əsərlərindən örnəklər verməyi planlaşdırırıq. Azərbaycan bədii sözünün parlaq siması Cəlil Məmmədquluzadənin felyetonu ilə bu missiyaya təkan veririk.

Möhtərəm oxucularımıza məlumdur ki, jurnalımız iki il dayanıb çıxmır.

Burada iki mətləb var ki, oxucularımız, əlbəttə, onu bilmək istəyəcəklər: biri jurnalın dayanmağının səbəbi, biri də budur ki, aya, bu iki ilin müddətində ki, jurnal çıxmırdı, bəs mən Molla Nəsrəddin harada idim və nə işlə məşğul idim, ya bəlkə bəkar gəzib dolanırdım, ya ki, müftəcə yeyib yatırdım?

Qabaqkı suala cavabımız yoxdur; ondan ötrü ki, jurnalın dayanmağının səbəblərini axtarsaq, çox səbəb tapılar, ya bəlkə heç bir səbəb tapılmaz. Amma söz burasındadır ki, bu barədə danışmağı burada hələlikdə lazım görmürük.

O ki qaldı ikinci mətləbə, yəni əgər məndən soruşursunuz ki, bu iki ilin müddətində nə iş görürdüm, mən özümü cavab verməyə borclu bilirəm. Ondan ötrü borclu bilirəm ki, bəkar qalmaq hamı üçün yaxşı bir iş deyil, xüsusən Molla Nəsrəddin əmiyə indiki zamanədə dinməmək, söyləməmək yaraşmaz.

Xeyr, bəkar deyildim, xudanəkərdə! Hər necə olmuş olsa, mən bəkar qalnamam; ondan ötrü ki, müsəlmanam.

Müsəlmanın təklifi çoxdur.

Əvvəl götür bizim xeyir və şəər işlərimizi; götür müsəlmanın şadlıq və qəmlik günlərini və bir yaxşıca mülahizə elə və əgər insaf əhlisən, sən özün görəcəksən ki, əsl müsəlman (mən əsl deyirəm, yoxsa qəlp müsəlmanla işim yoxdur), bəli, əgər insaf əhlisən, görəcəksən ki, əgər durasan el içində qayda ilə, ata və babadan qalan yol ilə camaatın xeyir və şəər adətlərinə tabe olmağa və bu adətləri necə ki lazımdır, layiqincə yerinə yetirməyə ki, heç bir qüsuru olmasın və el səni töhmətləndirməsin, o vədə görəcəksən ki, dəxi sənin özgə bir işə getməyə, nə sənətə, nə sövdəyə, nə xidmətə, nə qeyri bir zəhmətə (hələ təhsil-elm və fünün demirəm – bunlar hələ uzundur), xülasə görəcəksən ki, dəxi qeyri bir işə nə vaxtın var, nə macalın.

Və söz yox, hər bir mətləbi sübuta yetirməyə şahid və isbat lazımdır, biz də dediyimiz sözü sübuta yetirək.

Sən əvvəl-qabaqca götür məhərrəmlik qabağı toyları. Məlumdur ki, məhərrəm ayı daxil olan gündən səfər ayının axırınadək şad olmaq və xeyir iş başlamaq caiz deyil. Hər bir kəsin bir xeyir işi olsa, gərək onu zilliccə ayının axırınıcə gününə kimi tamam eləsin ki, məhərrəm ayına keçməsin.

Məsələn, bir cavan ki, görürsən yalandan gözünün yaşını silir, bir saat bundan qabaq təzə ərusinin gözlərini öpüb gəlib məscidə. Qeyri bir cavanı görürsən ki, sinəsini şapalaqdan döyüb qızardıb, yarım saat bundan qabaq başını qoyub təzə nişanlısının sinəsinə, sonra da gəlib təziyə məscidinə.

Və bunu lazımdır bilmək və yadda saxlamaq ki, indiki əsrdə müsəlman cavanlarının bir azını çıxandan sonra qalanlarının zıfah gecələri məhərrəm ayının matəm gecələrinə düşür, yeni toyları məhərrəmliyə qarışır və kim bilsin, bəlkə elə bunun nəticəsidir ki, şaxseybazlıq müsəlman uşağının qanına işləyib.

vızıltısı kimi dabanı çatdaq xalaların ağlaşması, yenə məclis, yenə plov qazanları, yenə yeyib içmək, yenə dilənçilik, yenə bəkarçılıq, yenə gözəl vaxtı zay etmək, yenə fatihə, yenə fatihə, yenə fatihə (vallah, mən yazayazay yoruldum, amma zalım oğlu mərsiyəxanlar yorulmadılar!).

Bəli, vücudu millətimiz üçün qənimət olan ağaların bir-ikisi-üçü bir minvalla Allahın rəhmətinə getsə, dəxi iki-üç ay da beləliklə keçib gedəcək.

Bəli, sən hələ istəyirsən mənə məzəmmət eləyəsən ki, ay Molla Nəsrəddin, bu qədər vaxt ki, jurnal yazmırdın, bəs necə bəkar oturmuşdun? İnsan da məgər bəkar qalarmı?

Cənab ağayi-Hacı Mirzə Məhəmmədhasən ağa kitabını bir para siğəbaz və lotu hacı və məşədi və mollaünmalardan ötrü yazıbdır. Əgər biz də duraq ağanın kitabında yazılan rəvayət edək, sensor bizi töhmət altına salar (o qədər bihəyə sözlər və mətləblərdir!).

Bəli, rəməzan gəlir. Bəs rəməzan tədarükünü sən az işi bilirsən? Tamam şaban ayını mən rəməzan tədarükünə sərf edirəm. Deyirlər, Hacı İbadda xalis inək yağı var, amma zalım oğlu zalım putunu səkkiz yüz manata deyir. Çarə yoxdu, gərək alam; axır mən oruc tutacağam.

Bəs bunun düyüsü? Hacı Muradda, deyirlər, yaxşı akulə düyüsü var. Amma, deyirlər, gizlədib. Çarə yoxdu, gərək yalvaram-yalvaram, orucluq ayı lazım olan qədər alam; axır mən oruc tutacağam.

Əzizim, qardaşım, mənim canım və ciyərim, sən Vilsonun notasından söhbət salırsan, amma axır bir fikir elə gör ki, şaban ayıdır, orucluq tədarükü görmək lazımdır. Bəs, plovun qarası? Bəs, əriyi, kişmiş, xurması, badamı?

Sən ingilis və rusla İran politikası danışırısan. Amma mən sənə deyirəm ki, bəs tək bir plovla oruc açmaq olmaz. Bəs bunun yanındakı xuruşlar?

Sən orta məktəblərdə ana dili söhbəti salırsan. Amma mən də sənə deyirəm ki, axır ana dilizad qanmıram. Sən mənə bunu de görüm, sən orucluq tədarükü görübsənmi?

Bəli, bir ay şaban, bir ay rəməzan; bu da beləliklə keçdi getdi. Sonra da istəyirdim qəzeti açam görəm, bu nə gürcü-müsəlman məsələsidir, elə istəyirdim bu məsələni öyrənəm, bir də gördüm ki, anam girdi içəri və ağlayır... Nə var, ana? Ki, ay bala, nə olacaq? Görürsən, Kərbəlayı Qasım anasını bildir də ziyarətə apardı, bu il də aparır. Amma səni mən böyüdüb yekə kişi eləmişəm, heç xəbər alırsanmı ki, bəlkə mənəm də bir para arzularım var. Deyirəm, ay ana, bir insaf elə, səni altı dəfə mən Kərbəlaya və Xorasana aparmışam, altı dəfə də məşədi Qulam Əli oğlun aparıb. Dəxi, bəs deyilmə?

Pəh, pəh, asan imiş başa salmaq! Ziyarətə nə haqq-hesab? Ziyarətə də on iki dəfə getmək yaraşır. Dəxi nə deyə bilərəm?!

Əhvalat bu qərar ilədir, əziz oxucularım. Əgər durasan şəriətmədarların və mücdəhidlərin yazdıqları və bizə təlim etdikləri yol ilə müsəlmançılığa saxlayan, o vədə görəcəksən ki, tamam on iki ay müsəlmançılığa məşğulsan.

Mən əsl müsəlmançılığa deyirəm, yoxsa qəlp müsəlman olmaq istəsən, onda gərək özünə bir iş axtarasan.

Molla Nəsrəddin

“Şəriət[mə]dar” dedim, məşhur şəriətmədar yadına düşdü (Allah rəhmət eləsin). Həmin şəriətmədar deyirəm ki, oğlu İran təbəliyindən çıxıb, indi əcnəbi hökumətlərin birinin konsulxanasında “attəş”lik xidmətindədir.

Allah vücudunu bibələ eləsin.

Molla Nəsrəddin

“Molla Nəsrəddin”, 9 fevral 1917, №1

İdarədən

Felyeton

Onda, bəs müsəlman camaatının təklifi nədir? Budur ki, toyları və kəbinləri məhərrəmin qabaqki günü, yəni aşuraya on gün qalanda qurtarsın ki, dəxi məhərrəmlikdə qəm və qüssədən savayı özgə fikri olmasın.

Əlbəttə, belə olanda cəmi müsəlman toyları düşür məhərrəm ayının qabağı, zilliccə ayının axırlarına. Baxıb görürsən ki, qonşuların, qohumların, dost və əşnaların hər yandan səni toya dəvət edirlər və necə də getməmək olar və niyə də getməmək?

Bir vaxt baxıb görürsən ki, sağ tərəfdə toy, sol tərəfdə toy, çalğı, tarzən, ney, düdük, xanəndə, çəpik. Xüsusən axşamlar olanda görürsən ki, bu saydığımız eşü-işrət sədalari qarışblar şaxseyə; çünki hamı bunu bilir ki, məhəllələrdə şaxsey getmək hələ məhərrəmliyə on beş-iyirmi gün qalanda başlanır, gecələr, ələlxüsus mehtab gecələri, yəni ay işığı olanda, bir tərəfdən Lütfəlibayın oğlunun toyundan xanəndə Həmidin səsi gəlir, bir tərəfdən də eşidirsən: şaxsey!

Bir tərəfdən eşidirsən: uxxay! Bir yandan xanəndə oxuyur: “Təaləllah çe dövlət darəm im şəb”.

Bir yandan dəstəbaş bir cavan bığıburma dəyəniyə qalxızib zahirdə doğrudur çıxırır “Heydər”, amma batında xanəndə dediyini deyir. Çünki bu cavanın gəlini dünən gəlib, bu da elə batında deyir: “Ke aməd nagəhan dildarəm im şəb”; çünki keçən gecə bunun zıfah gecəsi idi, bu gecə şaxsey dəstəsinə yapışib, imama təziyə saxlayır.

Gərək indi bunu da bilmək və yadda saxlamaq ki, məhərrəmlik günləri gah şaxsey dəstəsinə yapışan, gah növhə dəstəsində sinə vuran, gah şəbeh məclisində gözyaşı tökən cavanların çoxu həmin bir-iki gün bundan qabaq evlənən və gəlini gətirənlərdi.

Mən bu məsələni tapşırıram insaf əhlinin zaiqəsinə və keçirəm söhbətə.

Bəli, bir ay zilliccə toyları, on gün məhərrəmlik, sonra təkyələr, mərsiyələr, məscidlər. Yenə təzə bir mərsiyəxan gəlib və bunun təzə qədəmini təbrik etmək üçün yenə təkyə tərtib verilib. Məhərrəm və səfər ayları, beləliklə, keçdi getdi və istəyirsən ki, nəfəsini alıb gözünü açasan və görəsən ki, dünyada mərsiyədən savayı dəxi nə var, nə yox, bir də eşidirsən ki, bir mötəbər vücud Allahın rəhmətinə gedib. Bəli, dəxi işin tamamıdır... Meyiti götürmək, məclisdə əyləşmək, mərsiyə, siparə, ehsan, yenə mərsiyə, bir yandan da arı

Mən də bunun cavabında deyirəm ki, ay qardaş, vallah, billah, mən bəkar deyildim. Mən nə qədər işə getməyəm, ticarətlə məşğul olmayam, sənət öyrənməyəm, nə qədər ki, bu saydığım dünya işlərindən uzaq olsam da, yenə bəkar deyiləm; çünki mən müsəlmanam.

Hələ götür bu rəməzanı. Bircə oruc tutmağı demirəm və orucluq günləri ağayi-Şirazin risaləsində xəbər verilən məsaili-ruzə söhbətlərini demirəm və bu barədə açıq-açıqına yazmıram, çünki ayıbdı, mənim jurnalımı balaca uşaqlar və xanım bacılar da oxuyur.

tablo

Emil Zolya onun obrazını yaratdığından xəbərsiz idi...

Kənan
HACI

Vinsent, sən dünyada olmayanda dünya
sənin nə demək istədiyini anlayacaq...

İrvinq Stoun

Qəhvə, çörək və kəsmik...

Onun gündəlik qida rasionu bundan ibarət idi. O, ruhunu beləcə müalicə edirdi. Başqa cür bir saat, bir dəqiqə də Borinajda kömürçü-xaranların yanında qala, onlarla birlikdə yaşaya bilməzdi. Onun ruhi tarazlığı məhz elə Borinajda pozuldu; sosial bərabərsizliyin tüğyan etdiyi bu cəhənnəm səltənətində o, vaizlik edə bilməzdi; insanlara yalan danışmaq onun xarakterinə yad idi.

Keşişlər onu vaizlikdən kənarlaşdırırlar. İnsanlar ona qorxunc, bədhəybət bir adam kimi baxır, onlara bənzəmədiyi üçün onunla yaxınlıqdan qaçırdılar. O isə inadla insanları kətana köçürürdü, natura ona müqavimət göstərsə də təslim olmurdu, elə hey gecə-gündüz bilmədən işləyir, peşəkarlığa yiyələnirdi. Özlərində olmayan xüsusiyyətləri onda görün adamların beyni onu həzm edə bilmirdi, o isə insana doğru elə sürətlə şığırdı ki, cəmiyyətdə çaxnaşma yaranırdı.

O, insanla torpaq arasında pozulmuş rəbitəni öz fırcasıyla bərpa etmək istəyirdi. "İnsanı və torpağı bir-birindən ayıran kəskin xətt lazım deyil. Bütün bunlar torpağın bir-birinə keçən, bir-birindən ayrılmayan müxtəlif formalarıdır, onlar ayrılmaz olur, bu isə mahiyyətə vahid olan iki formadır, bu formaları bir-birindən ayırmaq, demək olar, qeyri-mümkündür".

Vaxtilə o favorit idi, tezliklə Avropanın ən zəngin rəsm qalereyalarını fəth edə bilirdi. Bəs nə baş vermişdi? O, Van Qoqlar nəslinin ümidlərini niyə puç elədi?

Qəhvə, çörək və kəsmik...

O, dünyanın maddi nemətlərini özünə qadağan eləmişdi. Veysenbruxun dediyi kimi, o, olduqca möhkəm materialdan biçilmişdi; onu əymək, sındırmaq, getdiyi yoldan döndərmək qeyri-mümkün idi. O, hardasa İsayə bənzəyirdi, çiyinə düşən fəvqəladə missiyanı özü də bilmədən cəmərdəsinə daşıyırdı. O, mənəvi zülmə düşər olana kömək etmək arzusuyla qıvrılırdı, ilk dəfə kömürçü-xaranların rəsmi çəkmişdi, amma onların üzünü tabloda əks olunmamışdı. O bunu qəsdən etməmişdi, sonsuz tental əzabları zavallıların üzünü qaşıyib tökmüşdü, onların üzünü yox idi.

Vinsent yer üzündə yaşamağa mənəvi rahatlıq axtarırdı, amma getdiyi bütün yerlərdə - yeraltı mağaraya bənzəyən Borinajda, Haaqada, qaynar Parisdə, qorxunc küləklərin və yandırıcı günəşin at oynatdığı Arlda, soyuq sakitliyi və ahəngdar təbiəti ilə ruha dinclik gətirən Sen-Remida, nəhayət ruhunun əbədi dinclik tapdığı Overdə belə dinclik və toxtaqlıq tapa bilmədi. Mendesin Rembrant haqqında dediyi sözləri eynilə Van Qoqa da aid etmək olar:

"Onun həyatının kitabı bağlandı və bu, necə də gözəl kitab idi!"

Bu gözəl kitabı İrvinq Stoun yazıb - "Yaşamaq yanğısı". Bu kitabı oxuyanlar əsl yaşamaq yanğısının nə demək olduğunu anlaya bilirlər. Emil Zolya özünün "Jerminal" əsərində Borinajda kömürçü-xaranlara vaizlik edən dünyəvi Məsihin obrazını yaradarkən onun məhz Van Qoq olduğu ağıla belə gəlməyib. O, özünün yaratdığı obrazla Parisdəki kafelərdən birində təsadüfən rastlaşır və söhbət əsnasında həmin vaizin Van Qoq olduğunu bilir və heyrətlə içini çəkir: "Deməli, həmin o ikinci Məsih sizsiniz!"

İrvinq Stounun adını çəkdiyimiz əsərdə yazıçı ilə rəssamın görüşü ustalıqla təsvir edilib. "Yazıçı və rəssam müxtəlif vasitələrdən istifadə etsələr də, eyni fikri ifadə edirlər".

Gərgin ruhi təbəddülatlar, sarsıntılar onun əsəblərini sıradan çıxarırdı. Xristina onun xilas cəhdi idi, ona ilk zərərini Ursula vurmuşdu; onun saf sevgisini rədd etmişdi. Van Qoqun inamı sarsılmışdı, hər dəfə özünü təsdiq cəhdləri uğursuzluqla nəticələnirdi.

O, əsəbindən bir qulağını kəsir, bir müddət ruhi xəstəxanada müalicə alır. Amma... bütün bunlar əbəsdə idi. O artıq bütün dünyadan halallıq istəyirdi, "nə çəkmək lazım idisə, artıq hamısını çəkmişdi, nə demək istəyirdisə, artıq hamısını demişdi".

Onun bu dünyaya deyəcək yalnız bircə sözü qalırdı: indi isə mən ölmək istərdim.

Vinsent Van Qoq Overdə, Uaza çayının sahilində dəfn olundu, yatdığı torpağın ətrafında günəbaxanlar əkdilər ki, onu günün yandırıcı istisində qorusun.

Vaxtilə Londonda rəsm satan bir tacirin Van Qoq haqqında peyğəmbərəcəsinə dediyi bu sözlər az sonra öz təsdiqini tapdı:

"Gün gələcək, bu kürən dostumuz bütün Avropa incəsənətinə hökmranlıq edəcək!"

Van Qoq o günü görmədi...

Milli Məclisin payız sessiyasının 16 dekabr plenar iclasında beynəlxalq təşkilatlarda Azərbaycan dilindən istifadə məsələsi gündəmə gətirilib.

Bu təkliflə Milli Məclisin Sosial siyasət komitəsinin sədr müavini Musa Quliyev çıxış edib. Musa Quliyev Milli Məclisin deputatı Asəf Hacıyevin bu yaxınlarda Qara Dəniz İqtisadi Əməkdaşlıq Təşkilatı Parlament Assambleyasının baş katibi seçilməsinə diqqət çəkib.

Azərbaycanın nümayəndə heyəti beynəlxalq təşkilatda təmsil olunursa, deməli, bizim onları tərcüməçi ilə təmin etmək imkanımız da var. Bu təklif də Milli Məclisdə səsəndi və müsbət qarşılandı. Bu da texniki imkanlarımız, dövlətin iqtisadi-siyasi, ideoloji nüfuzu ilə həll oluna biləcək məsələdir.

Bunun üçün, sadəcə, həmin nümayəndənin yanında tərcüməçi olmalıdır ki, onun danışıqı tədbir iştirakçıları üçün sinxron tərcümə edilsin. Mən 1992-ci ildən beynəlxalq tədbirlərdə iştirak edirəm və kiçik istisnalar olmaqla, bütün görüşlərdə həmişə azərbaycanca danışıram. Heç kim buna etiraz etməyib. Hətta

"Dilimizin beynəlxalq təşkilatlarda səsənməsi ölkəmizə nüfuz gətirəcək"

O, beynəlxalq təşkilatlarda Azərbaycan dilindən istifadənin vacibliyini qeyd edib. Musa Quliyev bildirib ki, beynəlxalq tədbirlərdə iştirak edən nümayəndə heyətlərimiz ana dilindən istifadə edərsə, bu, dilimizin nüfuzunu daha da artırır: "Azərbaycan parlament nümayəndə heyətləri beynəlxalq təşkilatlarda aktiv fəaliyyət göstərirlər. Mən təklif edirəm ki, deputatlarımız xarici təşkilatlarda Azərbaycan dilində çıxış etsinlər. Məncə, bu böyük xərc də tələb etmir. Əsas olan odur ki, bütün beynəlxalq təşkilatlarda Azərbaycanın maliyyəşirdiyi tərcüməçilər çalışsın, Azərbaycan dilində də çıxışları olsun". Parlamentin spikeri Oqtay Əsədov deputatın təklifini dəstəkləyib.

"Bu addımı ilk dəfə Heydər Əliyev atıb"

Milli Məclisin mədəniyyət komitəsinin sədri, filologiya elmləri doktoru Nizami Cəfərov beynəlxalq qurumlarda və tədbirlərdə Azərbaycan dilinin səsənməsinin arzuolunan olduğunu bildirib: "Müstəqillik əldə etdikdən sonra bizim əsas istəklərimizdən biri də budur. Ancaq dünyada beynəlxalq dillər anlayışı və dünya ölkələrinin təmsil olunduğu Birləşmiş Millətlər Təşkilatında 6 rəsmi dil var: ingilis, fransız, ərəb, çin, rus və ispan dilləri.

Həmişə bir məsələ də qaldırılıb ki, Türkiyə türkcəsi daha geniş yayıldığına görə ondan beynəlxalq

dil kimi istifadə olunsun.

Amma biz indi bu məsələni bir neçə istiqamətdə görürük. Məsələn, Türkdilli Ölkələrin Parlament Assambleyasında nümayəndələrin hamısı öz dilində danışıq və onların nitqi tərcümə olunur. Azərbaycanlı deputat azərbaycanca, qırğız qırğızca, qazax qazaxca, türkiyəli də türkçə. Ancaq türkiyəli də danışıqda bizim tərcüməyə ehtiyacımız olmur. Qırğızlar da danışıqda qazaxlar onları başa düşür. Belə olanda tərcüməyə xüsusi ehtiyac yaranmır".

Millət vəkili Dil Qurumu İctimai Birliyinin rəhbəri Sabir Rüstəmxanlı sözügedən təklifin reallaşmasında heç bir problemin olmadığını deyib: "Beynəlxalq tədbirlərdə Azərbaycan dilindən istifadə olunması üçün elə bir ciddi problem yoxdur. Həmin nümayəndə beynəlxalq tədbirdə iştirak edərsə, öz

Dilimizin beynəlxalq təşkilatlarda istifadəsi, ilk növbədə, ölkəmiz üçün milli-mənəvi nüfuzdur. Azərbaycan dilinin yüksəlişə nail olması bizim üçün çox əhəmiyyətlidir. İlk addımı ümummillət liderimiz Heydər Əliyev atdı. Dilimiz onun nitqində beynəlxalq qurumda səsəndi və faktiki olaraq dilimizə yol açıldı".

"Mən bütün görüşlərdə azərbaycanca danışıram"

Millət vəkili, Dil Qurumu İctimai Birliyinin rəhbəri Sabir Rüstəmxanlı sözügedən təklifin reallaşmasında heç bir problemin olmadığını deyib: "Beynəlxalq tədbirlərdə Azərbaycan dilindən istifadə olunması üçün elə bir ciddi problem yoxdur. Həmin nümayəndə beynəlxalq tədbirdə iştirak edərsə, öz

tədbirdə azərbaycanlı tərcüməçi olmayanda belə, yanımızda Türkiyənin nümayəndə heyəti olduğundan onların tərcüməçilərindən istifadə etmişik. Ona görə məsələnin həlli yalnız nümayəndə heyətlərinin yaxşı tərcüməçi ilə təmin olunmasından ibarətdir. Bu məsələ həll olunarsa, bizim nümayəndələrin beynəlxalq tədbirlərdə, təşkilatlarda Azərbaycan dilində danışıması narazılıqla qarşılanmaz.

Bir sıra qurumların, o cümlədən, İslam Konfransı Təşkilatının iki rəsmi dili var: ingilis və fransız dili. Dəfələrlə etiraz etmişəm ki, türk dili də bu qurumda rəsmi dil olmalıdır. Çünki islam dinini dünyaya yaymaq üçün türkçə olub. Rəsmi dil olmasa belə, hər kəs öz dilində danışıq və onun çıxışı üç rəsmi dildən birinə tərcümə edilə bilər. Bununla da məsələ həll olunar".

Sevinc FƏDAİ

Etimad BAŞKEÇİD

Demək lazımdır ki, bu dünyada hər şey nisbidir, elə «rəng və zövq məsələsində özünə yoldaş axtarma» kimi, sanki, mütləq həqiqəti ifadə edən qavramın özü də.

İnsan fəaliyyətinin digər sahələrində, bəlkə də, hər şey deyildiyi kimidir – zövqə və rəng seçiminə görə yoldaş tapmaq mümkün deyil. Ancaq tərcümə elmi sahəsində işlər tamam başqa cürdür – burada həm rəngə, həm zövqə, həm də tərcümə tiplərinə və tərcümənin növlərinə görə həmfikir mütləq tapılır... İstədiyiniz vaxt hər hansı tərcümə məktəbinə qoşulub, tərcümənin «dəqiqliyi, adekvatlığı və gözəlliyi» naminə onlarla birgə elm yolunda küllüq vura bilərsiniz. İstəsən, hətta tərcümənin mümkünsüzlüyü, səmərəsizliyi, lap cəfəng şey olması haqqında iddialarda da buluna bilərsiniz. Bu halda yuxarıdakı deyim özünü tamamilə doğrultmuş olacaq. Bu müxtəlif məktəblər, cərəyanlar, tərcümənin bu və ya digər problemi ilə bağlı çeşidli baxışlar arasındakı mübahisələrdə də özünü göstərir.

Bütün bu diskussiyaların, mübahisələrin nəticəsində hər dəfə yeni bir konsepsiya sistemi meydana çıxır. Guya bu sistemlər tərcümə elminin məqsədləri və vəzifələri haqqında ümumi təsəvvürlər formalaşdıracaq. Amma formalaşdırmı?

R.K.Minyar-Beloruçev özünün «Ümumi tərcümə nəzəriyyəsi və şifahi tərcümə» kitabında yazır: «Kifayət qədər tərcümə modellərinin olmasına baxmayaraq, bu gün hər hansı tərcümə nəzəriyyəsinin elmdə üstün mövqelərə sahibləndiyini demək mümkün deyil». Professor A.Ələkbərli də «Tərcümənin predmeti və problemi» məqaləsində eyni şeyləri deyir: «Tərcümə təlimlərinin tarixi, çoxəsrlik tərcümə praktikasının kritik təhlili və dəyərləndirmələri «əbədi» tərcümə problemlərinin, tərcümədə dəqiqliyin, dürüstlüyün, tam adekvatlığın və s. permanent müzakirələri ilə doludur».

Əgər siz bütün bu «əbədi» müzakirələri saya salmayıb, bədi mətnin qavranılması məsələsində öz şüurunuzu yeganə vasitə hesab edərək (Qadamerin məsləhət gördüyü kimi, tərcüməçi-interpretator olaraq) tərcüməyə girişəcəksinizsə, hər halda, unutmayın ki:

1. Tərcümə orijinalın sözlərini çatdırmalıdır.
2. Tərcümə orijinaldakı fikirləri çatdırmalıdır.
3. Tərcümə orijinal kimi oxunmalıdır.
4. Tərcümə tərcümə kimi oxunmalıdır.
5. Tərcümə orijinalın üslubunu ifadə etməlidir.
6. Tərcümə tərcüməçinin üslubunu əks etdirməlidir.
7. Tərcümə tərcüməçinin zamanına uyğunlaşdırılmalıdır.
8. Tərcümə əsəri orijinalın zamanına uyğun olmalıdır.

insanına təsiri haqqında ayrıca danışmaq lazım gəlir. Yalnız onu qeyd edək ki, Qərb insanı üçün ən böyük təhqir, xoş niyyətlə də olsa, onun seçiminə təcavüz edilməsidir. Bu məsələdə o, nə ixtisaslaşmanı, nə yüksək professionallığı, nə də xüsusi istedadı qəbul edir. Mətnin məzmununun başqa dil vasitələri ilə adekvat verilməsinin problemlə məsələ olduğunu bildiyi üçün oxucu elə bir minimum – sətiri tərcümə – istəyir ki, onun üzərində öz şəxsi mülahizələrini qura bilsin. Beləcə, məsələn, get-gedə daha çox fransız jurnalı

Tanrılarından birinə – Hermesə müraciət etməli olardılar. Bildiyimiz kimi, Hermesin vəzifələrindən biri də özündən yuxarıdakı tanrıların fikir-mülahizələrini şərh etmək və insanlara çatdırmaqdan ibarət idi. Ancaq bizim tanrımız birdir və bu sadə səbəbdən nə Hermesin, nə də Merkurinin (o da Tanrılar və insanlar arasında vasitəçi idi) yardımından yararlanma bilirik. Sonuncu peyğəmbər isə bu tipli məsələlərlə bağlı aydın bəyan edir: «Aydın danışın, elə danışın ki, insanlar fikrinizdə tamamilə başqa şeylər tutduğunuzu düşünməsinlər».

necə adlandırmaq lazımdır – tərcüməşünaslıq, translatoqiyə yaxud, başqa cür? O müstəqil elm, yoxsa linqvistikanın yalnız bir sahəsidir? Razılaşın ki, bütün bu təfərrüatlar tərcüməşünaslığı yalnız hansısa ideya laboratoriyası kimi xarakterizə edir. Bu, öz-özlüyündə, bəlkə də, pis deyil, amma artıq formalaşmış, müstəqil, nüfuzlu mənbə kimi ona istinad etmək olmur. Bəlkə, elmdən bunu gözləmək artıqdır, elə isə, bu qədər hay-küy, toz-duman nəyə lazımdır?

Tərcüməçi qırxağa

9. Tərcümədə orijinala nələrisə əlavə etmək, nələrisə çıxarmaq olar.
10. Tərcümədə heç nəyi əlavə etmək, heç nəyi çıxarmaq olmaz.
11. Şeir nəslrlə tərcümə olunmalıdır.
12. Şeir şeirlə tərcümə olunmalıdır.

«Tərcümə sənəti» kitabında (T. Seyvori) tərcüməçi qarşısında, yumşaq dillə desək, bu cür ziddiyyətli tələblər qoyulur.

Amma siz, dediyimiz kimi, bütün bu tələbləri öyrənib məyus olursunuz, çünki sizin üçün vacib olan öz şüurunuzdur. Amma... burada da daş qayaya rast gəlir. İşə başla bəsləməz Deltəyin zəhərli kinayəsi ilə rastlaşırınsınız. O, soruşur: «Bir fərdiyyət başqa bir fərdi həyatın zəhərli təvəllülünü ümumi obyektiv qavram predmetinə necə çevirə bilər?».

İş bununla da bitmir. Sən demə, sizin keyfiyyətli, gözəl tərcümə etmək istəyiniz hətta demokratik prinsiplərlə və ümumiyyətlə, demokratik görüşlərlə «ziddiyyət» təşkil edir. Belə ki, sadalanan tələblərdən sonuncusu Qərb oxucusunun getdikcə artan iradlarına tuş gəlməkdədir: şeirin şeirlə tərcüməsi bəlli dərəcədə tərcümənin yaradıcı müstəqilliyi deməkdir və oxucu, adətən, orijinalın özüylə deyil, onun sərbəst interpretasiyası ilə tanış olur. Belə olan halda sual yaranır: «burada mənim hüquqlarım pozulmur ki?». O mənada ki, bədi tərcümə bəlli ölçülərdə seçim prosesi deməkdir.

Orijinalın ötürülməsi və onun tərcümə transformasiyası üsullarının seçimi. «Seçim» sözünün isə Qərb

aşağıdakı fikrə meyillənəməkdədir: şeirin bədi tərcüməsi, yəni şeirin şeirlə tərcüməsi keçilmiş mərhələdir. Və oxucuya şeirin sətiri tərcüməsi təqdim edilir – həm asan başa gəlir, həm də oxucu razı qalır... Ədalət naminə demək lazımdır ki, Qərbdə şeirin şeirlə tərcüməsinin tərəfdarları da az deyil.

Burada qeyd edək ki, bu praktika bütün Qərb ədəbiyyatı üçün səciyyəvi deyil. İngilislərdən, fransızlardan və almanlardan fərqli olaraq, Orta Avropa ölkələrində (çexlər, slovaklar, macarlar) şeirin nəslrlə tərcüməsi kobud norma pozuntusu sayılır. Bu, əlbəttə, Orta Avropalıların daha az azadlıqsevər və yeni fikirlərə daha az açıq olduğuna dəlalət etmir. Amma burada da danışılmalı mətləblər var – Orta Avropada uzun müddət «hamı üçün eyni fikir» ədəbiyyat və sənət məsələlərində hər şeyi olmasa da, çox şeyi həll edirdi. Bəlkə də, kollektiv və individualist şüurun görsənislərini burada da görmək lazımdır...

«Semantik ekvivalentliyin kompetent alt səviyyəsi üçün elə struktur transformasiyaları səciyyəvidir ki, burada məzmunu müəyyən edən mənə çalarları dəyişməz qaldığı halda, ifadənin formal strukturunu dəyişikliyə uğrayır». Terminlərlə elə də çox süslənəməmiş, ancaq tərcümə anlayışını müəyyən mənada ifadə edən bu çıxarış tərcümə nəzəriyyəsi kitablarından birindən götürmüşəm. Tamamilə aydındır ki, ən savadlı və dərəkəli oxucu da, bu cür təyin-tərifləri oxuyarkən, əllərini yana açıb, çiyinlərini çəkməli olur. Belə hallarda qədim yunanlar öz sevimli

Tərcüməşünaslığı müstəqil elm kimi qələmə vermək, əyri-üyrü yollarla ona obyekt, predmet və terminologiya bazası yaratmaq (müstəqil elm üçün sadalananların olması mütləqdir) məsələsində alimlərin həddən ziyadə canfəşanlıq göstərməsi ona gətirib çıxarıb ki, bu elm sahəsi, praktiki məqsədlər və vəzifələr üçün xüsusi bir dəyər daşıyır. Elmi inkişaf etdirmək əvəzinə, onu «lazımsız şeylər fakültəsi»nə çevirməklə məhvə sürükləyirlər. Bunu saymazayana və kibirli bəyanat kimi qəbul edə bilərsiniz, amma əgər tərcümə elmi tərcüməçinin subyektiv başlı-başınalığını minimuma endirmək istəyirsə, tərcüməçi-praktikin yanına çıxır salmalıdır. Bu gün isə elə bir vəziyyət yaranıb ki, əksər tərcüməçilər onların əməyini saf-çürük edən elmin «böyük nailiyyətləri» haqqında tam xəbərsizdirlər. Əslində, bəlkə, elə belə yaxşıdır. Konkret tərcüməçi kəsdirə bilmir ki, onun əməyinə bu böyük «diqqət» hansı sosial-tarixi zərurətdən yaranıb. O, hətta tərcümə elminin bütün fəlsəfi-həyatı peripetiyalarını idrak etmiş olsa belə, bu o demək deyil ki, o öz anadangəlmə qabiliyyətlərindən əlavə nəşə yararlı bir şeylər əldə eləyəcək.

Bu fikri yaranmasını bir sıra faktlar şərtləndirir, onlardan yalnız üçünü diqqətinizə çatdırım:

1. Hələ tərcümə elminin heç bir fundamental məsələsi üzrə ümumi, ortaq fikir müəyyənəlməyib. Bu elm konkret olaraq nəyi öyrənməlidir? Onu

2. Tərcümə elminin digər elm sahələri – fəlsəfə, psixologiya, sosiologiya, hətta fiziologiya ilə əlaqələrindən çox danışılır. Bu formal-texniki orijinallıqlar elə sərt doqmalar yaradıb ki, tərcümə problemlərini daha bir elm sahəsi – estetikanın problemləri ilə uzlaşdırmaq müşkülə çevrilib. Bu, özünü nədə göstərir? Onda göstərir ki, «təcrübə və səhv metodu» burada mütləq üstün mövqelərə malikdir və bu, onun magistral istiqaməti haqqında düşünməyə şərait yaratmışdır. İstiqamət isə, məlum olduğu kimi, estetikanın əsas problemlərindən biridir və burada inkişafın bütün mərhələlərinin ardıcılığı mühümdür.

3. Üçüncü faktor məhz fiziologiya ilə bağlıdır. İş burasındadır ki, tərcümə elmi necə yüksək nailiyyətlər qazansa da, nə qədər mükəmməl olsa da, tərcüməçi-praktik onun nəticələrini əsas götürməyəcək. Onu buna yalnız məcbur etmək olar. Çünki o, yaxşı başa düşür – onu «haqq yoluna» gətirmək istəyən bütün məsləhətləri, cürbəcür elmi qənaətləri göz önündə tutmuş olsa, hamının yaxşı tanıdığı qırxağın gününə düşəcək. O qırxağın ki, bir dəfə ayaqlarını hansı ardıcılıqla atmaq barədə düşünməyə başlayıb və nəticədə yeriməyi yadırgayıb.

Düşünürəm ki, tərcüməçidən mümkün olmayan şeyləri tələb etməyə ehtiyac yoxdur. Əks halda iki dildən istifadə etməklə ərsəyə gələn kommunikasiyadan – tərcümə elminin obyektindən özümüzü məhrum edə bilirik. Onda bu elmin müstəqil olub-olmadığı barədə söhbətlər, doğrudan da, kəsiləcək. Doğrudan da, obyekt olmayan elm kimə lazımdır?

Azərbaycanın musiqi tarixinin tədqiqində və təbliğində müstəsna rolu olmuş Firidun Şuşinski sənəti saxtalaşdıranlara, onu dostbazlığa, yerlibazlığa, qohumbazlığa satanlara qarşı amansız çıxışlar edəndə "döyüləcəyini" göz altına alıb.

"Mən dəfələrlə deyib, yazmışam ki, musiqi ictimaiyyətinin, xüsusilə musiqişünas tənqidçilərin liberallığı üzündən ifaçılıq sənətində hərc-mərclik, özbaşnalıq baş alıb gedir. Hətta iş gəlib o yerə çatıb ki, səsi olan da, olmayan da, muğamatı bilən də, bilməyən də oxuyur. Bu əldəqayıma xanəndələr muğam musiqisinin başına min oyun açırlar... Mən bir musiqi tədqiqatçısı və tənqidçisi kimi bu hoqqabazlıqlara göz yuma bilmərəm!"

Deyib və... 1990-cı ildə "Azərbaycan xalq musiqiçiləri" kitabını yazıb. Kitabda 50-dən çox unudulmuş sənətkarın həyat və yaradıcılığı, xanəndəlik sənətinin tarixi, ilk sazəndə dəstələri, musiqi məclisləri, şərq konsertləri və sairə haqqında geniş məlumat var.

Kitab çap olunandan sonra Azərbaycanın görkəmli yazıçısı İlyas Əfəndiyev 45 illik dostuna açıq məktub yazır. Yeri gəlmişkən, "Karvan gedir" adlı bu yazıda İlyas Əfəndiyevin də başqa böyük şəxsiyyətlərimiz kimi xalqımızın mənəvi sərvətlərinin üstündə əsdiyi, ona xor baxanları heç vəchlə bağışlaya bilmədiyini aşkar görünür.

İlyas Əfəndiyev "Ədəbiyyat və incəsənət" qəzetində dərc olunan məktubunda yazırdı: "Son vaxtlar Azərbaycan televiziyasında qərribə bir hal əmələ gəlib: kimliyindən, nəçiliyindən, muğamatı dürüst bilib-bilməməyindən asılı olmayaraq, hər axşam ekrana yeni bir "xanəndə" çıxarırlar. Onlar da bəzən elə ucuz, elə bayağı oxuyurlar ki, məcbur olursan televizoru söndürəsən". Həmin məktubda İlyas Əfəndiyev tənqidləri ilə heç də Firidun Şuşinskidən geri qalmır.

1995-ci ildə Firidun Şuşinski vəziyyətin daha da kəskinləşdiyini görüb "Musiqişünasın düşüncələri" adlı daha bir kitab yazır. Kitabda Azərbaycanın musiqi məclisləri, görkəmli klassik xanəndələr, musiqiçilər haqqında məqalələr yer alır. Sonra musiqişünas müasiri olan xanəndə və musiqiçilər haqqında söz açmağa başlayır və onların səhvlərini göstərir. Kitabın və Firidun Şuşinski-nin sonrakı əqibəti barədə isə tədqiqatçı Aslan Kənan danışıq: "Kitabı 13 min 600 nüsxə çap olunur. Bu kitabda Şamaxı, Bakı, Gəncə, Qarabağ məclisləri haqqında gözəl yazılar yer alıb. Yəni müəllif Azərbaycan muğam ifaçılıq sənətinin hansı

Firidun Şuşinski -

karvandan qalan karvanbaşı...

səviyyədən gəldiyini xatırlatmağa çalışıb. Sonra isə müasir 1980-90-cı illərdə ortaya çıxmış xanəndə və musiqiçilərin yaxşı və pis cəhətlərini təhlil edib. Sadəcə olaraq, çox sərt fikirlər səsləndirib. Məsələn, deyib ki, Ramiz Quliyev və Arif Babayev gözəl ifaçılardı, amma tənbdirdilər. Deyib ki, Habil Əliyev çox gözəl sənətkardır, ancaq öz üzərində işləmir. Hacıbaba Hüseynovun muğam oxumasına Firidun Şuşinski qəti şəkildə etiraz edib. Yəni o kitabda əvvəlcə Azərbaycan xalqının böyük muğam irsinin olduğunu xatırlatması əbəs yerə deyildi. Firidun Şuşinski demək istəyirdi ki, muğamı yaman günə qoymayın".

Daha sonra Şuşinski kitabda televiziyalarda dəbə düşmüş yerlibazlıq, dostbazlıq, qohumbazlıq xəstəliklərinin fəsadlarından danışır. "Yazıb ki, oxuyan Qəndab Quliyevdir, Qədir Rüstəmovdur, Alim Qasımovdur... Təsəvvür edin ki, Fikrət Əmirov, Rəşid Behbudov onun ən yaxın dostlarından olublar. Amma yazmışdı ki, Rəşid Behbudov niyə ra-

yonlara gedib konsert vermir, Fikrət Əmirov mahnı janrına az müraciət edir. Ona görə də Fikrət Əmirov deyirdi ki, bizim iki Firidunumuz var-biri sərt sözləri ilə qamçılayan, biri də musiqimizi göylərə qaldıran Firidun Şuşinski. Deyirdi, bunların ikisini də sevməliyik, ikisi də bizimidir".

Nəhayət, "Musiqişünasın düşüncələri" nə görə Habil Əliyev, Cənəli Əkbərov, İslam Rzayev, Ramiz Quliyev, Arif Babayev, Teymur Mustafayev və Niyaməddin Musayev Firidun Şuşinskiyə məhkəməyə verirlər. "Məhkəmə qərar çıxarırdı ki, kitab qadağan olunsun. Bildiyimə görə, hətta onu həbs cəzası da gözləyirmiş. Özü də məhkəmədə deyib ki, mən bu yazıları o vaxt qəzetlərdə, jurnallarda vermişdim, onda niyə heç nə demirdiniz? Bu hadisələr, əlbəttə ki, onun onsuz da yaxşı olmayan səhətinə öz təsirini göstərdi. Firidun Şuşinski 1997-ci ildə vəfat etdi. Amma kitab gizli-gizli satıldı, əl-əl gəzdi. Onu oxuyanlar bugünkü televiziya programımızın gününə baxıb ona rəhmət oxuyurlar".

Aslan müəllim deyir ki, Firidun Şuşinski haqqı deməsinin bədəlini hələ də "ödəyir": "İndinin özündə də kitabda adı çəkilən adamlar ona qarşı kin saxlayırlar. Birincisi, adını ləkələmək üçün onun bir neçə erməni çalğıcısından danışmasını əldə bəhanə edib, şayiə buraxıblar ki, guya o ermənipərəst olub. O necə ermənipərəst ola bilərdi ki, 1962-ci ildə yazdığı "Şuşa" kitabına görə ermənilərin hücumuna məruz qalıb, neçə il öz el-obasına gedə bilməyib? Şuşanın tarixi haqqında sənədlər toplamaq üçün dövlətdən heç bir maliyyə yardımı almada, keçmiş SSRİ-nin şəhərlərinin arxivlərində, muzeylərində tədqiqatlar aparıb, Azərbaycana aid bir çox sənədləri ayrı-ayrı şəxslərdən əldə edib, gecə-gündüz gərgin işləyib..."

Kitab rus dilinə tərcümə olunan kimi Moskvada vəzifə sahibi olan ermənilər "Şuşa" əsərinə görə F.Şuşinskiyə cəzalandırmağı tələb ediblər. Böyük hay-küy qopur.

"Bu gün heç kim döşünə döyməsin ki, muğamı biz ayaqda saxlamışıq. Heç kim saxlaya bilməmişdi. 90-cı illərdə muğam ölmüşdü. Onu dirildən, yenidən can verən UNESCO-nun xoşməramlı səfiri, millət vəkili Mehriban Əliyeva oldu. Ona qədər başları toylara qarışmış, muğamın taleyini heç düşünməyən adamlar hər yerdə özlərini qabağa verirlər ki, guya bunlar sənət təəssübkeşidirlər. Firidun Şuşinskiyə də cürbəcür yarlıqlar yapışdırıb gözdən salırlar. Halbuki o, arxivlərin tozunu udub Azərbaycanın qiymətli muğam incilərini ortalığa çıxaranda bu adamların çoxu pul qazanırdı. Nə olsun, onları kəskin tənqid edib? İndi saytlarda, mətbuatda bir-biriləri haqqında ondan da sərt və kobud ifadələr işlədirlər, bəzən lap bir-birlərini söyürlər də. Bu gün onun ilk dəfə adını ortaya çıxardığı xanəndələrin yubileyi keçiriləndə paxılıqdan heç kim durub demir ki, axı bu adam haqqında ilk dəfə Firidun Şuşinski yazıb? Bu yaxınlarda Keçəcəyiniz

Məhəmmədlə bağlı tədbir keçirilib. Heç kim demədi ki, onun adını ilk dəfə Firidun Şuşinski ortaya çıxarıb. Axırda, sağ olsun, Baba Mirzəyevin həyat yoldaşı durub deyib ki, bunu ortalığa çıxaranın da adını çəkin də. (Halbuki Firidun müəllim sonuncu kitabında Baba Mirzəyevi də kəskin tənqid etmişdi). Hər şeyi öz adlarına çıxırırlar, əziyyət çəkənin adı qalır kənardə. Sizə zarafat gəlməsin, 51 nəfər muğam ifaçısını ilk dəfə o tədqiq edib, adını musiqi tarixinə salıb. Başqa millətlərdə belə tədqiqatçı olsaydı, ona heykəl qoyardılar. Firidun Şuşuninin isə qapısına bir lövhə də vurulmayıb. Əksinə, əsərləri hələ də latın əlifbasında çap olunmayıb. Səbəb isə onun sözü üzə deməsi, musiqi mədəniyyətimizə bir an da olsun xilaf çıxarmamasıdır. Onun zamanında tənqid etdiyi adamlar bu gün ondan qisaslarını bu cür alırlar.

2015-ci ildə böyük musiqişünasın anadan olmasının 90 illiyi olacaq. Firidun Şuşinski muğamın taleyindən narahat getdi dünyadan. Amma yəqin ki, muğamımıza bugünkü qayğını görsəydi, heç bir dərdi olmazdı. Arzu edərdim ki, Firidun Şuşinskiyə yubileyi dövlət səviyyəsində qeyd olunsun, onun əsərləri latın qrafikasında çap edilsin".

Qızılgül ABDİNOVA

Günel NATIQ

Nitsşenin fikrincə, ilk insan inanırdı ki, öz yuxularında ikinci real dünyanı yaradır. Əgər insanlar yuxu görməsəydilər, o biri dünyanın mövcudluğuna inanmazdılar. Qədimlərdə inanırdılar ki, insan yatarkən onun ruhu bədəninə çıxır və bütün dünyanı dolaşır. Ona görə yatmış adamı oyatmaq təhlükəli sayılırdı. Beləcə, ruhların varlığına inam oyandı.

Yüzlilliklərdir bir sual insanlığı narahat edir: Axı yuxu nədir? Bəziləri hesab edir ki, yuxunun sirrinin çözülməsinə mane olan səbəb alimlərin yuxuya maddi bir ünsür kimi baxmalarıdır. Halbuki yuxu daha çox ruhi bir məsələdir.

Heç vaxt görmədiyimiz məmləkətlər, artıq görə bilməyəcəyimiz insanlar, ağ-qara və yaxud rənglərlə zəngin... Həm xəyal, həm də reallıq... Həm yoxdur, həm də var... Və sən şahidisən bunun... Bəs bu nədir? Materi-yadır, yoxsa ruh? Bir anda xəyalları gerçək edən və elə həmin qısa müddətdə də alt-üst edən bu nəsnə?.. Bu yuxudur, nədir?

Doğrudan da, yuxular gerçək olurmu? Bəzən bu məqam psixoloji bir xarakter alır və insan yuxularının əsirinə çevrilir. Ümumiyyətlə, yuxu insanın psixoloji durumunun bir nəticəsi də ola bilər. Təəssüratlar, hadisələr, gizli və aşkar duyğularımızın əksi...

Bəs bütün bunlar qədim yazılı abidələrimizdə necə əks olunub?

"Alp Ər Tonqa dastanı". Key-kavusla döyüşə hazırlaşan Alp Ər Tonqa yuxu görür və bu yuxu onun bütün planlarını deyir. Müharibədən əl çəkən sərkərdə sülh bağlayır. Və zaman göstərir ki, bu addım Alp Ər Tonqanın xeyrinə olur.

Dədə Qorqud boylarında yuxu - kiçik ölümdür. Oğuzları isə bu təhlükə addım-addım izləyir. Çünki "Oğuz hər nə zaval gəlsə, yuxuda gələr".

"Uşun Qoca oğlu Səgrək bo-yu"nda da belə bir yuxu səhnəsi var: Səgrək qardaşı Əgrəyi qurtarmağa gedir. "Uyxusun yenəmə. Geri yatdı, uyudu. Atının çilbərin yenə biləyinə keçirdi. Bu kərə at oğlanın biləyindən boşandı, qaçdı, kafirlər yenə təkura gəldilər".

Qədim Çin filosofu Çyuan Çzi yuxu məsələsini də özünəməxsus çözüb, amma onun bu yoxuzumu yuxuyla bağlı qarışıq fikirləri bir az da dağa-daşa salıb.

Yuxuda kəpənək görən filosof oyanıb və öz-özünə fikirləşib:

"Görəsən, bu kəpənək mənim Çyuan Çzının yuxusuna girib, yoxsa elə mən özüməm, Çyuan Çzıdı kəpənəyin yuxusuna girən?"

Yuxugörməni araşdıran elm oneyroloqiya adlanır. Yuxunu hamı görür, amma heç də hamı onu yadında saxlaya bilmir. Yuxular ağ-qara və rəngli olur. Belə hesab olunur ki, rəngsiz yuxu görünlər daha çox əşyaların obrazlarına diqqət yetirirlər. Rəngli yuxuları isə xəyal dünyası zəngin və intellekti yüksək olan insanlar görür.

"Yuxuya etibar yoxdur", deyib atalar. Amma bununla belə, bütün xalqların öz yuxuyozma ənənələri var. Maraqlıdır ki, yuxularda görülən hər hansı bir varlıq və ya əşya həmin xalqın həmin varlığa və ya əşyaya münasibəti ilə bağlıdır. Yəni əgər xalqın dünyagörüşündə at uğurlu bir rəmz hesab olunursa, yuxuda görülən at təbii olaraq uğura yozulacaq. Ona görə də Şərqi və Qərbi yuxuyozma ənənələrində bir-birinə zidd məqamlar var. Bəs alimlər bu barədə nə deyir?

Kleinin araşdırması nədən ibarətdir? Kein bir neçə könüllü seçir və onları hipnozla yatırır. Müəyyən saatdan sonra oyadıb nə yuxu gördüklərini soruşur və aydınlaşdırır ki, yuxular cəmi bir neçə saniyə ərzində görülüb. Ən uzun sürən yuxu 20 saniyə davam edib.

İnsanın yuxuda olduğunu dərk etdiyi zaman görülən yuxular dərk olunmuş yuxular adlanır. Bəzi xalqların ənənəsinə görə, yuxuları idarə etmək mümkündür. Bu ənənələr şamanizmdən gəlir. Şamanlar ruhlarla əlaqə yaratmaq

Şair başqa bir şeirində hiss etdiklərinin doğruluğundan anlaya bilmir, bu yuxudu, yoxsa...

Bilmirəm yuxuydu, nəydi

Bu dünya qırmızı geydi

Saçlarıma bir əl dəydi

Anamın əlindən əziz.

Camal Yusifzadə şeirlərinin birində "gecəni, yağışı yuxu tutdu", - deyir. İsa İsmayılzadə isə "həsrət yuxusunu qatan dağları heç sözlə də ovutmaq olmaz" fikrindədir:

Yuxumu görürəm?!

(Yuxuların təhlili və poetikası)

Freyd bu fikirdədir ki, yuxu insanın gizli arzularının ifadəsidir. Freyddən sonra başqa bir məşhur nəzəriyyəçi Karl Yunq uzun müddət Freydin nəzəriyyəsinə öyrəndikdən sonra öz fikrini irəli sürüb. O bildirib ki, yuxunun təbiəti insanın psixologiyasından asılıdır. Və onun fikrincə, yuxu heç də Freydin dediyi kimi, arzuların əksi deyil, insanın özünün, onun bütün mahiyyətinin ifadəsidir.

Daha sonra Makkarlı və Xobsonun nəzəriyyələri isə əvvəlki fikirlərin inkarı idi. Filosoflar iddia edirdilər ki, insan beyni yuxuda olarkən yaddaşında qalan bəzi hadisələrin əksini canlandırır, yuxudan oyanarkən isə məntiq xəotik obrazlardan şüurlu şəkildə hadisələr qurur və mənə verməyə çalışır. Bu nəzəriyyə bu gün də öz populyarlığını itirməyib.

Filosoflar da belə hesab edir ki, yuxuya etibar yoxdu. Yuxuyozmaları şərh edən məşhur nəzəriyyəçilər yuxuları yozmağı mənasız iş hesab edirlər və bu qənaətdədirlər ki, insanın psixikası ilə bağlı olan bu məqamı gələcək və ya baş verəcək hər hansı bir olayla bağlamaq absurddur. Amma yuxugörmə ilə bağlı çox-çox qədimlərdən gələn təcrübələr başqa söz deyir.

Yuxugörmənin nə qədər davam etdiyi barədə araşdırmalar da konkret bir nəticə verməyib. Bəzi tədqiqatlar yuxuların bir neçə saniyə sürdüyünü söyləyərkən, başqa bir araşdırma bunun saatlarla davam etdiyi iddiasındadır. Amerikalı elm adamı Kleinin araşdırmaları bu suallara müəyyən qədər inandırıcı cavab verir.

və baş verəcəkləri öncədən görə bilmək üçün yuxugörmədən istifadə edirlər. Bu zaman onlar transa girir, ya da uzun müddət ac və susuz qalırlar. Ümumiyyətlə, belə yuxugörmənin texnikaları müxtəlifdir. Müasir günümüzdə isə yeni metodlar meydana gəlib. Dərk olunmuş şəkildə yuxu görə bilmək üçün beynə siqnallar ötürən cihazlardan istifadə edirlər. Elə insanlar var ki, onlar fitrən bu istedadla doğulurlar, bir qisim insan isə bu qabiliyyəti özündə inkişaf etdirə bilər.

Poeziyamızda yuxuyla bağlı məqamlara göz yetirək.

Ramiz Rövşən şeirlərinin birində yatan daşın yuxusunu belə yozur:

Bu sulara kim daş atdı?

Bu suları kim oyatdı?

Sular oyandı, daş yatdı,

Ağlama, daşım, ağlama.

Baş-başa söykərib

yatan ağları

Mənim bu şeirimlə

oyatmaq olmaz.

Həsrət yuxusunu

qatan dağları,

Qürbət yuxusunu

qatan dağları

Saz tutub sözlə də

ovutmaq olmaz.

"Oyatmaq" deyir Vaqif Bayatlı Odər. Buluddan yağışı, yağışdan sevgini oyatmaq.

Oyatmaq! Oyatmaq!

Əl vurub dağı, daşı oyatmaq,

Daşdakı adamı oyatmaq,

Buluddan yağışı,

Yağışdan sevgini oyatmaq.

Bir gül yarpağı altında

İslanmış mələyi oyatmaq.

Bu şeirdə "yuxu" və "ölüm" məfhumları bir aradadır. "Yuxu kiçik ölümdür" deyimini yada salır. Amma şairin bir həqiqəti də var ki, sevnələrə yuxu yoxdur...

Oyatmaq, oyatmaq!

Hamını oyatmaq bu gecə yarı!

Onsuz da yuxu yoxdu

Qaraqorxu yollarında dev olanlara,

Qorxu yoxdu, yuxu yoxdu,

Bir sevil bir də sevnələrə.

Yuxular həyatımızın çox böyük bir hissəsini məşğul edir və demək, duyğularımızdan nələrisə götürüb öz dünyasına aparır və bu dünyada bizim kiçik bir dünyamızı yaradır. Alimlər hər nə qədər yuxular haqqında real düşüncələr də, hər addımda qarşımıza çıxan nəsnələr hələ eramızdan əvvəl Babil kahinlərinin haqqında danışdığı və sirlərinə toxunduğu rüyalara hələ də bələd olmadığımızı deyir. Bəlkə də dünyada elə şeylər var ki, sirt kimi qalmalıdır, onlar haqqında elə sirt kimi düşünməliyik və müqəddəs sirləri qorumaq üçün o yuxuları yozmaqdan vaz keçməliyik.

İsrafil İSRAFİLOV
Sənətsüənslük doktoru,
professor

Birinci yazı

Ötən yüzilliklərin müxtəlif dövrləri ayrı-ayrı xalqların mədəniyyət tarixində, təbii olaraq, fərqli şəkildə olub. Bu mədəniyyətlərin qarşılıqlı əlaqəsi və qarşılıqlı bəhrələnmələri prosesində başqaları ilə bərabər, teatr sənəti də çoxsaylı qabarma-çəkilmə dövrü yaşayıb, müxtəlif "izm"lərin məcrasında istiqamət götürməli olub. Ayrı-ayrı dövrlərdə, ayrı-ayrı cəmiyyətlərin teatr sənətinə verdiyi önəm, mənəvi dəyərlər iyerarxiyasında ayırdığı yer fərqli olduğundan teatr sənətinin mahiyyəti və ideya-bədii mənası ilə bağlı biri digərindən fərqli mülahizələr, estetik düsturlar meydana gəlib.

Milli siması qədim folklorlardan, dini köklərdən, mifik təsəvvür nümunələrindən bəhrələnən, mədəni-estetik yetkinləşmə mərhələləri yaşayan teatr bir zamanlar gerçəklikdə baş verənləri sadəcə əks etdirməli olub, mövcud cəmiyyət ona güzgü funksiyası müəyyənləşdirib. Şekspirin Hamleti atasının qətlə yetirilməsini aktyorların oyunu vasitəsilə nümayiş etdirməklə teatrda insanların öz əməllərini güzgüdə olduğu kimi gördüyü fikrini təsdiqləyir.

"Teatr güzgüdür" konseptinin ictimai-estetik həqiqəti bundan ibarətdir ki, teatr sənəti həyatda baş verən müxtəlif hadisələri güzgüdə olduğu kimi göstərir. Burada bir məsələ də var ki, "teatr güzgüdür" konseptinə istinad etsək, teatr sənətinin fəaliyyətini bir qədər sadələşdirilmiş şəkildə qavrayırıq. Halbuki belə deyil.

Bəlli həqiqətdir ki, teatr sənəti olacaq hadisələri yox, olmuş və yaxud hazırda baş verən hadisələri göstərir. Bu zaman teatr sənəti özünün bütün ifadə vasitələri ilə necənin qayğısından çox, necə olmalı narahatlığını yaşayır. Belə olan halda teatrın bir güzgü olaraq, yalnız əks etdirmək funksiyasında inandırıcılığı azalır.

İctimai-mədəni proseslərin müəyyən dövrlərində teatr böyüdücü şüshə adı ilə təriflənib, səhnədə göstərilən hadisələr, insanların qarşılıqlı münasibətləri, onların əqidə və istəklərinin realizə yolları teatr adlanan böyüdücü şüshə altında çatdırılıb. İnsanlar bəzən həyatın müxtəlif ağrı-acısı, ədalət və ya həqiqət axtarışı vurnuxmaları içərisində

görə bilmədiklərini məhz teatrda, səhnə sənətinin vasitələri ilə görməyə müvəffəq olublar. Bu zaman insan özünün əməllərini başqalarının həyatının mənzərəsində, başqalarının əməlləri nümunəsində bir neçə dəfə böyüdülmüş şəkildə görmək imkanı əldə edir, bundan sonrakı həyatı ərzində öz fikirlərini, mülahizələrini, əməllərini götür-qoy etmək ehtiyacı yaranırdı.

Teatrın böyüdücü şüshə kimi qəbul edilməsi artıq XVIII əsr Avropa teatrında, yəni müəyyən mənada klassik teatr dünyagörüşü şəklində özünə yer tapmış, sonralar bu görüşlər rus teatr nəzəriyyəsində və səhnə

şərtləndirmiş, beləliklə, teatrın güzgü, böyüdücü şüshə fəaliyyətindən seçilən onun maarifçilik işi, ictimai məktəb funksiyası labüdləşmişdir. Və prinsipə, bu, teatrın təlqin etmək istədiyi gerçəkliyin bədii modeli idi.

Bəlli ictimai-mədəni fakt olaraq qeyd etməliyik ki, müxtəlif cəmiyyətlərdə uzun müddət teatra bir məktəb kimi baxılmış və teatr da məmnuniyyətlə bu funksiyaya yerinə yetirməli olmuşdur. Əhəlisinin böyük bir qisminin savadsız olduğu cəmiyyətlərdə insanları maarifləndirmək, onların kütləvi şəkildə toplandığı yerlərdə, müəyyən mənada, "qıraət zalı" təşkil et-

"Teatr məktəbdir" konseptinin mahiyyətində nəzərdə tutulan məkan əsas götürsək, yəni ona hər hansı şəkildə tədris müəssisəsi kimi yox, dünya və bu dünyanın müxtəlif hadisələri içərisində vurnuxan, yaxud zamanın gərddişləri qarşısında qalan insanın dünyanın özü qədər qədim həqiqətləri hər dəfə dərk etmək, ibrət dərəsi almaq yeri kimi baxsaq, mətləbin məğzini bir qədər başqa cür dəyərləndirmək olar. Teatr saflıq yeri, təmizlənmə yeri idi. Yüzlərlə, minlərlə suallar bu məktəbdə öz cavabını tapmalı idi və tapırdı da. Digər bir məsələ də var ki, həmin məktəb, həqiqətən,

və Terensinin dramaturji səyləri, həmçinin sonrakı dövrlərdə teatr sənətində mirakl, misteriya və s. kimi dramaturji janrların meydana gəlməsi, həmçinin feodal-katolik İtaliya cəmiyyətinin teatru ideya-estetik mahiyyəti etibarilə məbədgah funksiyasını yaşadırdı.

İnsanlar günahlarının bağışlanması təmənnası ilə allahların mərhəmətinə sığınmaq, uğur və şəfqət qazanmaq üçün bütllərin məkanı olan məbədlərə getdikləri kimi, mifoloji süjetlərdəki yarımallahların həyatını, taleyini, hünərlərini görmək üçün, xeyir-şər qarşdurmasını təmsil edən arxetpik obrazların faciəvi

Milli teatr fəlsəfəsinin konsept müxtəlifliyi

sənətində də məqbul sayılmış, uzun illər teatr böyüdücü şüshə şəklində qəbul edilmişdir. Böyüdücü şüshə kimi qəbul edilən teatr, əslində, özünün istər daxili həyatı, istərsə də cəmiyyət içindəki fəaliyyətini uzlaşdırmaq məcburiyyətində qalıb. Yəni böyüdücü şüshə olaraq, teatr çoxşaxəli məkanları, o cümlədən, cəmiyyət həyatında baş verən prosesləri, insanların bu və ya digər şəkildə təzahür edən əməllərinin qarşılıqlı əlaqəsini, cəmiyyət və şəxsiyyət, insan və onun azadlıq məsələlərini və s. özünüifadə cəhdlərini göstərə bilib.

Müxtəlif xalqların teatr tarixini öyrəndikcə teatrın mədəni gerçəklikdə böyüdücü şüshə kimi müəyyənləşməsinin estetik dünyagörüşə dayaqlandığını görürük. Amma bu böyüdücü şüshənin cəmiyyət həyatının hansı məqamlarını, hansı ciddi proseslərini böyütməsi fəlsəfi sual olaraq uzun müddət açıq qalırdı. Yəni bu zaman cəmiyyət həyatının təsviri konkret dramaturqun, konkret rejissorun və müvafiq aktyor heyətinin dünyaduyumu və estetik dünyagörüşü ilə bağlı məsələ idi.

Teatrın bir sənət növü olaraq onilliklər boyu üz tutduğu yeni fəaliyyət sferası cəmiyyətin ictimai-mənəvi tələblərinə qoşulması ilə müəyyənləşdi. Məhz bu cəhdləri, yəni yaşadığı cəmiyyətin ictimai-mədəni institutu kimi həmyaşdrları ilə başa düşülən bir dildə danışmaq səyləri mahiyyətcə fərqli mədəni-estetik mənzərəni

mək, gur səslə cəmiyyətin ağrılı məsələlərindən, insanları bəzən çaşbaş salan, bəzən isə böyük məqsədlərə yönəldən mətləblərdən danışmaq vacib idi. Belə ki, teatrın auditoriyası da onun özü ilə bərabər yetkinləşmə mərhələləri keçmiş və ötən dövrlərdə hər nəsil üçün belə bir həqiqət təsdiqlənmişdir ki, teatr məktəbdir, teatr tərbiyə ocağıdır. İstər hakim ideologiyanın diktəsi, istərsə də cəmiyyətin sosial sifarişinin təkidi ilə xalqı maarifləndirmək yükü altına girən müəlliflər elə əsərlər yazmalı idilər ki, "millət üçün, gənclik üçün, gələcək nəsillər üçün bir ibrət olsun, məktəb olsun". Bu mənada, teatrın maarifçilik fəaliyyəti uzun illər və həttə uzun onilliklərlə davam etdi. Həmin dövrün teatru, həqiqətən, məktəb oldu. Bütöv cəmiyyətin məktəbi. Və bu məktəbdə nədanlığa meydan oxunur, həyatın qaranlıq əraziləri işıqlandırılırdı. Tarixi faktlara istinad edib, deyə bilirik ki, təkcə Rusiyada, yaxud ölkəmizdə deyil, Avropanın və ABŞ-in bir sıra teatrları, o cümlədən, "Burqund mehmanxanası" (Fransa), "Kovent Qarden" (İngiltərə), "Burq teatru" (Almaniya), "Arçstir" (ABŞ) teatrları məhz belə olub.

Ayrı-ayrı dövrlərin müəyyən mərhələlərində teatrın bu sayaq fəaliyyəti, əlbəttə ki, cəmiyyəti təmin edirdi. Amma teatr özünün mahiyyəti etibarilə tərəqqi-qisəvar bir sənət sahəsidir və məhz bu, teatrın yaşam qanunauyğunluğunu, həyat ahəngini müəyyən edirdi.

dövrün insanların mənəvi-əxlaqi, ideya-estetik baxımdan təmizləyirdi, saflaşdırırdı. Və bu saflaşma öyrənməklə müşayiət edilirdi. Yəni insanların yenini dərk etmə prosesi, teatr adlanan böyük sənət ocağından bəhrələnmə möcüzəsi baş verirdi. Təsədüfi deyil ki, söhbətin bu məqamında yadıma gərkəmli ədibimiz C.Cabbarlının qəhrəmanının dili ilə desək, "Teatra bir məktəb, bəlkə də, demək olar. Amma bir sənət məbədi kimi o daha yüksəkdir". Yəni sözümlərin bu məqamında fikrimizin yeni bir pilləsi, yeni bir mərtəbəsinə çatmış oluruq.

Cəmiyyət həyatının elə bir inkişaf mərhələsi başlayır ki, burada teatr özünün məktəb funksiyasını yerinə yetirməsi ilə çox az şeylərə nail olur. Odur ki, özünü tərəqqi həvəsi ilə teatr artıq sənət məbədi ünvanına üz tutur. Və sənət məbədi kimi onun mənası, cəmiyyət həyatındakı mövqeyi, insanların mənəvi dünyasındakı yeri, əlbəttə ki, dəyişmiş olur.

Aydın məsələdir ki, məbəd dedikdə, teatr binasının memarlıq əlamətləri nəzərdə tutulmur. Halbuki bizdən uzaq əsrlərdə məhz bu amil teatrın binasının zahiri görünüşündə əsas götürülürdü. İnsanların dini inanclarının təmsilçiləri içərisində teatrın da ilahəsi vardı. Məbəd olmaq üçün teatrın həll etməli olduğu məsələlərin məcmusu və məzmunu dəyişmiş olur. Belə ki, hələ imperator dövrü teatrının ictimai-estetik mahiyyəti, Senekanın faciələri, Plavtın

sonluqla bitən mübarizəsini canlı olaraq görmək, "katarsis" (Aristotel) vəziyyətinə düşüb, mənən və ruhən durulmaq, saflaşmaq üçün teatra üz tuturdu. Həmin teatr eradan əvvəlki insanın həyal və gerçək dünyasının harmoniyasını təmin edən dövrün ictimai, vətəndaşın mənəvi ehtiyacından qaynaqlanırdı.

Meydanlardan binalara, konkret oyun məkanlarına sığınan, müəyyən mənada, yerləşdirilən teatr burada özünün yeni həyat və yaradıcılıq imkanlarını ifadə etməli oldu. Bu zaman onun mövzusu dəyişməz qalsa da, estetik vasitələri şərtləndirildi, auditoriyası bəlli sayda məhdudlaşdı.

Orta əsrin teatru yuxarıda qeyd etdiyimiz konseptlərin hər birinə bəzən ehtiyatla, bəzən çarəsiz məcburiyyətlə riayət etmiş, "daha mükəmməlini" (Didro) tapa bilməməsi səbəbindən uzun illər rahat yaradıcılıq həyatı yaşamışdır.

Bəşəriyyətin keçdiyi əsrlər boyu ayrı-ayrı cəmiyyətlər teatr sənətini görmək istədiyi kimi görmüş, onun ictimai-estetik mahiyyəti, fəaliyyət prinsipləri ciddi və əsaslı dəyişikliklərə məruz qalmışdır. Bizcə, teatr fəlsəfəsinin, mədəni-bədii düsturunun formalaşması, müxtəlif konseptlərdə təzahürü həmin səbəblərdən qaynaqlanır.

Nəhayət, XX əsrin yaxın tarixi, Sovet dövrü teatrının ictimai-estetik mənzərəsi mərhələ-mərhələ yada düşür.

Fəridə HACIYEVA

Nə yaxşı ki, varam

Yollara yağış yağır,
Yağır apara məni.
Qəmə batıb qalmışam,
Gəlir çıxara məni.

Hər günüm düyün-düyün,
Tilsimə düşən mənəm.
Yerdən bezar düşmüşəm,
Göylə görüşən mənəm.

Dünyama üz tutmuşam,
Gəzirəm öz-özümü.
Nə yaxşı ki, varam, var,
Ondan gəlir dözüüm.

Qismətimi yazandı

Baş açmadım xeyir hanı, şər hanı?
Bu dünyanın yalanında dolandım.
İllər ötdü, bircə bunu bilirəm,
Gördüklərim, hər nə varsa yalandı.

Vaz keçmədim bu dünyanın şərindən,
Əl uzadıb salam verdim hamıya.
İnsanları gözəlliyə səslədim,
Səslədim ki, yeri-göyü tanıya.

Göz gəzdirib kömək oldum gələne,
Bu günümün savabını qazandım.
Başım üstə yarananın əli var,
Addım-addım qismətimi yazandı.

Varlığımıza qalanır

Ürəyimə od düşüb,
Nədən düşüb, bilmirəm.
Sığıb öz-özümə,
Dərdlərimlə dilbirəm.
Nə gecəm, nə gündüzüm,
Nə baharım, qışım var.
Tarazlığım yox daha,
Bilməm neçə yaşım var.

Ağrılarım baş alıb,
Göz önündə dolanır.
Qədim bir dəvə yükü,
Varlığımıza qalanır.

İlahi sədasında

Ürəyim gizildəyir,
Bu havanın səsinə.
Nələr duyulur, Allah!
Nəğməli nəfəsindən.

Dolanıram büsbütün,
Bu ahəngin içində.
Baxıram yerə-göyə,
Könlüm yaman seçimdə.

Bu nə səs, nə gözəllik,
Qanad açıb uçuram.
İlahi sədasında,
Dünyamdan söz açıram.

Qəmə yoldaş oluram

Hava tutulub yaman,
Ruhumun həmdəmidə.
Göy üzü duman, çiskin,
Könlümün öz dəmidə.

Dünyama nur çiləyir,
Doğulan nəğmələrim.
Tanrıma üz tuturam,
Ona sarı əllərim.

Qəmə yoldaş oluram,
Gözəlliyin içində.
Hər sözü, hər söhbətim,
Mələk donlu biçimdə.

Gözəlliyə bürünür

Hava dolub, göyün üzü buludlu,
Tutulmuşam, qəlbim yaman çırpınır.
Sirlə dolu bir ələmə düşmüşəm,
Varlığımıza bir təlatüm çırpılır.

Hey baxıram bu dünyaya gözcü,
Haldan-hala salır məni qovğalar.
Arzularım sığan deyil dörd yana,
Allah! Məni yer üzündən al, apar.

Hava dolub, göyün üzü buludlu,
Nəğmələrim narın-narın süzülür.
Yağış yağır göydən yerə nur kimi,
Yerlər bu an gözəlliyə bürünür.

Tək qalmışam

Dəstə-dəstə güllər idik,
Solduq, töküldük.
Ləçək-ləçək açılmamış,
Allah! Büküldük.

Dünya boyda sevincimiz,
Hara yox oldu?
Dönüb gördüm, tək qalmışam,
Sındım, ovuldum.

Bu ömrümün dadı gedib,
Yavanlığı yox.
Çıxdaş olub doğmalarım,
Toxdamıram, yox!

Şükür bu günə

Ömrümün gözəl çağdı,
Bəxtəvərəm, bəxtəvər.
Nəvələrim gül parçası,
Qədəmləri təzə-tər.

Danışılar şirin-şirin,
Xoş sözlərə heyranam.
Könlü coşub, pərvazlanır,
Nəvələrə qurbanam.

Hər birisi varım, mülküm,
Şükür ilahi! Şükür.
Arzuların qanadında,
Mən olmamam naşükür.

Qəm badəsin dada-dada

Qanım qaradı yenə də,
Bu dünya məni çaşdırır.
Ömrümə bir payız düşür,
Hər nə varsa qarışdırır.

Yerə-göyə əl qatıram,
Ürəyimi atıb oda.
Mən ümməmə baş vururam,
Qəm badəsin dada-dada.

Xeyiri şərdən ayırıb,
Üz tuturam aydınlığa.
Əlim tanrıya sarıdı,
Son qoyuram qaranlığa.

Ulduz dolu gecədə

İlahilər bu könlümün məlhəmi,
Yaşayıram, dünyam mənim içində.
Dörd bir yanım gözəllikdir, gözəllik,
Aman Allah! Seçməyəm, seçimdə.

Bu torpağa, bu havaya, bu suya,
Üz tuturam, şükür edirəm min dəfə.
Hara baxsam üzə gülmür, ilahi,
Tuş gəlmişəm istədiyim hədəfə.

Yeri-göyü dənələdim ruhumla,
Tanrı məni kömək oldu necə də.
Ulduzlara əl uzatdım nur saçam,
Hey fırlandım ulduz dolu gecədə.

Qulağıma bir səs gəldi

Od gəzdirdim ürəyimdə,
Oda düşüb odlandım.
Sevgi gəzdim gecə-gündüz,
Tapmamadım, aldandım.

Könlü verdim gül-çiçəyə,
Bir də gördüm soldular.
Dağa çıxdım güc toplayam,
Yarı yolda qoydular.

Qulağıma bir səs gəldi,
Sevgi dolu nəğmələr.
Bu səs süzülür ruhuma,
Nələr söyləyir, nələr!

Gecənin aydınlığı

Gecənin aydınlığı,
Gözlərimdə bir işıq.
Gecənin aydınlığı,
Yer üzünə qarışır.

Gecənin aydınlığı,
Arzuların doğuşu.
Al-əlvan göyqurşağı,
Sevənlərin yağışı.

Gecənin aydınlığı,
Mənim nağıllı dünyam.
Nə yaxşı ki, bu gecə
Mən oyağam, oyağam.

Düşüb sehrin oynuna

Ürəyimə bir səs düşdü,
Yerin-göyün özündən.
Yaman dərib nəfəsini,
Kömək umdum sözümdən.

Duyğuların hənirtisi,
Mənim sevda beşiyim.
Ürəyimin döyüntüsü,
Gecə-gündüz keşiyim.

Niyyətimin ümməmədə,
Sığıram qoynuna.
Dünya gözəl! Baş vururam,
Düşüb sehrin oynuna.

Ulduz SADIQ
(Təbriz)

Ulduz Sadiq Təbriz Universitetinin ictimai elmlər fakültəsinin bitirib. Özəl şirkətdə çalışır. Şeirləri və hekayələri özünəməxsus duyumu və ifadə tərzilə seçilir. İlk poetik toplusunu nəşrə hazırlayır.

Acı

Heç bir şey yoxdur!
Doğrusu budur,
Heç zaman görməyəcəm səni.
Bəlkə xəyalımış
Geridə qalmış dünyam;
Bir də
Bundan sonralar...

Bir cüt göz dara çəkilmədi!

Gözlərimi itirdim,
Ürəyim sığışmadı
Bir çantaya.
Güzgü bir əlimdə
Çantam o birində
Yolçuyamı yoxsa?!

Bir yol elanı
Bir ağac
Bir damla su.

·
·
·
Ayaqqabılarımı yolda buraxdım
Makyajımı
Susuz idim, gəmidim!

Gözlərimi bu yolda sərməmişdilər?
Ürəyimi bu qırqumda sığışdırmışdılar?

Bir yol elanı
Bir ağac
Bir damla su.

·
·
·
Ayaq izlərim kip-kipə
Qırquma
Daşa calandı!

Bir cüt göz dara çəkilməmişdi
Sən baxışı,
Mən idim.
Bir ürək
Günün lap ortasında
Qırqumu dəlirdi
Sən döyüntüsü mən idim!

Günlər bir-birinə tay olduqca...

Sabah yağış yağmayacaq
Nəyə tələsirəm.
Günəş təpəmizin ortasında
Sancaqlanıb qalacaq
Nəyə tələsirəm.
Və çətilərimiz
Kimsəni qarşılamadan
Aslanacaq
Ürəyimizin asmasında.

Gəmilər torpağa batacaq
Susuzluğumuzda
Sən o tayda
Mən bu tayda.

Qırqumlu yollarımız
Günəş altında axacaq,
Qapalı qalacaq
Evlərimizin qapısı
Nəyə tələsirəm.

Bir kərə axtar, sən də məni!

Od
Uzaqlarda
cummuş qara torpaqlara,
"Haçan axtardın ki məni?!"
Və üfüqlərdə yanan əllər
İşarət eyləyən barmaqclar,
"İşıq gəlir deyəsən"

Bir dönə daha sayıram
Birər-birər
Bu yuvarlağın torpağını,
"Bir kərə axtar, sən də məni"

Od
Uzaqlarda
Yüksəlsirsə qara torpaqlardan...

Tələsir qaranlıq

Süpürgələn saçlarımı!
Göy ortasında
Süpür ulduzları!

Tələsir qaranlıq
Tələsir cütləşən addımlar,
Çırpınır bağrım.

Buludların pıçıldığında
Qırqumlu küçələr genişləyir
Nəfəslənir qışın şaxtasında
Yatan ağaclar;
Həllənir baxışında süzülən baxışlarım
Bu dəfə qaralsın dünya,
Səninlə sevimək istəyirəm!

Hörülmə saçlarımı!
Səpələn ay üzünə

Aysız bir gecədə
Sənə qovuşmaq istəyirəm!

Tələsir qaranlıq
Çırpınır bağrım
Şəfəqlənir gözümündəki sönən ulduzlar
Təkcə gözlərimin işığıyla
Sənə qovuşmaq istəyirəm.

Tələs,
Süpürgələn
Sən!

Qırquma çatarkən

Bu yollarda
Səni, mənsizliyə qoydum
Yalnız qoydum .

Səni kövşənlərdə görünce
Sürüm-sürüm sürüdüm
Dağların o daş bucaqlarında
Səni yalnız qoydum.
Səni sevdim
Səni yalnız qoydum!

Palçıqlı yolları dolaşib
Qırquma çatarkən
Səni sevdim
Səni yalnız qoydum!

Çəkişlə palçıqlı duvarları söküb
Göydələndirirdin
Səni sevdim
Səni yalnız
Yalnız
Öldürdüm!

Və...

Və mən,
Və baxışlarım qədər bağırır
Və dodaqlarımdakı iyirmi dörd saatlı makyaj tək
Yapışqan.

Və inamım qədər dərin
Və əllərimin soyuqluğu qədər
Acı.
Və mənim qədər susqun!

Və sən,
Dilək bağırmağım tək
Qarışıq.
Və səsin dayim dəmir yolundan eşidilən
Və özün yolda
Körpüdən uçan bir qatar.

Və mən...
Və sən...
·
·
·
Bir yerə sığışmadıq!

Mələyirlər adını

Mələyirlər adını.
Yoncalıqda sarmaşlıq becədirsən
Körpülər
Baxışında uçur.

Mələyirlər adını.
Bütün dağ ətəklərini
Oda çəkirsən.

Birər-birər
Saçlarımı hörüb
Körpü qururam
Sələ bələnməmiş çaylarda

Qara saçlarımdan
Züyyəyib cumursan.
Onlar mələyirlər.
Saçlarım
Zeytun yağı yaxıram
Dəfələrcə mənə cumursan.

Onlar hələ mələyirlər!

Müsaibimiz Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının Əlyazmalar İnstitutunun direktor müavini, filologiya üzrə elmlər doktoru Paşa Əlioğlu.

– Son vaxtlar alınan əlyazmaları da nəzərə alsaq, Əlyazmalar İnstitutunda nə qədər material var? Bunların tədqiqatı nə yerdədir?

– Bizdə təxminən 40 minə qədər material var. Bunlardan 12 mini Azərbaycan, türk, fars və ərəb dillərində olan əlyazmalardır. Digərləri əski çap kitablarıdır, sənədlərdir, köhnə mətbuat nümunələridir və bu kimi müxtəlif fraqmentar sənədlərdir. Bizim ərəbdilli, farsdilli, türkdilli əlyazmaların tədqiqi şöbələrimiz var ki, bunların hərəsi öz adına uyğun əlyazmaların tədqiqiylə məşğuldur. Bir də ayrıca bir şöbə əlyazmaların kataloqlaşdırılması ilə məşğuldur. Bu şöbə əlyazmaları təsvir edir, içindəki məlumatları uyğunlaşdırır ki, bütün dünyada bilinsin bizdə hansı əlyazmalar var. İş müxtəlif istiqamətlərdə aparılır: əlyazmaların tədqiqi, tərcüməsi, nəşri, kataloqlaşdırılması və təbliği. Elə çap kitabları var ki, bəzi əlyazmalardan da dəyərlidir. Onların da çapı çox vacibdir. Amma 12 min əlyazma dünyadakı əlyazmalarımızın sayı ilə müqayisədə çox azdır. Dünyanın müxtəlif ölkələrində – İran, Türkiyə, Hindistan, Pakistan, Amerika Birləşmiş Ştatlarında, bir çox Avropa ölkələrində çoxsaylı əlyazmalarımız var. Tariximizi öyrənməyə yalnız bizdə olan əlyazmalarla kifayətlənmək mümkün deyil.

Paşa Əlioğlu:

– Hansı formada kənar köməyin cəlb edilməsi mümkündür?

– İdeyaca mümkündür. Ancaq praktiki cəhətdən çox çətindir. Buna böyük maddi imkan lazımdır. Kənar kömək belə ola bilər ki, xarici kitabxanalarda saxlanılan əlyazmalarımız kataloqlaşdırılması və lazım olan əlyazmaların alınması üçün surətlərinin çəkilməsi ilə bir nəfər məşğul olsun və burdan ona məşğul verilsin. Çünki bizim ora gedib-gəlməyimiz mümkün olmur. İndi mən şəxsi münasibətlərim olan xarici əlyazmaşünaslardan xahiş edirəm, əsərlərin surətini əldə edirəm. Və ya xahiş edirəm, baxın, görürün, orda bizə aid nəşə varmı? Belə xahişlərlə işlər düzəlir, amma idarə səviyyəsində olmur.

– Tədqiqatçı mütəxəssislərin yetişməsi məsələsi nə yerdədir? Yeni nəsil gəlmirmi?

– Əlyazmalar İnstitutunun 100-dən çox elmi işçisi var. Onların hamısı oturub illərlə bu işlə məşğul olsa belə, qurtaran deyil. Əlyazmalar İnstitutunun işçisi olmayan tədqiqatçılar da iş prosesində, hərəsi öz işlədiyini mövzuya uyğun əlyazma ilə məşğul olurlar. Hətta xarici tədqiqatçılar da əlyazmalardan istifadə edirlər. Əlyazma ancaq institut əməkdaşlarının işi deyil. Çox böyük bir məsələdir. Ən pisi odur ki, yaşlı nəsil – bizim nəsil getsə, yeni nəsil yoxdur. İndiki cavanlar istəyirlər iş asan, məaş çox olsun. Bizdə isə iş çətin, məaş az. Magistratura-yə, doktoranturaya giren gənclərin əksəriyyətinin məqsədi heç də mütəxəssis olmaq deyil, sadəcə elmi dərəcə almaq istəyirlər. Düşünür ki, eyni dərəcəni alacaqsa, niyə özünü çətinliklə salsın. Hər adam ailəsinin qayğısını bir kənarə qoyub özünü bu işə həsr etmək istəmir. Elə abidələr var ki, gələcək nəsil inanmıram ki, özünü o çətinliklə salsın, onları işləsin. Ona görə də tələsik ki, bu çətin işləri görək.

– Nazirlər Kabineti yanında Tərcümə Mərkəzi ilə əməkdaşlıq etmək mümkündürmü? Necə deyərlər, sizə necə yardım edə bilərik?

– Tərcümə Mərkəzi sifariş verə bilər, bizim əməkdaşlarımız həvəslənər, hansısa əsər ortaya çıxarılsın, çap olunsun.

– Baş tərcüməçilərin köməyi necə?

– Məsələn burasındadır ki, əlyazma ilə işləmək üçün təkə hansısa dilli dərindən bilmək kifayət etmir. Fars dilini gözəl bilən adam əlyazmaların qarşısında aciz qala bilər. Və bu təbiidir. Çünki əlyazma üzərində uzun illər işləyib, dövrün dilini, qrafikasını, xətt növlərini bilmək lazımdır. Dili bilmək burada işin yarısıdır, yerdə qalan

yarısı ilə görə 20 il məşğul olasan. Məsuliyyətlə deyirəm: tərcüməçi 20 il əlyazma ilə işləməlidir ki, mütəxəssis kimi yetişsin. Ona görə də mən indi əlyazmaçı mütəxəssislərin üstündə əsirəm.

– Əlyazmalarımızın xaricdən alınması prosesi nə yerdədir?

– Dünyanın çox ölkələrində nəinki əlyazmalar, elə gözəl xərirlər var ki, biz onları mütləq almalyıq. Heydər Əliyev Fondunun yardımı ilə neçə illərdir ki, əməkdaşımız Vatikanə gedib gəlir və oradakı əlyazmaları hissə-hissə götürür. Onlardan bəziləri çapa hazırdır, üzərində iş gedir. Biri XVII əsr Azərbaycan şairi Sürurunin diwanıdır. Bu çox böyük hadisədir, çünki Sürurunin diwanı heç vaxt ortada olmayıb. Bu adam Nəsiminin ardıcılı olub və onun bəzi şeirlərini Füzuli nəzərə yazıb. Belə çıxır ki, o, iki şair arasında vasitə rolunu oynayan bir sənətkar olub. Azərbaycan tibb tarixinə aid əsərlər də götürülüb çapa hazırlanıb. Paris milli kitabxanasında saxlanılan xərirlərimiz tarixi baxımdan çox qiymətli, hürufiliyin bizim ədəbiyyatımızda və tariximizdə oynadığı rol indiyə qədər kifayət qədər öyrənilməyib.

– Məsələn, Şah İsmayılın şeirlərində çox güclü Hürufi təsiri var. Bunun bir səbəbi də odur ki, Hürufilər Şah İsmayılın hakimiyyətə gəlməsinə yardımçı olublar, saraya da yerləşiblər. Amma sonradan dövlətçilik quruluşu prosesində bütün o təriqətlər kənarə çəkilib, şübhəli hesab olunub.

– “Cavidani-Kəbir”i mistik əsər hesab edənələr var. Bu belədirmi?

– “Cavidani-Kəbir”də Azərbaycan aid çox maraqlı şeylər var. Səadət Şıxıyeva bir məqalədə yazıb: “Hürufilikdə Bakı və Qız qalasının rolu”. Tərcümə olunsun, o əsərin üzərindəki müəmma, sehr çəkilər. Orda real söhbətlər var. Sadəcə olaraq hürufilik özü rəmzlərdən ibarət bir təriqətdir. Tədqiq edib ortaya qoysaq, görərlər ki, bu, real tarixi şəraitlə bağlı bir əsərdir. Mistikaya gəlinə, bu, bütün təsəvvüfdə var. Hürufilik təsəvvüf çəryanları içərisində ən çətin öyrənilən bir hissədir. Onu daha çox təqib ediblər. Elə götürək Sükrinin özünü, Fəzlullahı Allah hesab edir.

– “Cavidani-Kəbir”i mistik əsər hesab edənələr var. Bu belədirmi?

– “Cavidani-Kəbir”də Azərbaycan aid çox maraqlı şeylər var. Səadət Şıxıyeva bir məqalədə yazıb: “Hürufilikdə Bakı və Qız qalasının rolu”. Tərcümə olunsun, o əsərin üzərindəki müəmma, sehr çəkilər. Orda real söhbətlər var. Sadəcə olaraq hürufilik özü rəmzlərdən ibarət bir təriqətdir. Tədqiq edib ortaya qoysaq, görərlər ki, bu, real tarixi şəraitlə bağlı bir əsərdir. Mistikaya gəlinə, bu, bütün təsəvvüfdə var. Hürufilik təsəvvüf çəryanları içərisində ən çətin öyrənilən bir hissədir. Onu daha çox təqib ediblər. Elə götürək Sükrinin özünü, Fəzlullahı Allah hesab edir.

“Tərcümə tariximiz ana dilli ədəbiyyatımızla eyni vaxtdan başlayır”

“Tarixi-Nadiri yarıyacaq oxumaq, doğrudan da, böyük hünərdir”

Azərbaycan kimi göstəriblər. Bu, bizim üçün çox vacib məsələdir. Belə şeyləri əldə edirik və təbliğatını aparırıq.

– “Cavidani-Kəbir”in tərcüməsi nə yerdədir?

– Onun tərcüməsini Səadət xanım Şıxıyeva edib. Mətn redaktədadır. Bu əsərin tərcüməsinin çətinliyi nədən ibarətdir: əsər farsca deyil, Astrabad şivəsindədir. Həm də başdan-ayağa rəmzlər, işarələr, rəqəmlərdən istifadə olunub. Gərək bunları izah edəsən. XVII əsrdə bu əsəri hürufilikdən başı çıxan bir müəllif tərcümə edib. Biz həmin tərcüməni də müasir dilimizdə çap etmək istəyirik. Onu ortaya çıxartmaq daha asandır, nəinki “Cavidani-Kəbir”in özünü. Ümumiyyətlə, hürufiliyin bizim ədəbiyyatımızda və tariximizdə oynadığı rol indiyə qədər kifayət qədər öyrənilməyib. Məsələn, Şah İsmayılın şeirlərində çox güclü Hürufi təsiri var. Bunun bir səbəbi də odur ki, Hürufilər Şah İsmayılın hakimiyyətə gəlməsinə yardımçı olublar, saraya da yerləşiblər. Amma sonradan dövlətçilik quruluşu prosesində bütün o təriqətlər kənarə çəkilib, şübhəli hesab olunub. Səfəvilər dövləti qurulub.

– “Cavidani-Kəbir”i mistik əsər hesab edənələr var. Bu belədirmi?

– “Cavidani-Kəbir”də Azərbaycan aid çox maraqlı şeylər var. Səadət Şıxıyeva bir məqalədə yazıb: “Hürufilikdə Bakı və Qız qalasının rolu”. Tərcümə olunsun, o əsərin üzərindəki müəmma, sehr çəkilər. Orda real söhbətlər var. Sadəcə olaraq hürufilik özü rəmzlərdən ibarət bir təriqətdir. Tədqiq edib ortaya qoysaq, görərlər ki, bu, real tarixi şəraitlə bağlı bir əsərdir. Mistikaya gəlinə, bu, bütün təsəvvüfdə var. Hürufilik təsəvvüf çəryanları içərisində ən çətin öyrənilən bir hissədir. Onu daha çox təqib ediblər. Elə götürək Sükrinin özünü, Fəzlullahı Allah hesab edir.

– “Cavidani-Kəbir”i mistik əsər hesab edənələr var. Bu belədirmi?

– “Cavidani-Kəbir”də Azərbaycan aid çox maraqlı şeylər var. Səadət Şıxıyeva bir məqalədə yazıb: “Hürufilikdə Bakı və Qız qalasının rolu”. Tərcümə olunsun, o əsərin üzərindəki müəmma, sehr çəkilər. Orda real söhbətlər var. Sadəcə olaraq hürufilik özü rəmzlərdən ibarət bir təriqətdir. Tədqiq edib ortaya qoysaq, görərlər ki, bu, real tarixi şəraitlə bağlı bir əsərdir. Mistikaya gəlinə, bu, bütün təsəvvüfdə var. Hürufilik təsəvvüf çəryanları içərisində ən çətin öyrənilən bir hissədir. Onu daha çox təqib ediblər. Elə götürək Sükrinin özünü, Fəzlullahı Allah hesab edir.

– “Cavidani-Kəbir”i mistik əsər hesab edənələr var. Bu belədirmi?

– “Cavidani-Kəbir”də Azərbaycan aid çox maraqlı şeylər var. Səadət Şıxıyeva bir məqalədə yazıb: “Hürufilikdə Bakı və Qız qalasının rolu”. Tərcümə olunsun, o əsərin üzərindəki müəmma, sehr çəkilər. Orda real söhbətlər var. Sadəcə olaraq hürufilik özü rəmzlərdən ibarət bir təriqətdir. Tədqiq edib ortaya qoysaq, görərlər ki, bu, real tarixi şəraitlə bağlı bir əsərdir. Mistikaya gəlinə, bu, bütün təsəvvüfdə var. Hürufilik təsəvvüf çəryanları içərisində ən çətin öyrənilən bir hissədir. Onu daha çox təqib ediblər. Elə götürək Sükrinin özünü, Fəzlullahı Allah hesab edir.

– “Cavidani-Kəbir”i mistik əsər hesab edənələr var. Bu belədirmi?

– “Cavidani-Kəbir”də Azərbaycan aid çox maraqlı şeylər var. Səadət Şıxıyeva bir məqalədə yazıb: “Hürufilikdə Bakı və Qız qalasının rolu”. Tərcümə olunsun, o əsərin üzərindəki müəmma, sehr çəkilər. Orda real söhbətlər var. Sadəcə olaraq hürufilik özü rəmzlərdən ibarət bir təriqətdir. Tədqiq edib ortaya qoysaq, görərlər ki, bu, real tarixi şəraitlə bağlı bir əsərdir. Mistikaya gəlinə, bu, bütün təsəvvüfdə var. Hürufilik təsəvvüf çəryanları içərisində ən çətin öyrənilən bir hissədir. Onu daha çox təqib ediblər. Elə götürək Sükrinin özünü, Fəzlullahı Allah hesab edir.

– “Cavidani-Kəbir”i mistik əsər hesab edənələr var. Bu belədirmi?

– “Cavidani-Kəbir”də Azərbaycan aid çox maraqlı şeylər var. Səadət Şıxıyeva bir məqalədə yazıb: “Hürufilikdə Bakı və Qız qalasının rolu”. Tərcümə olunsun, o əsərin üzərindəki müəmma, sehr çəkilər. Orda real söhbətlər var. Sadəcə olaraq hürufilik özü rəmzlərdən ibarət bir təriqətdir. Tədqiq edib ortaya qoysaq, görərlər ki, bu, real tarixi şəraitlə bağlı bir əsərdir. Mistikaya gəlinə, bu, bütün təsəvvüfdə var. Hürufilik təsəvvüf çəryanları içərisində ən çətin öyrənilən bir hissədir. Onu daha çox təqib ediblər. Elə götürək Sükrinin özünü, Fəzlullahı Allah hesab edir.

– “Cavidani-Kəbir”i mistik əsər hesab edənələr var. Bu belədirmi?

– “Cavidani-Kəbir”də Azərbaycan aid çox maraqlı şeylər var. Səadət Şıxıyeva bir məqalədə yazıb: “Hürufilikdə Bakı və Qız qalasının rolu”. Tərcümə olunsun, o əsərin üzərindəki müəmma, sehr çəkilər. Orda real söhbətlər var. Sadəcə olaraq hürufilik özü rəmzlərdən ibarət bir təriqətdir. Tədqiq edib ortaya qoysaq, görərlər ki, bu, real tarixi şəraitlə bağlı bir əsərdir. Mistikaya gəlinə, bu, bütün təsəvvüfdə var. Hürufilik təsəvvüf çəryanları içərisində ən çətin öyrənilən bir hissədir. Onu daha çox təqib ediblər. Elə götürək Sükrinin özünü, Fəzlullahı Allah hesab edir.

Xəqanını da. Nəyə görə? Xəqanının o qədər məktubu var ki, onların hamısını görə oxuyasan, bütün hayatını öyrənənsən ondan sonra ortaya nəşə qoyasan, – o da çox çətin məsələdir. Bizim klassiklərimizin həyat və yaradıcılığı lazımı səviyyədə tədqiq olunmayıb. Gərək lazımlıca tədqiq olunandan sonra kimsə tarixi roman yazaydı. Axı bizdə hələ nə tədqiqat aparılıb ki, onun əsasında da kamil əsər yazılsın? Bu, təkəcə Azərbaycanla bağlı məsələ deyil. Bütün dünyada belədir. Tarixi roman yazan özü də çətin vəziyyətdə qalır. Amma müəyyən qədər tədqiqat aparandan sonra əsərlərə baxanda düşünürsən ki, həmin adam indi yazsaydı, başqa cür yazardı.

– “Cavidani-Kəbir”i mistik əsər hesab edənələr var. Bu belədirmi?

– “Cavidani-Kəbir”də Azərbaycan aid çox maraqlı şeylər var. Səadət Şıxıyeva bir məqalədə yazıb: “Hürufilikdə Bakı və Qız qalasının rolu”. Tərcümə olunsun, o əsərin üzərindəki müəmma, sehr çəkilər. Orda real söhbətlər var. Sadəcə olaraq hürufilik özü rəmzlərdən ibarət bir təriqətdir. Tədqiq edib ortaya qoysaq, görərlər ki, bu, real tarixi şəraitlə bağlı bir əsərdir. Mistikaya gəlinə, bu, bütün təsəvvüfdə var. Hürufilik təsəvvüf çəryanları içərisində ən çətin öyrənilən bir hissədir. Onu daha çox təqib ediblər. Elə götürək Sükrinin özünü, Fəzlullahı Allah hesab edir.

– “Cavidani-Kəbir”i mistik əsər hesab edənələr var. Bu belədirmi?

– “Cavidani-Kəbir”də Azərbaycan aid çox maraqlı şeylər var. Səadət Şıxıyeva bir məqalədə yazıb: “Hürufilikdə Bakı və Qız qalasının rolu”. Tərcümə olunsun, o əsərin üzərindəki müəmma, sehr çəkilər. Orda real söhbətlər var. Sadəcə olaraq hürufilik özü rəmzlərdən ibarət bir təriqətdir. Tədqiq edib ortaya qoysaq, görərlər ki, bu, real tarixi şəraitlə bağlı bir əsərdir. Mistikaya gəlinə, bu, bütün təsəvvüfdə var. Hürufilik təsəvvüf çəryanları içərisində ən çətin öyrənilən bir hissədir. Onu daha çox təqib ediblər. Elə götürək Sükrinin özünü, Fəzlullahı Allah hesab edir.

– “Cavidani-Kəbir”i mistik əsər hesab edənələr var. Bu belədirmi?

– “Cavidani-Kəbir”də Azərbaycan aid çox maraqlı şeylər var. Səadət Şıxıyeva bir məqalədə yazıb: “Hürufilikdə Bakı və Qız qalasının rolu”. Tərcümə olunsun, o əsərin üzərindəki müəmma, sehr çəkilər. Orda real söhbətlər var. Sadəcə olaraq hürufilik özü rəmzlərdən ibarət bir təriqətdir. Tədqiq edib ortaya qoysaq, görərlər ki, bu, real tarixi şəraitlə bağlı bir əsərdir. Mistikaya gəlinə, bu, bütün təsəvvüfdə var. Hürufilik təsəvvüf çəryanları içərisində ən çətin öyrənilən bir hissədir. Onu daha çox təqib ediblər. Elə götürək Sükrinin özünü, Fəzlullahı Allah hesab edir.

– “Cavidani-Kəbir”i mistik əsər hesab edənələr var. Bu belədirmi?

– “Cavidani-Kəbir”də Azərbaycan aid çox maraqlı şeylər var. Səadət Şıxıyeva bir məqalədə yazıb: “Hürufilikdə Bakı və Qız qalasının rolu”. Tərcümə olunsun, o əsərin üzərindəki müəmma, sehr çəkilər. Orda real söhbətlər var. Sadəcə olaraq hürufilik özü rəmzlərdən ibarət bir təriqətdir. Tədqiq edib ortaya qoysaq, görərlər ki, bu, real tarixi şəraitlə bağlı bir əsərdir. Mistikaya gəlinə, bu, bütün təsəvvüfdə var. Hürufilik təsəvvüf çəryanları içərisində ən çətin öyrənilən bir hissədir. Onu daha çox təqib ediblər. Elə götürək Sükrinin özünü, Fəzlullahı Allah hesab edir.

– “Cavidani-Kəbir”i mistik əsər hesab edənələr var. Bu belədirmi?

– “Cavidani-Kəbir”də Azərbaycan aid çox maraqlı şeylər var. Səadət Şıxıyeva bir məqalədə yazıb: “Hürufilikdə Bakı və Qız qalasının rolu”. Tərcümə olunsun, o əsərin üzərindəki müəmma, sehr çəkilər. Orda real söhbətlər var. Sadəcə olaraq hürufilik özü rəmzlərdən ibarət bir təriqətdir. Tədqiq edib ortaya qoysaq, görərlər ki, bu, real tarixi şəraitlə bağlı bir əsərdir. Mistikaya gəlinə, bu, bütün təsəvvüfdə var. Hürufilik təsəvvüf çəryanları içərisində ən çətin öyrənilən bir hissədir. Onu daha çox təqib ediblər. Elə götürək Sükrinin özünü, Fəzlullahı Allah hesab edir.

– “Cavidani-Kəbir”i mistik əsər hesab edənələr var. Bu belədirmi?

– “Cavidani-Kəbir”də Azərbaycan aid çox maraqlı şeylər var. Səadət Şıxıyeva bir məqalədə yazıb: “Hürufilikdə Bakı və Qız qalasının rolu”. Tərcümə olunsun, o əsərin üzərindəki müəmma, sehr çəkilər. Orda real söhbətlər var. Sadəcə olaraq hürufilik özü rəmzlərdən ibarət bir təriqətdir. Tədqiq edib ortaya qoysaq, görərlər ki, bu, real tarixi şəraitlə bağlı bir əsərdir. Mistikaya gəlinə, bu, bütün təsəvvüfdə var. Hürufilik təsəvvüf çəryanları içərisində ən çətin öyrənilən bir hissədir. Onu daha çox təqib ediblər. Elə götürək Sükrinin özünü, Fəzlullahı Allah hesab edir.

Azərbaycana gəlmişdi, mən ona danışımdı, güldü ki, çox maraqlıdır, belə hadisə Almaniyada olmayıb. O üsullardan başqa yazıqlar da istifadə edə bilərlər. Oxucu da gərək fərqinə varsın ki, bu bədii əsərdir.

– Əlyazmalar İnstitutunda “Tarixi-Nadiri”in neçə nüsxəsi var? Neçə səhifədir bu əsər? Onu yarıyacaq oxumaq doğrudanmı “çətin” məsələdir?

– Bizdə onun nüsxələri çoxdur, tamdır, irihəcmlidir. Bəzi bisevadların düşündüyü kimi iki səhifədən ibarət deyil, irihəcmli bir əsərdir. Dili o dövrün tələblərinə uyğun olaraq çox mürəkkəbdir. Yeri gəlmişkən, Məşədi İbad çox savadlı bir adam olub. “Tarixi-Nadiri”i yarıyacaq oxumaq, doğrudan da, böyük bir hünərdir.

– Əlyazmalar İnstitutunda “Tarixi-Nadiri”in neçə nüsxəsi var? Neçə səhifədir bu əsər? Onu yarıyacaq oxumaq doğrudanmı “çətin” məsələdir?

– Bizdə onun nüsxələri çoxdur, tamdır, irihəcmlidir. Bəzi bisevadların düşündüyü kimi iki səhifədən ibarət deyil, irihəcmli bir əsərdir. Dili o dövrün tələblərinə uyğun olaraq çox mürəkkəbdir. Yeri gəlmişkən, Məşədi İbad çox savadlı bir adam olub. “Tarixi-Nadiri”i yarıyacaq oxumaq, doğrudan da, böyük bir hünərdir.

– Əlyazmalar İnstitutunda “Tarixi-Nadiri”in neçə nüsxəsi var? Neçə səhifədir bu əsər? Onu yarıyacaq oxumaq doğrudanmı “çətin” məsələdir?

– Bizdə onun nüsxələri çoxdur, tamdır, irihəcmlidir. Bəzi bisevadların düşündüyü kimi iki səhifədən ibarət deyil, irihəcmli bir əsərdir. Dili o dövrün tələblərinə uyğun olaraq çox mürəkkəbdir. Yeri gəlmişkən, Məşədi İbad çox savadlı bir adam olub. “Tarixi-Nadiri”i yarıyacaq oxumaq, doğrudan da, böyük bir hünərdir.

– Əlyazmalar İnstitutunda “Tarixi-Nadiri”in neçə nüsxəsi var? Neçə səhifədir bu əsər? Onu yarıyacaq oxumaq doğrudanmı “çətin” məsələdir?

– Bizdə onun nüsxələri çoxdur, tamdır, irihəcmlidir. Bəzi bisevadların düşündüyü kimi iki səhifədən ibarət deyil, irihəcmli bir əsərdir. Dili o dövrün tələblərinə uyğun olaraq çox mürəkkəbdir. Yeri gəlmişkən, Məşədi İbad çox savadlı bir adam olub. “Tarixi-Nadiri”i yarıyacaq oxumaq, doğrudan da, böyük bir hünərdir.

– Əlyazmalar İnstitutunda “Tarixi-Nadiri”in neçə nüsxəsi var? Neçə səhifədir bu əsər? Onu yarıyacaq oxumaq doğrudanmı “çətin” məsələdir?

– Bizdə onun nüsxələri çoxdur, tamdır, irihəcmlidir. Bəzi bisevadların düşündüyü kimi iki səhifədən ibarət deyil, irihəcmli bir əsərdir. Dili o dövrün tələblərinə uyğun olaraq çox mürəkkəbdir. Yeri gəlmişkən, Məşədi İbad çox savadlı bir adam olub. “Tarixi-Nadiri”i yarıyacaq oxumaq, doğrudan da, böyük bir hünərdir.

– Əlyazmalar İnstitutunda “Tarixi-Nadiri”in neçə nüsxəsi var? Neçə səhifədir bu əsər? Onu yarıyacaq oxumaq doğrudanmı “çətin” məsələdir?

– Bizdə onun nüsxələri çoxdur, tamdır, irihəcmlidir. Bəzi bisevadların düşündüyü kimi iki səhifədən ibarət deyil, irihəcmli bir əsərdir. Dili o dövrün tələblərinə uyğun olaraq çox mürəkkəbdir. Yeri gəlmişkən, Məşədi İbad çox savadlı bir adam olub. “Tarixi-Nadiri”i yarıyacaq oxumaq, doğrudan da, böyük bir hünərdir.

Farsca əsərdir, dili çox mürəkkəbdir. Üzeyir bəy Məşədi İbadın dilindən bu əsərin adını çəkməklə heç də Məşədi İbadın savadsız olduğunu demək istəməyib. Bir xalqın nümayəndələrinin təhsil, dünyagörüşü fərqinə nəzərə çatdırmaq istəyib.

– Əsərin müəllifi kimdir?

– Mirzə Mehdi xan Astrabadı. O, böyük bir alim, Nadir şahın tarixçisi idi. Başqa əsərləri də var, məsələn, Nəvainin lüğətini tərtib edib. Onun bizdə 10 nüsxəsi varsa, İranda yüz, Türkiyədə 50 nüsxəsi var. Bu il əhəlidən “Tarixi-Nadiri”in çox yaxşı bir nüsxəsinə də almışıq. O qədər çətin əsərdir ki, bizim tərcüməçi indi əllaşır onunla. Astrabadinin başqa bir münsəaati da var – məktublar toplusu. Onu da hazırlayırıq.

– Əsərin müəllifi kimdir?

– Mirzə Mehdi xan Astrabadı. O, böyük bir alim, Nadir şahın tarixçisi idi. Başqa əsərləri də var, məsələn, Nəvainin lüğətini tərtib edib. Onun bizdə 10 nüsxəsi varsa, İranda yüz, Türkiyədə 50 nüsxəsi var. Bu il əhəlidən “Tarixi-Nadiri”in çox yaxşı bir nüsxəsinə də almışıq. O qədər çətin əsərdir ki, bizim tərcüməçi indi əllaşır onunla. Astrabadinin başqa bir münsəaati da var – məktublar toplusu. Onu da hazırlayırıq.

– Əsərin müəllifi kimdir?

– Mirzə Mehdi xan Astrabadı. O, böyük bir alim, Nadir şahın tarixçisi idi. Başqa əsərləri də var, məsələn, Nəvainin lüğətini tərtib edib. Onun bizdə 10 nüsxəsi varsa, İranda yüz, Türkiyədə 50 nüsxəsi var. Bu il əhəlidən “Tarixi-Nadiri”in çox yaxşı bir nüsxəsinə də almışıq. O qədər çətin əsərdir ki, bizim tərcüməçi indi əllaşır onunla. Astrabadinin başqa bir münsəaati da var – məktublar toplusu. Onu da hazırlayırıq.

– Əsərin müəllifi kimdir?

– Mirzə Mehdi xan Astrabadı. O, böyük bir alim, Nadir şahın tarixçisi idi. Başqa əsərləri də var, məsələn, Nəvainin lüğətini tərtib edib. Onun bizdə 10 nüsxəsi varsa, İranda yüz, Türkiyədə 50 nüsxəsi var. Bu il əhəlidən “Tarixi-Nadiri”in çox yaxşı bir nüsxəsinə də almışıq. O qədər çətin əsərdir ki, bizim tərcüməçi indi əllaşır onunla. Astrabadinin başqa bir münsəaati da var – məktublar toplusu. Onu da hazırlayırıq.

– Əsərin müəllifi kimdir?

– Mirzə Mehdi xan Astrabadı. O, böyük bir alim, Nadir şahın tarixçisi idi. Başqa əsərləri də var, məsələn, Nəvainin lüğətini tərtib edib. Onun bizdə 10 nüsxəsi varsa, İranda yüz, Türkiyədə 50 nüsxəsi var. Bu il əhəlidən “Tarixi-Nadiri”in çox yaxşı bir nüsxəsinə də almışıq. O qədər çətin əsərdir ki, bizim tərcüməçi indi əllaşır onunla. Astrabadinin başqa bir münsəaati da var – məktublar toplusu. Onu da hazırlayırıq.

– Əsərin müəllifi kimdir?

– Mirzə Mehdi xan Astrabadı. O, böyük bir alim, Nadir şahın tarixçisi idi. Başqa əsərləri də var, məsələn, Nəvainin lüğətini tərtib edib. Onun bizdə 10 nüsxəsi varsa, İranda yüz, Türkiyədə 50 nüsxəsi var. Bu il əhəlidən “Tarixi-Nadiri”in çox yaxşı bir nüsxəsinə də almışıq. O qədər çətin əsərdir ki, bizim tərcüməçi indi əllaşır onunla. Astrabadinin başqa bir münsəaati da var – məktublar toplusu. Onu da hazırlayırıq.

– Əlyazmalara əsasən tərcümə tariximiz barədə nə demək olar?

– Tərcümə tariximiz ana dilli ədəbiyyatımızla eyni vaxtdan başlayır. “Şeyx Səfi təzkirəsi” XIV əsrdə yazılıb, XVI əsrdə tərcümə edilib. Nəhəng bir kitabdır. Orta əsrə aid ən böyük ana dilli abidəmidir. Dili də ki, ayrı aləmdir, ləzzətli dildir. O dövrədə ədəbi dil fars və ərəb dili idi. Azərbaycan dili ədəbi dil deyildi. Ona görə də xalqın sadə dilində tərcümə edilib. Orta əsrlərdə bizim çox güclü tərcümələrimiz olub. Bunlardan bir hissəsi nəhəng nəsr əsərləridir. Məsələn, Füzuli həm də çox gözəl tərcürü Azərbaycan ədəbiyyatına aid bir monoqrafiya yazım. Amma bu, asan iş deyil. Mənbələrin hamısını ortaya çıxarılmayıb. Bu iş belədir: bizə elə gəlir nəso ələmişik, amma geniş baxanda heç nə ələməmişik. Əslində çəkilən zəhmət böyükdür. Məsələn, Həmid Arashının gördüyü iş ədəbiyyat tarixində titanik bir işdir. Amma neyləsin ki, o vaxt həmin əsərləri əldə etmək mümkün deyildi. Bunların hamısını əldə edib, tədqiq edib, ümumi bir ədəbiyyat tarixi yazmaq – bu, ciddi bir

Valeri İvanov-Taqanski
(RUSİYA)

Viktor möhkəm bədnlı, ağbəniz, çilli bir oğlan idi. On beş yaşında ona baxan elə bilirdi on səkkiz yaş var. Dərslərini oxumaqda çətinliyi olmazdı. Şəkil çəkməyi xoşlayırdı, məşhur futbolçu olmağı arzulayırdı. Ayaqyalın adı da onda futboldan qalmışdı. Ayaq-qabıyla qol vura bilmirdi, amma ayaqyalın bəxti gətirirdi. Elə ki "Ayaqyalın, irəli!" qışqırtısını eşirdi, dəridən-qabıqdan çıxırdı.

Viktorun həm də gizli sevgisi var idi, bir də onu rayon bostanlarının qənimi hesab edirdilər. Məsələ burasındadı ki, Riqanın ətraflarında yaşayan latışların həyatı sahələri var idi. Qələbədən sonra xaricə üz tutan yekəqarınların evlərində məskunlaşan hərbiçilər isə mənzildən və özlərinə qarşı gizli nifrətdən savayı heç nəyə malik deyildilər. Bu ədalətsizliyi uşaqlar hərəsi özü bildiyi kimi həll edirdi. Həmin həyətlərdə meyvə və tərəvəz dəyməyə başlayan kimi uşaqlar ustalıqla ona şərik olurdular. Yerli arvadlar hiddətdən boğula-boğula qalırdılar. Və bu "donuz zabıt balalarını" tutmaq üçün növbətçilik təyin etmişdilər. Amma kök, xiyar və pomidor göz görəsi bostanlardan yox olurdu. Bostançı qarılar məəttəl qalmışdılar, amma nə xeyri, bir uşaq da ələ keçirmirdi. Çünki uşaqların hərbi ad verdikləri bu "raparatsiya" çox dəqiq üsullarla təşkil olunmuşdu. Ən çox giley-güzar Rozalinda arvadın dilində idi. Çünki ən bərəketli bostan onunku idi. Qarı and içmişdi ki, Viktoru - o baş strateqi və o biri bostan qənimlərini mütləq tutacaq. Sübh tezdəndən onun artırmadan necə düşdüyünə və sanki soyuqdan vağ quşu kimi yalın ayaqlarının gah birini, gah o birini necə büküb ağır-ağır sement pilləkənlərlə qalxdığına göz qoymuşdu. Bir saniyədən sonra Viktor özünün düzəltməyi tir tərəfə qaçıb dərdindən dəli-divanə olduğu o qızın - yaraşlıq, sarsaçlı Dzintranın yaşadığı qonşu evin pəncərəsinə boylanmışdı. Və say-hesabı itirənəcən tirdə dartınmışdı. Bu vaxt sifəti çox qəddar ifadə almışdı, elə bil kimsə onun dabanlarını dişləyirdi.

Arvad rəfdən müharibədən əvvəl teatr binoklunu götürüb əsl Şerlok Holmsa çevrilmişdi. Rozalinda heç vaxt həyatından gözünü çəkməzdi, amma yaxşı izləyə bilmirdi, hər dəfə nəşə onun fikrini yayındırırdı. Gah kiminsə - özgənini iti həyatına girərdi, gah donuz balası tövlədən çıxıb qaçardı. Axşamdan qalan izlərdən qarı anlamışdı ki, yenə o Ayaqyalın şam yeməyini onun bostanında yeyib.

Tez-tez ondan atasına şikayət eləyirdi. Atası Rozalindayla həyəti gəzməyə çıxırdı və hər dəfə oğlunun yox, qabanın izləyilə rastlaşdı. Atası əllərini yana eləyib deyirdi: «Sübut-dəlil yoxdusa, kötək də olmayacaq!»

Sakitləşdirmək üçün ata arxada söz vermişdi ki, axşam əlində tapança pusquda durar və onu qaban ətinə qonaq eləyər. Arvad qaban dabanına nəşə bir qurğu tapmağın lazım olduğunu düşündü, amma ağına bir şey gəlmədi. Nəhayət, hər şey həllini tapdı. Rayonun baş arxarı¹ və Ayaqyalının qədim düşməni Ayvar sübut kimi qaban dabanına oxşadılmış dörd balaca taxta gətirdi. O, bunları Ayaqyalının sarayından tapıb gizləncə qarıya gətirmişdi. Bunlar həmin dövrlərdə məşhur olan «Dağlarda keçid» filmində casusların istifadə etdikləri dabanların eyni idi. Arvad Ayvarın verdiyi "dəlili-əşyaları" özüylə götürüb ataya şikayət etdi və sonra özünün ikinci mərtəbəsində məmnunluq hissiylə düşmənin atasının qayışı altında necə ulamasına qulaq asdı.

dü ki, bu edam mərasimi təntənə yox, tamaşadı. Nəhayət, yük maşınları görüldü və onların keçməsi üçün yolu boşaldılar. On maşın düz meydanın ortasına gəldi. Yerə bərkidilmiş dar ağacıyla üzübüz dayanan maşınlardan yalnız səkkizinin burtu açıldı. Maşının mühərrikinin səsi altında bortların arxasında sıra ilə səkkiz kəndir görünəndə kütlə susdu. Heç kim danışmaq istəmədi. Nəhayət, əyində daxili qoşunların forması olan hündürboylu bir polkovnik cərgənin əvvəlində olan avtobusa yaxınlaşdı və əmr etdi: "Çıxın!" Nədənsə, ordan səkkiz adam çıxdı. Sonra məlum oldu ki, ikisi qaça bilsə də, yolda onları öldürüblər. Qalanlar həvəssiz-həvəssiz sərada düzülüb edam yerinə tərəf hərəkət etdi. İrəlidə inamlı addımlarla bəstəboy general gedirdi. Ardınca da sanki onun bu addımlarından ürəklənmiş qalan yeddisi gəlirdi.

Bu hazırlıq işlərinə baxa-baxa ürəyində fikirləşirdi ki, axı insanların asılmağına necə sevinclə diş ağartmaq olar.

Az sonra məhkumların hamısını maşının yanına düzdülər.

Komanda verildi, hökm oxundu. Astadan oxundu və qısa çəkdi. Ayaqyalın məzmunu yalnız təsəvvür etdi. Budur, artıq birinci alman qoyma pilləkənlə maşının platformasına qalxır. Elə bu zaman Ayvar onlarla uşağın özünə yer eləyib oturduğu ağacın yanında peyda oldu. O, yuxarı dırmaşdı və lazım olan hündürlüyə qalxa-qalxa yolda ona mane olanları bir-bir tulladı. Elə bu vaxt əlinə Ayaqyalın keçdi. Ayvara ilk cəhdə bu, müyəssər olmadı. Amma sonra ondan ikiəlli yapışib Ayaqyalını hiyləgərcəsinə qabağa itələdi. Ayaqyalın sürüşdü, amma yaxşı ki, yuxılanda budaqlardan birtəndən yapışib tuta bildi, yox-

aparırdılar. Amma qəflətən onlardan biri öz nəzarətçisinin sifətinə tüpürdü. Meydan nərildədi. Alman dərhal yumruqla cavabını aldı. Xalq razılıqla gurladı. Çünki zərbə elə qüvvətli alınmışdı ki, özünə gəlməsini gözlədiklərindən bu generalı ən axırıncı asdılar.

Sonra hansısa bir yaşlı kişi aydınlıq gətirdi:

- Bu alman içlərində ən bıcıymış, həyatını yarım saat uzatdı.

Ucadan marş sədələri eşidildi və bu səsin müşayiətlə maşınlar növbəylə arxalarında dar ağaclarından asılıb qıc olan, titrəyən adamları qoyub tərpendilər. Hamı özünü eyni cür apardı, axırcan nəzarətçisinə müqavimət göstərdi. Yalnız sonuncudan əvvəlki, həmin o bəstəboy general əliylə zabiti kənara eləyib platformanın küncünə özü getdi və əlləylə camaatı salamladı. Nəzarətçinin üzünə tüpürən alman cavabını artıqlamasıyla aldı. Hiddətlənmiş zabıt məhkumu darta-darta küncə gətirdi və təpiklə hələ tərənəməyən maşının platformasından aşağı saldı. Alman bir anlığa bortdan yapışa bildi, amma nəzarətçi ayaq-qabısının dabanıyla onun əlində necə vurdusa, dərhal asılı qaldı.

Camaat dinməzəcə dağılıb getdi. Söhbətin yeriydi? Geri qayıdanda Viktor yolda qonşusu Dzintranı gördü: "Bu qızın burada nə işi var?" İlk öncə ağına bu sual gəldi, amma dərhal da yadına düşdü ki, o qızın rus atası Stalinqrada döyüşlərində həlak olub. Pis olanı isə o idi ki, Ayvar abırsız-abırsız əlini yelləyə-yelləyə, dişini ağarda-ağarda Dzintrayla, onun anasının yanıyla addımlayırdı. Viktor bir qədər aralıda yalın ayaqlarını yerə vura-vura hiddətlənmişdi. "Bu qıza nə belə gərişib, - özü-özündən soruşurdu, - məgər Dzintra Ayvarın iyrənc məxluc olduğunu görmür?" və qəflətən altı yaşlı Viktor dişlərini qıcağı. Yox, o buna yol verməyəcək! Nəyə yol verməyəcək? Diizii, heç özü də əməlli-başlı qanmadı, amma ürəyinin döyüntüsündə nəşə bir şirinlik hiss elədi.

Viktor indi gəlib on beş yaşına çatanda Dzintra gözəllər gözəli olmuşdu. Bütün qonşu uşaqlar ona vurulmuşdu. Qızın evinin yanında az qala turnirlər təşkil olunurdu, hər yeniyetmə nəşə bir oyun çıxarıb onun pəncərəsinə boylanırdı. Bəziləri birdəfəyə bir papirosluq qullab alırdı, bəziləri fantik³ oynayırdı, bəziləri də ağız-burunları partlayanacan dalaşırdı. Viktor samboya gedəndən bəri güləşməyi xoşlayırdı.

Dzintra latış məktəbində oxuyurdu. Uşaqlar dərindən sonra evlərinə dağılışanda çoxları qızın evinin yanından keçib gedirdi. Viktor öz məktəbindən tez çıxırdı. Dzintranın binaya girdiyini görəndə evdən çıxıb küçənin ortasına gəlirdi və latışları onunla güləşməyə çağırırdı. Yuxarıya, tanış çöhrənin görüldüyü pəncərəyə baxa-baxa oğlanların küreyini bir-bir yerə vururdu. Hətta onun öz azarkeşləri də əmələ gəlmişdi, həyat uşaqları onun hər qələbəsinə alqışlarla qeyd edirdilər.

¹ vəhşi dağ qoçu

² istirahət (latışca)

³ rəngli konfet qabığından oyun

Ayaqyalın

(hekayə)

Bu uzundraz xəbərçiyə olan kin-küdurətinin böyüklüyü Ayaqyalını "açıq müharibəyə" keçməyə vadar etdi. Qonşu küçədə yaşayan yaşca özündən böyük Vovkayla tez-tələsik samboya yazıldı. Cəmi bir həftə sonra məşqçidən tərif eşitdi: "Beşcə ildən sonra sən çempion ola bilərsən". Düzdü, Sergey İvanoviç çempionluğun dərəcəsinə demədi, amma Viktor üçün bu elə də əhəmiyyətli deyildi. Əsas olan, ona qarşı inam idi. Deməli, o nəyəyə yarayır və nazik dodaqlı, hamıya nifrət dolu baxışlı Ayvar - o latış xəbərçi də bu gün-sabah bunu hiss edəcək.

"Atlutas² küçəsində hamının gözü qarşısında onun dərəcəsini verəcəm. Gölməçənin içində mənim zərbələrim altında ay kef edəcək ha". Viktorun qərarı belə oldu.

Əslində Ayvarla - bu yerin məşhur basketbolçusuyla onunku çoxdan, doqquz il əvvəl bir bahar günündə Qələbə meydanında alman generalları edam olunan vaxtdan tutmurdu. O vaxt orda adam əlindən tərənəmək mümkün deyildi. Qabağa, birinci sıralara tanış uşaqlardan heç kim keçə bilməmişdi. Hərbiç uşaqlarını yaxına buraxmırdılar. Amma meydanın ətrafındakı ağaclarda yer üreyin istəyən qədər idi. Əslində izdihamın içindənsə hündürdən hər şey daha yaxşı görünürdü. Edam səhər saat ona təyin olunmuşdu. Artıq onun yarısında Qələbə meydanında iynə atsan, yerə düşməzdi. İzdiham guruldasa da, nəşə hər şey sirlidi, sevinc hiss olunmurdu, hamı başa düşür-

Ağacın qanadında oturmuş cavan oğlan:

- Bir ora bax, - dedi, - bu balaca heç qorxub-eləmir.

O biri budaqda oturmuş yaşca ondan böyük oğlan:

- Sən hələ gözələ, - dedi, - kəndirə gəlib çatanda tumanını batıracaq.

Doğrudan da, edam olunanlardan biri - hündür və azca beli bükülmüş alman dar ağacını görəndə sanki möhkəmdən ah-vay etdi və dərhal onun göy qalifesi toqquqdan aşağı tündləşdi. Bu mənzərəni görəndə camaat ucadan gülüşdü.

Ayaqyalın gülmədi. O, özünü pis hiss edirdi. Edamın təşkilatçılarının əhval-ruhiyyəsi də xoşuna gəlmirdi.

sa üzüqoyulu yerə gələcəkdi. Belini dikəltməyə, aşağı budaqda özünə yer eləyib ayaqlarını salladı. Viktor hirsindən boğulsada, birtəhər özünə güc gəlib dişlərini sıxmaqla kifayətləndi. Yuxarı dırmaşan Ayvar ordan ona baxırdı. Ayaqyalın ona yumruq göstərib möhkəmdən əlavə etdi: "Öldürəcəm!" Təzə yerindən yalnız almanların başları, bir də yük maşınlarının bortları görünürdü. Səkkiz məhkumun hamısı qalxıb yerini alanda meydana ölü sükut çökdü. Müqavimət göstərilməməsi üçün hər almanı bizim bir zabıt tutmuşdu, generalların əlləri arxadan bağlanmışdı, boğazlarına kəndir keçirilmişdi. Məhkumlar özlərini fağır və bu taleyə məhkum kimi

Cəmil Kavukçu 1951-ci ildə anadan olub. İstanbul Universitetinin məzunudur. Hekayələri 1980-ci ildən müxtəlif jurnallarda çap olunub. Yazıçı Sait Faiq Əbasiyanıq, Erdal Öz və s. ədəbiyyat mükafatlarını qazanıb. C.Kavukçu Azərbaycanda o qədər tanınmasa da, bir neçə il əvvəl Türkiyədə nüfuzlu yazıçılar, ədəbiyyatşünaslar və tənqidçilər arasında keçirilən "ötən əsrin 40 ən yaxşı hekayəçisi" sorğusunda adı ilk onluqda olmuşdu. Hətta onun imzası siyahıda bizim yaxşı tanıdığımız Əziz Nesin, Ömər Seyfəddin, Oğuz Atay, Əhməd Həmdü Tampınar, Yusif Atılqandan daha əvvəl gəlmişdi. Sorğunu təşkil edənlər belə yazırdılar: "Qaribədir, "ən yaxşı hekayəçi kimdir?!" sualını eşidən kimi sorğu iştirakçılarının 35 faizi Cəmil Kavukçunun adını çəkdi". Yazıcının "Can Yayınları" tərəfindən 2009-cu ildən 2014-cü ilədək beş dəfə nəşr edilən "Xaltalı göyərçin" kitabından eyniadlı hekayəsini "Aydın yol" qəzetinin oxucularına təqdim edirik.

Parkda göyərçinini gəzdirən bir adam gördüm. Quşun boynuna incə, dəri xalta taxılmışdı. Xaltaya bağlanan ip havada oynayanda adamın çiyinlərinə qədər uzanırdı. Bir az əvvəl heç nədən dilləşən, sonra möhkəm dalışıq bir-birinə mısırmıq sallamış kimiydilər. Qoşalaşmış gəzdiklərinə baxma, görünən o idi ki, umu-küsünü atmaq, barışmaq niyyətləri yox idi. Gəndən elə gözəl görünürdülər ki! Qəddi dik, boy-buxunlu, çal saçları çiyinlərinə tökülən altmış yaşlı həlim (əslində, həlim demək olmazdı, lap düzü, hər şeydən bezgin, laqeyd) adamla qanadları "qırıq" zavallı, di gəl, vüqarlı və tərs quş.

Göyərçin dayananda adam da ayaq saxladı. O qədər hissiz-hərəkətsizdilər, adama elə gəlirdi,

Xaltalı göyərçin

bələdiyyə idarəsinin parkın gözəçarpan yerlərində qoyduğu heykəllərdən biridilər. Başını yan tutub göy üzünə baxdı göyərçin, sonra yerə, sonra təkrar göy üzünə. Hərəkətə gələndə adam da yerindən tərpəndi. Quşmu adamı gəzdirdirdi, adamı quşu; quşmu boynu xaltalıydı, adamı əlindən quşa bağlı, bəlli deyildi.

Bir az keçdi, yenə dayandılar. Gərək ki, söz yiyəsi, ixtiyar sahibi göyərçin idi. Aralarında nə

olmuşdusa, adamın xətası daha böyük görünür, davranışları qəribə evliliyə bənzəyirdi. Göyərçin ikicə addım atar-atmaz qanad çalib havaya qalxanda adam ip tutduğu əlini yuxarı qaldırdı. Qanad açıb adamın çiyinə qondu göyərçin. Hələ ciddi idilər, çox ciddi. Barışmamışdılar. Bəlkə heç vaxt bir-birlərini bağışlamayacaqdılar. Səhər gəzintisi başa çatmışdı. Parkdan çıxanda göyərçin durduğu yerdə boynunu içəri çəkib başını tükləri arasında gizlətdi.

İllər əvvəl Kilyosa yaxın, Qaraburunda o adama bənzər birini tanıyırdım. Üçmərtəbəli evinin yuxarı qatını göyərçinlər üçün ayırmışdı. Meydan kimi ger-ge-

Əlli göyərçinin hamısını tək-tək tanıyırdı. Mənə demişdi ki, həftəsonu göyərçinlərlə "sədəqət oyunu" oynamaqdan aldığı zövqü heç nəyə dəyişməz. Hava əl verərdisə, şənbə günləri səhər tezdən Qaraburuna gedər, göyərçinləri on-on xüsusi sifarişlə düzəltirdiyi qəfəslərə salarmış. Sonra köməkçisi, hər işə buyurduğu Həlimlə qəfəsləri avtobusa qoyub Qaraburundan Boluya gedir, göyərçinləri orda havaya buraxarmışlar. Elə oradanca birbaşa evə tələsər, evin eyvanında göyərçinlərin yolunu gözləyərmiş. Bilirmiş ki, yollarını azmaz, azadlığa can atmazlar.

Hamısı qayıdıb gəlmiş...

Anlamalı bir şey də yox idi! Xəyanətəkar göyərçinlərin acığını ondan çıxmışdı: boynuna xalta keçirib, qəfəsə bağlamışdı. Əlbəttə, göyərçinin ürəyini qırdığını yaxşı bilirdi!

"Bax, xəyanətin cavabı budur", - o adam belə deyib, rakıdan bir qurtum da içmişdi.

Cavab budur! Səhvini başa düşəndən sonra xaltanı dərhal çıxarmışdı. Quş elə sınımışdı ki, yeyib-ıçməkdən də kəsilməmişdi. Uçmaq da istəməmiş. Kişi əlinə alıb havaya buraxsa da, geri qayıdıb qəfəsə girirmiş. Yeməyib-ıçməyib ölümünü gözləyəndə özü ilə bərabər o adamı da öldürmüş. Nə əlac edirmiş, "yox ki, yox!"

niş qatda məni elə gəzdirdirdi, deyərdin, bura muzeydi, özü də həvəsli dəstəbaşı idi. Təvazökarlıqdan uzaq, mərhəmət və xeyirxahlığı ilə əməllicə fəxr edirdi. Yan-yana sıralanan yem kisələri, su qabları, göyərçinlərə rahatlıq gətirən işıqlandırma və nələr, nələr... Qışın oğlan çağında belə, hər həftə göyərçinlərə baş çəkər, canlarını soyuq almasın deyər, bütün qatı elektrik sobası ilə qızdırarmış.

"Xəta bir dəfə olur", - deyib, rakıdan bir qurtum almışdı.

Şənbə günlərinin birində göyərçinlər geri qayıtmadılar. Matməttəl, hələ də inanmırmış kimi üzümə baxmışdı. Nə olduğunu, göyərçinlərin başına nə gəldiyini öyrənmə bilməmişdi ki, bilməmişdi. Əlli quşdan cəmi biri qayıtmışdı.

Xəyanət edildiyini başa düşüb, özündən çıxan adam göyərçinin sədəqətini necə anlaya bilərdi?!

Günlərin birində xaltanı quşun dimdiyində görmüşdü. Xaltanı təzədən göyərçinin boynuna salar-salmaz, quş əvvəlkiyə yeməyə başlamışdı.

Görəsən, parkda gördüyüm həmin adam idi?! Ümumiyyətlə, parkda o adamla göyərçini görmüşdümü?! Yoxsa bunların heç biri olmamışdı, sadəcə, özündən uydurmuşdu?

Xəta, doğrudanmı, bir dəfə olur?!

Tərcümə: Cavid ZEYNALLI

Ayaqyalın

Əvvəli 14-cü səhifədə

Viktor bir gün Ayvarın balaca qardaşı Qunarla gülüşdü. O, rəqibini aldatdı və gözlənilməz fəndlə kürəyini yerə vurdu. Elə bu an Ayvar öz dostlarıyla burdan keçirdi. Uşaqların gülüşü və alqış sədələri altında qardaşının bu günə düşdüyünü görəndə Ayvar dostlarıyla Viktorun üstünə hücum çəkdi və onu möhkəm döydülər. Yumruq olsaydı, dərd yarıydı, ayaqlar da işə düşdü, özü də növbəylə. Ayaqyalını yerdə uzanılı qoyub Dzintra yaşayan bloka girdilər və az sonra onunla bir yerdə gəzintiyə çıxdılar. Viktor bir xeyli özünə gələ bilmədi. Başında şişlər əmələ gəlmişdi, ağzı qanla doluydu, sol gözü elə şişmişdi ki, güc-bələylə gördü. Birtəhər ayağa qalxıb evə tərəf yol aldı. Üzünün qanını, çirkini yuyub təmizlədi, bir xeyli başını soyuq suyun altına tutdu. Sonra stolun arxasında oturub bu haqsızlığa görə ağladı. Ona ən çox təsir edən pəncərədən bir mənzərəyə baxan Dzintranın sonra bu əclaflarla getməsi idi. Viktor öz düşmənlərini yadda saxlayıb hər biriylə növbəylə haqq-hesab çürüdəcəkdi. Ayvarla açıq müharibəni sonraya saxlamışdı. "Məşq etmək lazımdı". Qərarı belə oldu.

Amma qəflətən ağına gələn dəhşətli bir fikirdən planlarını dəyişdi. Bəlkə bu əclaf Dzintranı da incidib? Hökm dərhal çıxarıldı. Viktor üçrəfli şkafa yaxınlaşıb yuxarı uzaq küncdən ağ parçadan olan bağlamayı çıxardı. Tez-tələsik bağlamayı açdı və müharibədən qalma TT tapançasını əlinə aldı. Qardaşı Anatoliyə heç vaxt ona əl vurmamışdılar. Atası hələ onlar uşaq olanda ciddi şəkildə belə bir əmr vermişdi: "Bu, marşal Baqramyanın mənə hədiyyəsidir. Hansı biriniz əl vursaz, ömür boyu bağışlamaram". Uşaqlar atalarıyla fəxr edirdilər, onun bir sözü iki ola bilməzdi. Amma bu dəfə vəziyyət o həddə gəlib çatmışdı ki, Viktor hər şeyi unutmuşdu. Hətta Viktora elə gəlirdi ki, əgər atası məsələnin nə yerdə olduğunu bilsə, onu bağışlayacaq.

Sonra isə hər şey sanki öz-özünə baş verdi. O, planını əyninə keçirdi, sonra onun içəri cibinə tapançanı qoyub küçəyə çıxdı. Plaş lap yerinə düşmüşdü, yağış çiləməyə başlayırdı. Amma uşaqlar həyətdən yığılmaq fikrində deyildilər. Viktor azarkeşlərindən o dəstənin hara yollandığını öyrənib bildi ki, mağazadan sonra Ayvarın yanına gediblər. Viktor mağazaya çatıb sola döndü və bir ev sonra həyətdə girdi. Viktor bu yerə yaxşı bələd idi. Tez-tez burda futbol oynayırdılar. Çəpəki, torlu qapı onun zərbələri altında az titrəməmişdi. Nə

həyətdə, o, Ayvar yaşayan evə yaxınlaşdı. Amma dərhal içəri girməyə ürək eləmədi. Sanki nəşə onu tutub saxladı. Gözləri qarşısında onu fəlakətdən qorumaq istəyən atasının sərt baxışları canlandı. Viktor artıq geri qayıtmaq istəyirdi ki, qəflətən açıq pəncərədən Dzintranın tanış səsinə eşitdi. O güldürdü - ucadan və şən səslə. Viktora elə gəlirdi ki, hamı onu ələ salır.

"Ah sizi, əclaflar, topayla bir nəfərin üstünə düşməsüz, hələ bir təhqir də ələyirsiniz!" Viktorun bütün içi coşdu və ardınca birçə tullanıqla qapının ağzında peyda oldu. Mənzildən papiros tüstüsünün iyi gəlirdi. Var gücüylə qapını yumruqladı. Sonra dəstəyi çəkdi və qapı taybatay açıldı. Üç addım irəli gəlib dəstənin düz qarşısında dayandı.

Qırıq-qırıq səslə qışqırdı: - Yerə uzanın!

Hamı donub qalmışdı, bu çağırılmamış qonağa baxa-baxa nə edə-cəklərini bilmirdilər. Elə bu zaman Ayaqyalın tapançanı çıxarıb bir addım Ayvar tərəfə gəldi və silahı onun sifətinə tuşladı: - Diz çök!

Viktorun səsi bu dəfə daha qətiyyətli idi.

Qəflətən Ayvarın ağarmış sifəti üçkürə oldu, qısa, həmişə yağlı olan saçları kirpinin tikanları kimi qabardı. - Kimə deyirəm, diz çök!

Bu dəfə Viktor daha ucadan dedi.

Ayvar diksindi, gözləri yaşla doldu. O, dimdik dayanıb durdu, sonra sanki nəyisə tutub saxlamaq üçün bərk-bərk qarnından tutdu və birdən onun açıq rəngli şalvarı yaşlandı. Dzintra bu mənzərəyə baxıb pıçıldadı, dostlarının isə heyrətdən ağzları açıldı.

- Hamı diz üstə! Viktor sakitləşə bilmirdi. Onun baxışlarından elə bir alov püskürürdü ki, bu şənlik bir anda qeybə çəkildi və hamı dərhal diz çökdü. O, baxışlarını Dzintraya yönəltdi və qəflətən ürəyinin döyüntüsünə o vaxtlarda olduğu kimi bir şirinlik qatıldı. Astadan ona: - Sən qalx, - dedi, - bura sənin yerin deyil.

Dzintraya qapını göstərdi və qız tez-tələsik burdan çıxdı. Viktor üzünü dəstəyə tutub uca səslə əmr etdi: - Hamı yerində qalsın. Mən qapının arxasında olacam. Bayıra çıxanı güllələyəcəm.

Ölü sükut içində o, qapını bağladı, bir neçə saniyə dəhlizdə dayanıb durdu, içəriyə qulaq asdı, sonra futbol meydançasını keçib öz evlərinə tərəf getdi. Yarı yolda Dzintra gəlib onu haqladı. Onlar bir xeyli yanaşı getdilər. Nəhayət, qız çiyinləri üstündən onun gözlərinə baxa-baxa: - Viktor, hirsələnə, bağışla bizi, - dedi və uşaq kimi əlavə etdi. - Mən daha belə eləməyəm.

Qızın gözlərində yaş göründü. Dzintra başını aşağı salanda telləri alınına düşdü və gözəlləşdi. Dzintra artıq az qala ağlaya-ağlaya: - Bizə gedək, - dedi, - evdə tortumuz var, çay içə-çə sənin yaralarını sağaldırıq.

Qız onun əlindən tutdu və onlar birlikdə ikinci mərtəbəyə qalxdılar. Çay içə-çə müxtəlif mövzularda söhbət eləməyə başladılar. Qəflətən Dzintra ona qıslıq birbaşa dodaqlarından öpdü: - Biz böyüyəndə sənə ərə gəlməyimi istəyərəsən?

Viktor yeganə görünən gözüylə ona baxıb astadan köks ötürdü:

- Hələ çox gözəlməli olacağıq. Qız onun əlindən tutub öz otağına çəkdi. Amma elə bu vaxt qapıdan açar səsi gəldi. İçəri girən Dzintranın anasıydı.

Qız utana-utana: - Ana, qonağımız var, - dedi. Anası: - Görürəm, - dedi və soruşdu. - Sifətinə nə olub? Nədi, kiminləsə dalışmısan?

Viktor həvəssiz-həvəssiz başını tərpətdi.

- Uddun, yoxsa uduzdun? Dzintra söhbətə qarışdı: - Ana, heç təsəvvür ələyirsən, - dedi, - Ayvar tumanını batırdı. Qadın heyrətlə başını buladı. Onun gözləri güllürdü.

- Deyəsən, adın Viktordu? Cavan oğlan başını tərpətdi. Qadın: - Demək, qalibsən, - dedi və sonra diqqətli qızına baxa-baxa sözünə əlavə etdi. - Atan da hərbiçidi, ələmi?

Viktor yenə başını tərpətdi. Qadının yorğun gözlü sifətində yenidən bir anlığa təbəssüm yarandı. Qadın: - Sağ-salamatdı, dedi və həlak olmuş ərinin divardan asılmış şəklinə baxıb köks ötürdü. Sonra sözünə davam etdi:

- Yaxşı. Dostluq edin, sonrasını göydəki özü bilər. Siz oturun, mən bir mağazaya dəyim. Axı qonşunu nəyəsə qonaq eləmək lazımdı, ya yox. O, bazar çantasını götürüb çıxdı. Viktor Dzintranı qucaqlayıb tez-tələsik öpdü. Sonra tam əminliklə: - Gəl üzümün göyərtiləri gedən kimi evlənək, - dedi. - İndi mən gedim, tapançanı qaytarmaq lazımdı. Bir saatdan sonra gələcəm. Küçəyə çıxa, burda gözəl.

O, qızı bir də öpdü, sonra bir də öpdü və yalnız bundan sonra evdən çıxdı.

Tərcümə: YAŞAR

Görkəmli şair, yazıçı və tərcüməçi **Abdulla Şaiqin (1881-1959)** ədəbi irsi həmişə ədəbiyyatsevərlərin diqqət mərkəzində olub. "Aydın yol" maarifçi realizmin böyük nümayəndələrindən olan ədibimizin rus şairi **İvan Krilovdan** etdiyi tərcümələri təqdim edir.

Arabalar

Arabalar dibçək ilə yüklənmiş.
Dağ başından enməlidir, yol – eniş.
Arabaçı toqquşmasınlar deyə,
Birincini başladı endirməyə.
Arabanı yavaş-yavaş qoçaq at
Sağrısında aparır, bir oynaq at,
Dağ başından qoca atı danlardı,
Hər addımda ona tənə vurardı:
– Xərçəng kimi geriləyir, ona bax,
Arabanı çuxurlara çarpacaq.
Çolaqmısan nədir, ey qanmaz heyvan?!
Dikdə neylər, enişdə böylə olan?
Nə yaxşı ki, gündüz imiş, ey naşı,
Bacarığın ki yoxdur, get, su daşı!
Biz aşağı enəndə bir dayan, bax,
Sən deyilik, vaxta qiymət qoyaraq
Arabanı toxundurmadan daşa,
Dağ başından endirərik birbaşa.
Kəhər birdən arabanı sürüdü;
Kələ-kötür yolları toz бүürdü.
Bir qayaya toxundu birdən-birə...
Çevrilərək yıxıldı daşlıq yerə.
O lovğa at buna heç baxmayaraq,
Arabanı sağa-sola çarparaq,
Sürüklədi özü ilə bərabər.
Yükü ağır, işləməyir həm təkər,
At dartınır o yana, gah bu yana.
Öz yanında qiymət qoyub zamana,
Dörd ayağa götürülmüş, hey şıraç,
Şıraç! Onu çuxurlara çarparaq.
Birdən dərin arxa saldı o kəhər,
Əlvida, ah, əlvida, ey dibçəklər!

Aşçı və pişik

Dünya görmüş aşçı çıxdı mitbaxdan:
Bir məzar üstündə verməyə ehsan.
Siçandan qorusun deyə ərzağı,
Pişiyə tapşırıdı yağlı mitbağı.
Dönərkən gördü ki, bulaşmış hər yan,
Fəşəli yeyilmiş, bucaqda Məstan
Bir masa altında çox qumıldanır,
Ötürür toyuğu, hey mırıldanır.
Elə ki, mətləbi aşçı anladı,
Xeyrsiz Məstani belə danladı:
– Bu nədir? Ey şeytan, ey qarınqulu,
İnsanlıq bir yana, heç olmazsa, bu
Dörd gözlə seyr edən divardan utan!
(Dinmədən, toyuğu ötürür Məstan).
Nə doğru pişikdin bu vaxta qədər,
Nümunə olmuşdun, dillərdə əzbər.
Bu sənə ləkədir, bütün qonşular
Deyəcək Məstanın oğurluğu var.
Mitbağa girməsin, daha yaramaz!
Onu bu həyəətə buraxmaq olmaz!
Ac qurdu sürüyə buraxmaz insan!
Vəbadır, taundur, qorunun ondan!
Məstan öz işində, toyuğu yeyir,
O, uzun-uzadı hey nitq deyir.
Sonu yox, bitirməz əxlaq dərslərini,
Bir duyan varmıdır boş nəğməsinə?
Qızarmış toyuğu ötürdü Məstan,
Quyuğu üstündə oturdu Məstan.
Mən başqa aşçıya ancaq bir çara,
Göstərim, qoy yazsın bunu divara:
Höküm işlətməli olan bir yerdə –
Yanıb boş nitqə qaçmasın bir də.

Abdulla Şaiqin

İvan Krilovdan tərcümələri

Aslan və ağcaqanad

Təhqir etmə zəifi, gücsüzə gülmə, utan!
Zəiflərin gücünü görmədisə, qorx ondan!
O qədər də qürurla güvənmə qüvvətində,
Eşitmişəm keçmişdə mən belə bir əfsanə:
Aslan nələr çəkməmiş kiçik Ağcaqanaddan,
Kin və nifrət göstərdi ona bir gün bir Aslan.
Ağcaqanad hirsələndi, dözmədi bu təhqirə,
Qüvvətini toplayıb hücum etdi o şirə.
Vızıldadı, çünki o, boruçalan əsgərdir,
Düşməni çarpışmağa çağırıdı, bu hünərdir!
Aslan güldü, o isə möhkəm durdu sözündə,
Vızıldadı Aslanın qulağında, gözündə.
Fürsət seçdi, vermədi aman kinli düşməna.
Qartal kimi şığıdı o, qudurğan aslana.
İynəsini batırıb sordu onun qanını,
Çırpındı quyruğuyla vursun boruçalanı.
Ağcaqanad qorxmadı, yerini tez dəyişdi,
Qondu onun alınına, zəli kimi qan içdi.
Şir başını tərptədi, quyruğunu oynatdı,
Hər iynəsi Aslana kəskin ox kimi batdı.
Sancdı onun ağzını, qulağını, burnunu,
Nərilətdi Aslanı, qeyzə gətirdi onu.
Şir qıcadı dişini, acıqlı nərəsindən
Tirim-tirim titrədi orman, qaya, çöl, çəmən.
Bu nərdən heyvanlar qalxaraq tez ayağa,
Bir başqa dəhşət ilə başladılar qaçmağa.
Sanki daşqın sel gəlir, ya sönməz bir yanğın var,
Kiçik ağcaqanaddan qopdu bu fısıqlar.
Çox dartındı, çırpındı, qüvvətdən düşdü aslan,
Qucaqlayıb torpağı, sülh istədi düşməndan.
Boruçalın qəhrəman ona sülh etdi əta,
Axilles ikən dönüb Omir oldu o, həтта.
Vızılta ilə uçdu, aslanı endim, deyə,
Bu zəfər nəğməsinə yaydı bütün meşəyə.

Çibin və arı

Bahar çağı bir çibin yaşıl geyimli bağda,
Sərin külək əsdiyə yellənirdi budaqda.
Bir Arını çıxarkə görə dedi: – A qonşu,
Gecə-gündüz çalışmaq, söylə, həyatmıdır bu?
Mən o qədər çalışsam, çürüyərəm bir gündə,
Mənim bütün günlərim keçir toyda-düyündə.
Yazda qonaqlıqlara uçmaqdır ancaq peşəm,

Bilsən, qonşu, mən necə dadlı günlər görmüşəm.
Öyünmürəm, inan ki, az deyil bu şəhərdə,
Varlıların evləri; hörmətim var hər yerdə.
Nə nəşələr çəkərəm, görsəydin, ey qonşu, sən.
Harda var kef məclisi, başda ancaq mənəm, mən.
İncə, çini qablarda yeyirəm, ah, nə gözəl!
Şərabı mən içirəm qonaqlardan da əvvəl!
Nə görsəm, dadlı bir şey, ki mənfəətdir cana,
Ləzzət ilə yeyirəm, sorğu-sual yox mana.
Doydummu, tez qonuram yanağına gözəlin,
Boğazına, alınına, dodağına gözəlin.
Onlar ilə bir yerdə edirəm istirahət,
Dad verir bu yeməkdən sonra o dadlı söhbət.
Arı dedi: – Bilirəm hamısını bunların
İncimə bu sözümdən, yoxdur namusun, arın.
Çoxdan eşitmişəm mən söylədiyini bu xəbər
Heç yerdə hörmətin yox, səndən söylənir nələr!
Hər süfrədə adamlar görüncə qaş çatırlar,
Səni qovub otaqdan dışarıya atırlar.
Çibin dedi: – Nə olsun, qovsalar da yenə mən
Burdan çıxıb gəlirəm o biri pəncərədən.

Donuz palıd altında

Bir palıd altında Donuz durandan
Doyunca, köpüncə yedi qozadan.
Sərin kölgəsində sərilib yatdı,
Əlini, gözünü bir az oynatdı.
Birdən fısıldayıb qalxdı ayağa,
Kökləri burnuyla durdu qazmağa.
Budaqdan bir Qarğa bağırıdı ona:
Kök qırma, ağacı salma ziyana.
Kökləri qırılsa, ağac quruyar.
Quruyur qurusun, eh, mənə nə var!
Bu işdən rahatsız olmaram əsla,
Mənə bu ağacdən varmı bir fayda?
– Kökündən qurusa, "uf" demərəm mən,
Qozalardır məni böylə kökəldən.
Ağac dilə gəldi: – Ey nankor heyvan,
O yoğun boynunu göyə qaldırısan,
Görərsən, yediğin dadlı qozalar,
Mənim budağımda bitir, a yassar!
Hər işdə belədir cahil insanlar.
Həm elmi, həm fənni edirlər inkar.
Çətindir anlatmaq cahil bir kəsi:
Dərdiyindir elmin, fənnin meyvəsi.

Cırcırma və Qarınca

Cırcırma yay, bahar,
Cırcırdadı biqərar.
Hər çiçəyin yarpağı
Olmuş idi oylağı.
Eyşə alışmış idi,
Başı qarışmış idi.
Tutdu xəbər bir zaman,
Qış yetişib, ay aman!
Yayı keçirmiş hədə, yox
daha güldən əsər.
Qaldı o biçarə ac,
Tapmadı başqa əlac.
Bilirdi ki, Qarınca
Dən yığır yay boyunca.
Getdi onun yanına,
Dərdini açdı ona:
– Qonşucuğaz, yazadək
Bəslə məni, ver yemək.
Sordu Qarınca: – Sənin
Yayda nə idi işin?
Güllər arasında mən
Eyləmiş idim vətən.
Belə idin yayda sən?
Nəğmə oxurdum da mən.
– Yayda oxurdun, demək,
İndi get, oyna, görək!

Durnabalığı və pişik

Hər sənətkar öz işinə getməlidir, nə gərək,
Çörəkçi çəkmə tiksin, çəkməçi yapsın çörək.
Dişli Durnabalığı dəyişdi niyyətini,
İstədi ki, işlətsin pişiyin sənətini.
Bilməm, onun bağırını həsəd oxu dəlməşdi?
Yoxsa balıq yeməkdən artıq tənə gəlməşdi?
Nə isə, yalvardı o bir gün dostu Məstana,
Özü ilə aparsın onu siçan ovuna.
Məstan dedi: – Gəl, burax bu uğursuz niyyəti!
Sən bacara bilməzsən bu yabancı sənəti!
Yaxşı demişlər: hər iş qorxar öz ustasından!
Bu sözü təsdiq edər, şübhəsiz, bütün cahan.
– Yox, dostum! Ömrümdə mən
görməmişəm siçanı.
Bıqdım balıq yeməkdən, göstər, o siçan hanı?
Uğur olsun, eyləysə, arxama düş, gəl gedək!
Girdilər bir anbara, durub keşik çəkərək,
Nəçə siçan ovladı, nəşə gəldi Məstana.
Bıqlarını silərək yoluxdu öz dostuna,
Gördü Durnabalığı çapalayır yarımcan,
Quyruğunu gəmirmiş bir kəsəyə, ya siçan.
Hərəkətsiz düşmüş o, quru nəfəs var ancaq,
Sürükləyib tez onu bir gölməyə ataraq
Dedi: – Durnabalığı, bu iş dərs olsun sana,
Ağlını yığ başına, çıxma siçan ovuna!

Trişkanın xalası

Trişkanın xalası yırtıldı dirsəyindən,
Dedi: – Çətin iş deyil, onu düzəldərəm mən!
Qollarından bir qarış kəsib saldı dirsəyə.
Dedi: – Yamaq da olsa, indi yarar geyməyə.
Dirsək örtüldü, ancaq açıqda qaldı qollar,
Bununçün dərd çəkməyə yaramaz, nə eybi var!
Yaxın-uzaq, dost-düşmən ona gülürdü, ancaq,
Bunu görüb Trişka dedi: – Deyiləm axmaq.
Düzəldərəm bunu da, gözəl tədbir tökərəm,
Əvvəlkindən də uzun, enli qollar tikərəm!
Trişkanı qorxutmaq yamaq qol, yamaq dirsək!
Xalatin ön və arxa ətəyini kəsərək,
qollarına yamadı.
Xalat oldu arxalıq, baxmayaraq gödəkdir,
sevinirdi o artıq.
Həyatda çox görmüşəm Trişkatək adamlar,
Dolaşanda işləri düzəltməyə can atar.
Trişkanın xalası işlər əllərinə,
Görərsən göz çıxarır qaş qayıрмаq yerinə.

Ötən il Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisinin sədri Vasif Talıbov muxtar respublika Yazıçılar Birliyinin konfransındakı çıxışında qurum qarşısında bir sıra problemlərin həll olunması məsələsini qoymuşdu. Həmin problemlərdən biri də bədii tərcümə ilə bağlı idi. O, bildirmişdi ki, bədii tərcümə sahəsi inkişaf etmədən bədii əsərləri tərcümə edib yaymaq mümkün deyil: "Muxtar respublikamızda elmi və publisistik əsərlərin, tarixi mövzuda yazılmış kitabların tərcüməsi sahəsində müəyyən təcrübə vardır. Lakin istər klassik, istərsə də müasir bədii əsərlərin tərcüməsi sahəsində boşluq qalmaqdadır. Muxtar respublikada xarici dillərdən birbaşa tərcümə ilə məşğul olan yazıçı və şairlər az deyil və bunu əsas götürərək Yazıçılar Birliyi nəzdində bədii tərcümə mərkəzi yaratmaq olar".

Yazıçılar Birliyinin sonuncu konfransından bu günə qədər muxtar respublikada bədii tərcümə istiqamətində əhəmiyyətli işlər görülmüb. Naxçıvan Muxtar Respublikası Yazıçılar Birliyinin sədri Asim Yadigarın verdiyi məlumata görə, birliyin nəzdində Bədii Tərcümə Mərkəzi yaradılıb və filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, şair, tərcüməçi Şirməmməd Qüdrətoğlu bu mərkəzə rəhbər təyin edilib. Bədii tərcümə ilə məşğul olan şair və yazıçılara xarici dillərdən bir sıra maraqlı əsərləri dilimizə tərcümə etmək tövsiyə olunub.

Naxçıvanlı şair və yazıçılardan Həmid Arzulunun, Şirməmməd Qüdrətoğlunun alman və ingilis dillərindən etdiyi tərcümələr kitab şəklində oxuculara təqdim olunub. Bir sıra ədibin ayrı-ayrı dövrlərdə müxtəlif dillərdən tərcümə etdikləri əsərlər mətbuatda çap edilib. Şairlərdən Vaqif Məmmədovun, Elxan Yurdoğlunun türk poeziyasından çevirdiyi poetik nümunələrin ayrıca kitab şəklində oxuculara təqdim olunmasını da bədii tərcümə işinə aid etmək olar. Son illərdə AMEA-nın müxbir üzvü Əbülfəz Quliyevin dünya ədəbiyyatının korifeylərindən sayılan Cəlaləddin Ruminin "Məsnəvi"sini ilk dəfə olaraq dilimizə çevirməsi müsbət ədəbi hadisə kimi dəyərləndirilir.

Orijinaldan tərcümə bu sahə üzrə diqqətdə saxlanılan işlər sırasındadır. Belə ki, muxtar respublikada yaşayib-yaradan şair və yazıçılar bir sıra əsərləri orijinaldan tərcümə ediblər.

Yazıçılar Birliyi tərəfindən "Dünyaya pəncərə" adlı yeni bir almanax hazırlanıb. Məlumatı əsasən, kitab ilin sonuna kimi oxuculara təqdim olunacaq. Həmid Arzulunun alman ədəbiyyatından tərcümələri isə ayrıca kitab şəklində nəşr olunub. O, Stefan Sveyqin "Bir qadının həyatından iyirmi dörd saat" povestini, Bertold Brexlin "Təbaşir xaç" və Efraim Lessinqin "Əsgər səadəti" dramını tərcümə edib. Şirməmməd Qüdrətoğlu ingilis dilindən şeirlər, poemalar, hekayələr tərcümə edib. Buna misal olaraq, Cefri Coserin "Monastır keşişinin hekayəsi", Corc Qordon Bayronun "Dəniz qulduru" kimi irihəcmli əsərlərinin bədii şəkildə tərcüməsini göstərmək olar. O, həmçinin Vilyam Şekspir, Tomas Mor, Lanqston Hyuz, Robert Berns, Çarlz Makkey, Tomas Hud

Naxçıvanlı ədiblərin əsərləri dünya dillərində

kimi məşhur ingilis şairlərinin şeirlərini də ana dilimizə tərcümə edib.

İngilis yazıçı Ernest Heminqveyin "Qoca və dəniz", "Əcəl zəngi", "Əlvida, silah" romanları Azərbaycan oxucularına yaxşı tanışıdır. Şirməmməd Qüdrətoğlu isə məşhur yazıçının bir neçə hekayəsini dilimizə tərcümə edib.

Tərcüməçi, şair Şamil Zamanın fransız dilindən etdiyi tərcümələr ayrıca kitab şəklində oxuculara təqdim olunub. Müəllifin Pyer-Jan dö Beranje, Viktor Hüqo, Andre Şenye, Şarl Zəsayi, Delfin Jirardan və sair şairlərdən etdiyi tərcümələr bədii dəyərinə görə seçilir. Qeyd edək ki, Şamil Zaman Elmira Qasımovanın və Vaqif Məmmədovun şeirlərini fransız dilinə tərcümə edərək ayrıca kitab şəklində çap etdirib. O, 756 səhifədən ibarət "XI-XX əsr Azərbaycan poeziyası antologiyası" kitabını nəşr etdirib. Kitabda naxçıvanlı şair və yazıçıların yaradıcılığından da nümunələr var. Şamil Zaman Naxçıvan torpağının yetirməsi olan 53 şairin şeirlərindən ibarət toplu da hazırlayıb. Akademik İsa Həbibbəyli bu kitaba "Naxçıvanın poeziya çalığı" adlı ön söz də yazıb. Sözügedən kitab yaxın vaxtlarda nəşr olunacaq və

fransız oxucuları Naxçıvan şairlərinin şeirləri ilə tanış olmaq imkanı qazanacaq.

Oxucular yeni almanaxın çapından sonra Kəmal Ağayevanın, Hüseyn Razinin, İsa Həbibbəylinin, Vaqif Məmmədovun, Elxan Yurdoğlunun, Ələddin Abbasovun, Hüseyn Əsgərovun, Bağır Qədimin tərcüməsində Fransa, İngiltərə, Rusiya, Ukrayna, Misir, Türkiyə, İran şair və yazıçılarından yüzə yaxın şeiri, ondan artıq hekayəsi ilə tanış ola biləcəklər.

Naxçıvanda yaşayib-yaradan şair və yazıçıların, filoloq alimlərin əsərlərinin son illərdə bir sıra xarici ölkə mətbuatında çap olunması da bu sahədəki uğurlardan hesab olunur. Akademik İsa Həbibbəylinin, AMEA-nın müxbir üzvü Əbülfəz Quliyevin, filologiya elmləri doktoru, professor Yavuz Axundlunun, Əməkdar elm xadimi Hüseyn Həşimlinin, Elmira Qasımovanın, Kəmal Ağayevanın, Həmid Arzulunun, Vaqif Məmmədovun, Xanəli Kərimlinin, Şirməmməd Qüdrətoğlunun əsərləri ayrıca kitab şəklində Rusiyada, Misirdə, Türkiyədə, İranda çap olunub. Bundan əlavə, naxçıvanlı şairlərin şeirləri də müxtəlif dillərə tərcümə olunaraq qəzet və jurnallarda dərc edilib.

Sevinc FƏDAİ

Sovet hakimiyyəti illərində Azərbaycan ədəbiyyatının dünyaya inteqrasiyasının sərhədləri İttifaq ölkələri ilə məhdudlaşdı. Müstəqillik qazandıqdan sonra sərhədlər və imkanlar xeyli genişləndi.

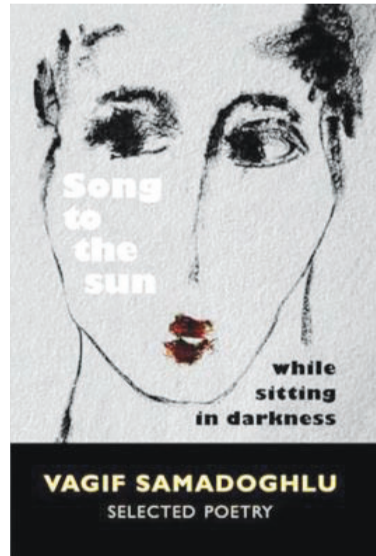
Tərcümə olunan əsərlərin əksəriyyəti nəsr nümunələri olsa da, son illər poeziya da maraq dairəsindədir. Ötən ay ingilisdilli oxucular müasir Azərbaycan şeiri ilə tanış olmaq imkanı qazanıblar.

Sentyabrın 16-da Nizami Gəncəvi adına Ədəbiyyat Muzeyində Vaqif Səmədoğlunun ingilis dilində nəşr edilmiş "Zülmətdə günəşə mahnı" kitabının təqdimat mərasimi keçirilib.

Kitab "Azerbaijan International" jurnalının baş redaktoru Betti Bleyerin təşəbbüsü ilə hazırlanıb. İyirmi ildən çoxdur fəaliyyət göstərən "Azerbaijan International" mətbəxi olaraq Azərbaycan ədəbiyyatına müraciət edir. Jurnal hələ 1998-ci ildə görkəmli yazıçı Mir Cəlalın "İclas qurusu və digər hekayələr" toplusunu nəşr edib. On iki hekayədən ibarət olan həmin kitab sayəsində ingilisdilli əcnəbi oxucular yazıçının həyat və yaradıcılıq yolu ilə tanış olublar.

Vaqif Səmədoğlunun "Zülmətdə günəşə mahnı"sı bu silsilədən olan ikinci kitabdır. Yüz üç şeirlik kitabda seçilmiş nümunələri ingilis dilinə Jalə Qəribova, Aida Hüseynova, Sevinc Seyidova, Aynurə

Vaqif Səmədoğlunun ingiliscə "mahnı"sı

Hacıyeva, Könül Səmədova, Vəfa Məstanova və Türkiyədə yaşayan ingilis dili müəlliməsi Aynur İmecer çeviriblər.

Kitabın tərtibatı da qeyri-adi. Oxucuların diqqətini yayındırmaq üçün şeirlər kitabın sağ tərəfində yerləşdirilib, sol tərəfsə boş saxlanılıb.

"Zülmətdə günəşə mahnı"nın üz qabığındakı təsvir gənc rəssam Vüqar Muradovun fırçasından çıxıb. Xanım Bleyerin sözlərinə görə, bu rəsm Vaqif Səmədoğlu şeirlərinin psixoloji alt qatını çox dəqiq ifadə edir.

Poeziyanı sevmədiyini etiraf edən Bleyer Vaqif Səmədoğlu yaradıcılığının istisna olduğunu deyib: "Mən Vaqif Səmədoğlu ilə 1999-cu ildən tanışam. Ondan jurnalımız üçün Səməd Vurğunla bağlı müsahibə almışdım. Onun şeirlərindəki lakoniklik, aydın fikir və azadlıq yangısı məni heyran edib".

Betti Bleyerin sözlərinə görə, onun Səmədoğlu yaradıcılığına müraciət etməsinə səbəb şeirlərinin həcmə qısa, məzmunca çox sanballı olmasıdır: "Sovet dövründə yazsa da, onun şeirləri öz aktuallığını bu gün də qoruyur. Vaqif Səmədoğlunun sözləri yalnız Azərbaycana deyil, bütün dünyaya ünvanlanıb".

Betti Bleyer kitabdakı bütün şeirləri maraqla oxuduğunu, ancaq birini xüsusən sevdini deyib:

*Məzarıma
nə başdaşı qoyun,
nə heykəl.*

*Bir cüt ayaqqabı qoyun,
ayağın geyib getsin...*

Ön sözdə Betti Bleyer ilk dəfə 1963-cü ildə çap olunan Vaqif Səmədoğlunun totalitarizm mənəşində sıxılan cəmiyyətdə şeirlə nəfəs aldığı yazıb. Redaktorun sözlərinə görə, şair azadlığı bu şeirlərdə və bu şeirlərlə tapıb.

Vaqif Səmədoğlu bundan əvvəl gürcü ("Freedom I am your child"), türk ("Ben burdayım, Tanrım") və rus ("İgra v snejki letom") dillərinə tərcümə olunub.

Növbəti sayında "Azerbaijan International" jurnalı Xalq yazıçısı Anarın yaradıcılığına müraciət edəcək. Yazıçının "Dantenin yubileyi", "Otel otağı" povestləri və hekayələri silsilə şəkildə ingiliscə təqdim olunacaq.

Leyla ƏLİYEVƏ

Təbriz arzusu

Mənə ömrüm boyu elə gəlib ki, fars dili mənim öz seçimimdir. Amma bir məsələ də var ki, əgər öz seçimim idisə, niyə mən fars təməyüllü məktəbdə oxumuşam? Məni niyə o məktəbə qoyublar? Ailəməzdə fars dilinə olan məhəbbətin yəqin, ki, bir kökü vardı və bu, çox güman ki, 1946-cı ildə Cənubi Azərbaycanından kütləvi şəkildə şimala köçməyə məcbur olan soydaşlarımızla bağlı idi. Onların arasındakı say-seçmə ziyalılarla ailəvi yaxınlığımız vardı, Balas Azəröglü və Mədinə Gülgün, Mübariz Əlizadə, Əli Tudə, Zöhrab Tahir, Hökumə Billuri, Həmid Məmmədşad kimi ünlü simalarla bir evli kimi idik. Görünür, elə atamın da qəlbində o zamanlar kök salıb rüşləyənlər Təbriz istəyi, Təbriz nisgili öz davamını mənim fars dilini dəridən tədris edən xüsusi orta məktəbə göndərilməyimdə tapıb. Hər halda bu, mənim öz seçimim olmayıb.

Bakıdakı məşhur 190 nömrəli məktəbi bitirmişəm, ikinci sinifdən fars dili tədris edilib. Bu gözəl dili bizə öyrədən müəllimlərimizin əksəriyyəti İran azərbaycanlısı yox, əslən farslar olub: bu qiymətli insanların adlarını xatırlamağı özümə müqəddəs borc bilirəm – Şadiman xanım Rəhmani və Abdulla xan Rəzmavər...

Məktəbdə on il fars dili öyrənən uşaq, təbii ki, bu dilə, bu zəngin ölkəyə, onun ədəbiyyatına meylli olacaqdı. Buna görə də universitet seçimində heç bir çətinlik çəkmədim, şərqşünaslığa qəbul olundum. Sonralar İranda işlədim, nə qədər maraqlı ölkə olduğunu öz gözümlə gördüm və bu ixtisasa ürəkdən bağlandı.

Şah İrani

1976-1977-ci illərdə universitet xətiylə İrana ezam olundum. Bu həm mədəniyyət, həm sənaye, həm güzəran baxımından İranın bütün Şərqə örnək olduğu illər idi. İranın SSRİ ilə münasibətləri çox yaxşıydı. Sovet İttifaqı orda 12 böyük evtikmə kombinatı inşa edirdi. Bu müqavilə Şahənşah Qoşunlarının Mühəndis idarəsi ilə Moskva Şəhər Soveti arasında bağlanmışdı deyə, tərcüməçiliyə Tehrandə, İran ordusunun Baş Əərğahında başladım, bir neçə aydan sonra isə Əhvazdakı zavoda getdim...

O illərdə gözəl ənənə vardı – bütün tələbələrimiz xaricdə azı bir il praktik mütərcimliklə məşğul olurdular və bu bir il, əslində ikinci universitetə bərabər bir şey idi...

Adı qoyulmayan əsər

İlk tərcümə təcrübəm V sinifdə oxuyanda Konan Doylun "Meysreyv qəsrinin sirləri" povesti olub. Bir dəfə yaman xəstələnmişdim, bir həftə yatdım. Bütün zamanım mütladədə keçirdi. Həmin povesti də onda oxudum və sinif yoldaşlarım üçün tərcümə etdim – xoşuma gəlmişdi, istəyirdim dili bilməyənlər də oxusun...

IX sinifdə isə Selincerin məşhur romanını tərcümə etmişdim. Kitabı mənə sevimli yazıçımız Ənvər Yusiföglü bağışlamışdı...

Tərcüməni yazdığım üç 96 səhifəlik dəftər hələ də durur. Hərdən vərəqləyirəm, pis deyil. Amma maraqlı budur ki, romanın adını tərcümə etməmişəm, elə rus dilində qalıb: "Над пропастью во ржи". Sonralar o əsəri çevirdilər, adını "Çovdarlıqda uçurumdan qoruyan" qoydular. Onu deyim ki, əsərin məzmununa Selincerin özünün də qoyduğu addan çox rusların adı uyğundur. Əsərdə söhbət uşaqların, yeniyetmələrin həyatından gedir, özü də hadisələr 40-cı illərin axırlarında, Amerika cəmiyyətinə bənzər böhran dövründə cərəyan edir; gənclərin beynindəki inqilabda müstəsna rol oynayan

rok-musiqinin cücrəməyə başladığı illərdə... O illərdə də yeniyetmələr atalarına bənzəmək istəyirdilər, o illərdən sonra isə daha istəmədilər.

Bəs niyə çovdar zəmisini? Məsələ bundadır ki, çovdar buğdadan, arpadan çox hündür olur və boyu 140-150 santimetr olan yeniyetmə bu zəminin içində girsə, ayağının altını görməyəcək və uçurum kənarında olan zəminin harda bitdiyini belə bilmədən addımlayacaq, deməli, hər an yığıla da bilər...

Azərbaycanca bütün bunları nə onda, nə də indi ifadə edə bilmədiyimdən, Cerom Selincerin həmin əsərinin adını indi də rusca deyirəm. Amma seçim qarşısında qalsaydım və ad qoymağa borclu olsaydım, mən qısaca "Tələ" yazardım... Ümumiyyətlə, əsər adlarının tərcüməsi dəhşətdir...

İran ədəbiyyatında mühüm yer tutan satirik-yumoristik novellaları da tərcümə etmək fikrindəyəm, çünki ruh etibarilə bizə çox yaxındır. İstəyirəm oxuyub bilsinlər ki, insanı güldürmək üçün ləhcələri şit-şit təqlid etməkdən başqa yollar da var. Bir də dünya miqyaslı romançı Bozorg Ələvinin yaradıcılığına müraciət edəçəyəm. Sadaladıqlarıma ömür imkan versə, fars dilini bihədə öyrənmədiyimi söyləyə biləcəm.

"Tərcüməçi deyilsən?"

Mütərcimlik dövrümdə gülməli hadisələr çox olub, amma ən maraqlısı Əhvazda mehmanxanada qaldığım vaxt baş verib. Bir gün mehmanxananın sürücüsü gəldi ki, İlqar ağa, burada xaricilər var, başa düşürəm nə deyirlər, kömək elə. Elə bildim ruslardı, sən demə, ispan turistləri imiş.

də oxusun və başa düşsün. Əgər sən o nüansları, çalarları tuta bilmirsənsə, yaxşı tərcüməçi ola bilməyəcəksən. Və ümumiyyətlə, rus olmaq da hələ rus dilini bilmək deyil.

Bəziləri deyir ki, tərcümə bir mətnin azərbaycanca səs-lən-məsəsidir. Dilemma da məhz burada yaranır. Amma azərbaycanca çox gözəl səs-lənən tərcümələrin əksəriyyətində müəllif ölür. Bizdə elə tərcüməçilər var ki, neçə ölkənin yazıçısını özünün anadan olduğu kəndin dilində danışdırmasıyla qürrələnir...

Qızıl ortanı tapmaq da çətindir. Bu o qədər incə bir sərhəddir ki, həmin sərhədi hansı tərəfə çəksən, tərcümən qüsurlu olacaq. Bəla bundadır ki, həmin xətt vizual deyil, onu ancaq intuitiv tapmaq olar. Kim o qızıl ortanı tapa bilirsə, güclü tərcüməçi olur.

Kəsə yol

Orijinaldan tərcümə... Son illərin ən yayılmış yanaşmasıdır. Və kim-sə fərqində deyil ki, Azərbaycanda iki yüz min adamın rus dilini bildiyi halda, 20 nəfər yaxşı tərcüməçi tapmaq olmur. Deməli, ispan, ingilis, alman və sair dilləri də gərək azı bu sayda adam bilsin ki, 20 babat tərcüməçi çəxsin...

Son zamanlar yabançı dillərdə olan əsərləri türk dilindən çevirmək kimi ziyanlı bir adət yayılıb. Mən heç vaxt xarici müəllifi türk dilindən tərcümə etməmə. Onların tərcüməyə yanaşması çox bəsitdir. Amma rus dilinin, rus bazarının imkanlarına inamım sonsuzdur. Elə bir dil yoxdur ki, o dildəki ifadələri rusca ideal səs-ləndirmək mümkün olmasın. Rusiya boyda tərcümə bazarı və bu sahədə dərin və güzəştisiz rəqəbat də heç bir ölkədə yoxdur. Bertelsin tərcüməsində Sadeq Hedayəti oxuyursan və elə bilirsən ki, həmin Sadeq Hedayətdir, sadəcə, rus dilində danışır. Rusiyada nəşriyyatlar da keyfiyyətsiz tərcüməni çap etmir.

"Tərcüməçilik öz seçimim olmayıb..."

Həmsöhbətimiz tanınmış nasir və tərcüməçi İlqar Əlfidir

Yarımqıç əlyazma

Universitetdə oxuyanda farsca tərcümələrə başladım. Azərbaycanın nakam yazıçısı, 1969-cu ildə vəfat edən Səməd Behrəngidən xeyli tərcümələr etdim. Mən təcrübə üçün İrana gedəndə artıq onun bütün əsərləri yasaqlanmışdı. Amma qarşıma məqsəd qoymuşdum ki, Səmədin bütün kitablarını tapacam, qayıdanda onun haqqında əvvəlcə diplom işi, sonra elmi iş yazacam. Onu deyim ki, Səmədin öz əsərlərini, onun bərəsində yazılan nə varsa, hamısını tapdım da, gətirdim də. Diplom işim də, elmi işim də Behrəngiyə bağlı oldu. Əsərin müzakirəsi zamanı Həmid Məmmədşad dedi ki, gözəldir, amma gərək Lenindən, Marksdan, Belinskidən sitat gətirəsən. O sitat gətirən, bu sitat gətirən, elmi işim elə sandıqda qaldı...

Amma sovet dövründə Həmid Məmmədşad ilə birgə Behrənginin əsərlərindən ibarət "Məhəbbət nağılları" adlı tərcümə kitabımız işiq üzü gördü.

20 illik fasilə

Sonra televiziya fəaliyyətdə başladım, başım qarışdı...

30 ilə yaxındır ki, fars dilindən tərcümə etmirdim. Dili gözəl xatırlayıram, çünki artıq təhtəlsüzürümdür, amma əlifbanı indi gözüüm yemir. Həlbuki, vaxtilə radiomuzun İran redaksiyasında diktör də işləmişəm, görmədiyim mətnləri birbaşa əfirə oxumuşam. Vərdişi bərpa etmək gərəkdir. Bir-iki aydır ki, hər gün az-az oxuyuram, 1930-40-cı illər məşhur İran yazıçısı Sadeq Hedayətin əsərlərini dilimizə çevirməyə hazırlayıram. Sadeq Hedayət 50-ci illərdə bütün dünyada, xüsusilə də Latın Amerikasını nəzərdə tutubda olan magik realizm adlı cərəyanın bəlkə də banisidir. Onun 1937-ci ildə çap olunmuş və dünyanın bütün önəmli dillərinə çevrilmiş "Kor bayquş" ("Bu fe kur") romanı əslində magik realizmin təməl daşını qoyan əsərlərdən bəlkə də birincisidir. Və Markesin də müəllimi sayılan belə bir yazıçını indiyədək tanınmadığımız bizə başucalıq gətirmir...

Sürücü təkid edir ki, tərcümə elə, mən də deyirəm ki, ispan dilini bilmirəm. Təəccübləndi, dedi ki, "bəs sən tərcüməçi deyilsən?" Dedim tərcüməçiyəm, amma rus-fars dilindən çevirə bilirəm. Fikrə getdi, sonra qayıtdı ki, "Bu necə olur? Mən də sürücüyəm; "Şevrole" də sürürəm, "Mercedes" də, "Peykan" da. İstəsəm, lap tank da sürərəm... Bəs sən necə tərcüməçisən ki, bu dili bilmirsən?"

"Rus olmaq hələ rus dilini bilmək deyil..."

Hansı dildən tərcümə edirsənsə, o dilin bütün alt qatlarını bilməlisən. Ola bilər ki, həmin dili elmi səviyyədə bilmirsən, amma mütləq hiss etməlisən, çalışmalısan ki, təhtəlsüzürdə o dil sənəin doğma dilinə tən olsun.

Bir cümlədə əlli nüans, əlli ovqat ola bilər. Sən bu əlli nüansdan heç olmasa 48-ni, 49-nu tuta bilməsən, cümlənin yalnız mexaniki şəklini çəkib çevirəcəksən. Səhvlərin 99 faizi o dili düzgün başa düşməməyin nəticəsidir. Ola bilər, tərcüməçi Azərbaycan dilini gözəl bilsin, rus dilində

Mənim ələməmdə ideal tərcüməçi həm də o kəsdir ki, 10-15 müəllifdən müxtəlif əsərlər tərcümə etsin və imzasını gizləyib bu 15 əsəri ekspertin qarşısına qoyanda o, bunları eyni adamın tərcümə etdiyini anla bilməsin. Əgər yazıçılar bir-birinə qətiyyətlə oxşamırsa, sən tərcümələrin bir-birinə necə oxşaya bilər axı?..

Mütərcim ilk növbədə dilinə çevirdiyi müəllifə sədaqətli olmalıdır. Tərcümə edəndə mən bir an belə unutmuram ki, gördüyüm bu işdən alacağım qorunor Tomas Mannın, Brextin, ya da Saramaqonun mənə verdiyi çərəkdir. Mən birinci növbədə Manna, Brextə sədaqətli olmalıyam. Brexti eyni dövrdə yaşayan müəlliflərdən fərqləndirən xüsusiyətləri qabartmalıyam, fərdiliyini saxlamalıyam. Bu sədaqətini qorusan, sən tərcümələrin bir-birinə heç vaxt oxşamayacaq. Axı əslində, o tərcümələrdə mən özüm yoxam, mən sadəcə, onun danışdığı dilə, həmin müəlliflərin mənim hesabıma Azərbaycan dilində danışır, amma yenə alman, rus kimi danışır və öz dediklərini deyirlər...

Yalnız sınaqdan çıxmış, ad qazanmış müəlliflər tanınır. Rus dili dünya ədəbiyyatı ilə tanışlığın ən kəsə yoludur, amma, əlbəttə ki, ideal yol deyil.

Tərcüməsini bacarmadığım əsər

Umberto Ekonun "Gülün adı" romanının yarından çoxunu tərcümə etmişdim, amma yarımqıç qoydum. Mənə dedilər ki, əsər türkçəyə çox gözəl tərcümə olunub. Oxudum və gördüm ki, mənim qarşımda dilemma kimi duran və həllini tapa bilmədiyim məqamları türk tərcüməçisi sadəcə olaraq, "bolşeviksayağı", bir "sinif" kimi ləğv edib, çıxarıb atıb... Həlbuki əsərin bütün canı orda idi...

Yarımqıç qoydum, ona görə ki, "Gülün adı"nda üç dil qatı mövcuddur. Eyni mənşərə rus dilində də var. Amma bizim dilimizin qədim qatları ya "Dədə Qorqud" dilidir, ya da ərəb-fars calağı... Bunun hansından istifadə etsən, əvvəla, anlaşılan deyil, ikincisi də gülünc görünəcək.

Qızıl qaydalar

Tərcümə edəçəyim əsəri heç vaxt əvvəlcədən oxumuram. Növbəti səhifədə nə yazıldığını biləndə əsərə və tərcüməyə olan marağım itir.

Bir şeyin üstündə çox düşünəndə tapa bilmirsən, əksinə, azırsan. İnsan öz fəhminə inanırsa, intuitiv davranmalıdır. İlk təəssürata və beyində yaranan qığılcıma inanmalıdır. Nobel mükafatçısı Toni Morrisonun üç romanını tərcümə etməliydim. Kompüterdə problem yarandı və o romanlardan birini itirdim. Əhvalım pozuldu, keçdim növbəti kitablara. Amma nəşriyyat hər üç əsəri tələb edəndə eyni əsəri ikinci dəfə tərcümə etməyə məcbur qaldım. Kitab çap olunandan sonra da itirdiyim ilkin variantı tapdım. Hər iki nüsxəni 15 gün ərzində cümlə-cümlə oxudum, müqayisə etdim, cəmi üç yerdə cüzi fərqlər sezdim. Çözümünü bilmirəm, amma bir fakt kimi maraqlı gəldi mənə...

Leyla ƏLİYEVƏ

Jorj Munen
(FRANSA)

Tərcüməçi, söz və anlayış

(ixtisarla)

Tərcüməçilərin stenoqrafçı kimi bir çox müəssisələrdə zəruri olduqları indiki dövrdə xarici dilləri bir qayda olaraq orta məktəbdə öyrənilir. Bu qayda Avropada artıq ən azı XVI əsrdən möhkəm bərqərar olub, indi heç kəs dilin hansısa başqa bir üsullarla öyrənməyin mümkün olduğu barədə düşünmür. Digər üsullar natamam, yalnız həvəskarlar və ya çox aşağı dərəcəli tərcüməçilər dərəcəli tərcüməçilər üçün yararlı hesab edilir, həmin üsullardan yalnız daha yaxşı üsul olmayanda istifadə edirlər. Xarici dilin təhsil müəssisələrində öyrənilməsi hələ də ideal sistem sayılır. Bəzən dil öyrənən adama bir neçə il xaricdə yaşamağı məsləhət görürlər, lakin bu o qədər də vacib deyil, ancaq tələffüzün səlis olması üçün üçün lazımdır...

Müasir Avropada məktəb təhsilinin inkişafı ilə bağlı olan xarici dil öyrənməyə bu bu cür münasibət bizim tərcümə prosesi barədə anlayışımızı formalaşdırıb. Məktəbdə xarici dil öyrəndiyimizə görə, "Tərcüməçi hansı əsas tələblərə cavab verməlidir?" sualımıza belə cavab verirlər ki, tərcüməçi hansı dildən tərcümə edirsə, həmin dili nə qədər dərinləndirə bilsə, bir o qədər yaxşıdır. Bu sahədən yaxşı xəbərdar olan adamlar isə vurğulayır ki, tərcüməçi hansı dilə tərcümə edirsə, o dili mükəmməl bilməlidir.

Dil öyrənməyin bu cür inkişafı Renessans dövründən bəri riyət edilən tərcümə işinə köhnə baxışın təcridən itməsinə səbəb oldu: tərcümə etmək üçün sözü bilmək azdır, haqqında söhbət gedən predmeti də bilmək vacibdir. Tərcüməni çevrilmiş sözlərin məzmununa qarşı qoyan Siseron da bu cür düşünürdü. Mətnin mənasını və məzmununu bilməyin yaxşı tərcümənin birinci şərti olduğunu iddia edən Etyenn Dole də bu fikirdə idi. Üzvi kimyaya dair konqresdə iştirak edən Rusiya nümayəndələrinin çıxışını tərcümə edəndə rus dilini bilməyi vacib sayan, ancaq üzvi kimyadan baş çıxarmağı daha zəruri hesab edən tərcüməçilər də bu fikirdədirlər.

Bu köhnə nəzəriyyə tərcümə haqqında ənənəvi anlayışı alt-üst edir. Həmin nəzəriyyə vurğulayır ki, latın sözləri və latın qrammatikasını bilmək başqa, o sözlərin arxasında duran və bizim dövrdən kəskin fərqlənən Roma gerçəkliyini bilmək başqa şeydir. Əcnəbi dildə olan mətnin tərcüməsi qarşıya bir yox, iki şərt əməl etmək tələbi qoyur. Həmin şərtlərin - dili və həmin dilin bağlı olduğu sivilizasiyanı bilmək (daha doğrusu, o dildən ifadə vasitəsi kimi istifadə edən xalqın həyatını, mədəniyyətini və tarixini bilmək) - ikisi də vacibdir. Yaxşı tərcümə etmək üçün dili öyrənmək azdır, həm də həmin dilin aid olduğu mədəniyyəti öyrənmək lazımdır. Bu cür öyrənmə də səthi və təsadüfi yox, sistemli və fundamental olmalıdır. Ona görə də xaricdə olmaq yaxşı tərcüməçinin hazırlığı üçün müəyyən ikinci dərəcəli vasitə deyil, əksinə ona öyrəndiklərinin yansını verir.

Mükəmməl olmasa belə, təkcə dili bilməyin yaxşı tərcümə üçün kifayət olmaması barədə fikir ziddiyyətli və ya bayağı görünə bilər. Lakin onu öz-özlüyündə, güman ki, daha ziddiyyətli olmayan təxmini eksperimental yolla yoxlamaq çətin deyil...

...Tərcümə prosesinin belə ikili xüsusiyyəti (həmin prosesdə bir dildə olan sözün mənasını başqa dilin köməyiylə vermək kifayət etmir) daha bir ziddiyyəti misal çəkməyimizə imkan verir. Təsəvvür edək ki, bizə deyirlər: İştər və Babil qapılarının kərpic divarlarının sirtuşları adlanan əjdaha minalı örtüyü - bu heç də uydurulmuş əjdaha, "dörd və ya beş müxtəlif varlığın müxtəlif növlü hissələrinin uyğunlaşdırılması" deyil, dinovavr növündən biridir. Biz təbii ki, belə məlumatları jurnalist uydurması hesab edərək.

Lakin məsələ belə deyil. Məşhur "qabaq pəncəsi şir pəncəsi, arxa pəncəsi qartal caynağına oxşayan, uzun boynunun üstündə haçadilli ilan başlı olan, uzun buynuzlu, çoxlu çıxtıntaları, hətta qısa at yalı olan pulcuqla örtülmüş dördayaqlı" mövcud olmuş naməlum heyvanı təsvir etməlidir. Zooloq Villi Ley yazır ki, əgər İştər

qapısı 1902 ildə yox, 1802-ci ildə aşkar olunsaydı, Babil əjdahası mifoloji varlıq kimi qəbul edilirdi. Lakin XIX əsrdə elm ornitopedlərin də daxil olduğu böyük dinovavr ailələrinin mövculuğunu üzə çıxardı. İştər qapısından olan əjdahalar kimi onlarda da quşun arxa caynağı vardı. Artıq 1918-ci ildə arxeoloq Koldyui etiraf etdi ki, təbiətə bu əjdahaya bənzər heyvanlar olsaydılar, onlar dinovavrlar ailəsindən olardı və o zaman həmin heyvanlara ən yaxını Belçika təbaşir dövründəki iuqanodon olardı.

Koldyui sonra bu mülahizənin ardınca getmədi, ancaq Villi Ley həmin iquanodon və ya tseratozavrların Babil divarlarına necə düşə biləcəyinin həqiqətəoxşar izahını təklif etdi. Çox ehtimal ki, qarşımızda Konqo çayının hövzəsində mövcud olduğu barədə bu gün də danışılan məşhur on metrlik əjdaha durur.

Burada ardıcıl "tərcümə" prosesini son dərəcə dəqiqliklə, incəliklə yenidən bərpə edən Hevelman nadir Afrika sürünənini Babil sirtuşuna çevirmişdi: İştər qapısının bəzəməklə məşğul olan rəssamlar əjdahanı səyyah-şahidlərin danışmalarına əsasən təsvir ediblər (babililərin Afrikanın mərkəzi rayonlarına qədər gedib çatması sübut olunub). Dillə təsvir etmək obrazın yaradılmasının özülünü təşkil edib, bu isə divin dünyaya gəlməsilə nəti-

cələnən üslublaşdırmanın əsasıdır. "Əgər bu mülahizə sizə əsassız gəliрсə, onda belə bir təcrübə keçirin. Heç vaxt dinovavrın rekonstruksiyasını görməyən adamdan, məsələn, uşaqdan konqolez "əjdaha"nın yuxarıda edilmiş təsvirinə uyğun heyvan şəkli çəkməyi xahiş edin," - Hevelman bildirir. Böyük ehtimalla çəkilmiş heyvan rəsmi İştər qapısındakı sirtuşa çox oxşayacaq. Əvvəlcə onlar tanıdığınız heyvanları xatırladan (at, it, inək və ya pişik) dördayaqlı çəkəcəklər, sonra sizin təsvirinizə uyğun olaraq uzun quyruq və ilan başı çəkəcəklər. Əgər desəniz ki, caynaqlı pəncə çəkin, heç şübhəsiz, şir və ya pişik pəncəsi çəkəcəklər. Sonra sizin dediklərinizə əsasən heyvanın başında törəmələr - kiçik buynuz və dişli daraq - meydana gələcək. Nəhayət, siz başa salacaqsınız ki, bu, bədənə pulcuqlarla örtülən sürünəndir. Heyvan bütövlükdə, arxa pəncəsi istisna olmaqla, sirtuşa oxşayır. Bernar Hevelmanın təhlili bir sıra "dil tərcümələri"nin ardıcılıqla gedən "təsviri tərcümə"lərlə tseratozavrların növlərindən birini Babil əjdahasına necə çevrildiyini göstərir. Əgər biz bu zənciri əks ardıcılıqla saf-çürük etsək, əlimizdə Afrikada tserotozavrların mövcudluğu fərziyyəsini irəli sürmək üçün kifayət qədər tutarlı əsaslar olar.

Moris BLANŞO
(Fransız yazıçı-mütəfəkkiri)

○ Tərcüməçilərə çox borclu olduğumuzu, tərcüməyə isə bundan da artıq borclu olduğumuzu dərk edirikmi? Əmin deyiləm. Hətta tərcümənin vəzifələrinin ibarət olduğu ilə bağlı tapmacalar müqabilində cəsarət göstərən, geri çəkilməyən adamlara təşəkkürümüzü bildirəndə, onları mədəniyyətimizin bizim arxamızca gedib öz səylərinə boyun əyan gözlənməz ustaları kimi salamlayanda minnətdarlığımız eşidilməz, təkəbbürlü, bununla yanaşı bir qədər yaltaq-fason olaraq qalır, ona görə ki, heç vaxt onlara layiq olduqları təşəkkürü etmək səviyyəsinə çata bilməyəcəyik.

İcazə verin, bu yaxınlarda Valter Benyaminin tərcümə edilmiş (başqaları ilə birgə) gözəl bir əsəsindən sitat götürürəm. Həmin əsədə usta esseçi tərcüməçinin vəzifələri barədə söz açıq, ədəbi fəaliyyətin həmin tamamilə orijinal forması haqqında bir neçə qeydini bildirir. Əgər biz aramızda şairlərin, romançıların, üstəlik, tənqidçilərin olduğundan - buna əsasımız var, ya yoxdur, bu

"Tərcüməyə və tərcüməçilərə çox borcluyuq..."

başqa məsələdir - danışırıqsa, onların cərgəsində tərcüməçilərin, doğrudan da heç kəsə müqayisə olunmayacaq ən nadir qələm sahiblərinin adlarını da çəkməliyik.

Xatırladım ki, bir sıra mədəniyyətlərdə tərcümə uzun müddət zərərli fəaliyyət hesab olunurdu. Bəziləri onların dilinə başqa dillərdən, bəzilərisə dillərindən digər dillərə əsərlər tərcümə olunmasını istəmirlər, müharibə lazımdır ki, sözün əsl mənasında xəyanət - xalqın əsl dilini yaqlara ötürmək - baş versin. (Eteoklun cəsarətli harayını yada salaq: "Bizə doğma torpaqdan ayırmayın, əsl yunan ləhcəsində danışan şəhəri düşməne təslim etməyin".) Amma tərcüməçi qaçılmazlıqda, ondan da artıq küfrdə günahkardır: o Allahın rəqibidir, Babil qülləsi yaratmaq fikrinə düşür, dillərini bir-birinə qarışdırıb,

adamları ayırmış ilahinin cəzasından kinayəli təzə də fayda götürmək niyyəti güdür. Hətta, bir vaxtlar həqiqəti demək üçün bilmələri yetərli olan ilkin dilin, ali sözün mənbələrinə ucalmaq imkanına da inanırdılar. Həmin arzudan Benyamində müəyyən şeylər qalıb. O yazır ki, dillər eyni reallıqla nisbətədirlər, amma onu müxtəlif üsullarla ifadə edirlər. Mən "brot" və "çörək" deyəndə eyni şeyi nəzərdə tutur, amma onu başqa-başqa sözlərlə deyirəm.

Dillərin hamısı qeyri-mükəmməldir. Mən tərcümədə bir üsulu başqa sulla, bir yolu başqa yolla əvəz etməklə kifayətlənmirəm, ali dilə müraciət edirəm: müraciətin bütün ən müxtəlif üsullarının harmoniyası və bir-birini tamamlayan vəhdəti ondadır, o da bütün kitabların yazıldığı dilləri barişdirən sirli

Belə görünə bilər ki, bu həvəskar linqvistik "təcrübələr" tərcümə sahəsindən çox uzaqdır, lakin onlar eksperimental yolla çox qədim rəyləri elə illüstrasiyalar edirlər (elmi yanaşmada isə tamamilə yeni) ki, sintetik kauçuk təbii kauçuku əvəz edə bilmədiyi kimi, söz də predmeti əvəz edə bilməz. Linqvistik işarələr aid olduqları predmetləri tam əvəz etmirlər, sadəcə, bizi həmin predmetlərə yönəldirlər. Danışan və dinləyən, yazıcı və oxucu əgər bir-birlərini başa düşmək istəyirlərsə, gərək mövzudan mahiyyətə və mahiyyətdən mövzuyacan olan yolu bir yerdə keçsinlər.

Tərcüməçi işinin ən çətin hissəsi də məhz bundan - öz oxucusuna çox vaxt tamamilə və ya bəzən qismən məlum olmayan naməlum şeylər barədə, yad mədəniyyət haqqında yad dildə təsəvvür yaratmaqdan ibarətdir. Ekvator sakinlərinə qarın-qışın nə olduğunu izah etmək, Yeni Meksika səhrasının sakinlərinə hər dəni qiymətli olan xeyrixah əkinçi haqqında pırtıca başa salmaq, fransız oxucularına ABŞ-dəki ticarət məsələləri üzrə federal komissiyanın və ya ştatlararası ticarət məsələləri üzrə komissiyanın ticarət məsələlərində Fransanın nazirlikləri və ya parlament institutları ilə heç bir ortaq nöqtəsinin olmadığını göstərməkdir... Tərcüməçinin yaxşı linqvist olması azdır, o, çox gözəl etnoqraf olmalıdır, bu isə o deməkdir ki, nəinki dil haqqında, həm də həmin dildə danışan xalq barədə hər şeyi bilməlidir. Yalnız o zaman o usta, cadugər və möcüzəli sənətin sehrbazı ola bilər.

1962
Tərcümə etdi:
Naringül ƏLİYEVA

əlaqəni qüsuruz ifadə edir. Əgər o öz işlə doğma dilinə həmin bu ən yüksək dil səviyyəsinə qalxmağa kömək göstərsə - artıq mövcud olan dillərdən hər biri nəzərdə tutulur, ona görə ki, gələcək onda gizlənilib, tərcümə də elə onun uğrunda mübarizə aparır - hər bir tərcüməçiyə xas olan messianizm (Yer üzündə nizam yaratmaq üçün Allahın elçi göndərməsini ifadə edən təlim tərc.) də bundan yararlanır.

İlk baxışda qarşımızda ideyaların utopik oyunu var. Fərz olunur ki, həmişə hər bir dilin gerçəkliklə nisbətə olması üçün bir və onu ifadə etməsi üçün də digər üsulu olub, ona görə də həmin üsullar bir-birini tamamlayırlar. Amma, mənə, Benyamin başqa məsələdən söhbət açır. Tərcüməçilərin hamısı dillər arasındakı fərqlərlə yaşayır, tərcümələrin hamısı həmin fərqlərə əsaslanır, bununla yanaşı, sanki onunla bir yerə sığmayan məqsəd - həmin fərqləri aradan qaldırmaq - güdür.

Tərcümə:
N.ƏBDÜLRƏHMANLI

İlk dəfə xaricdə çap olunsa da, məşhur "Əli və Nino" romanının Azərbaycan ədəbiyyatına mənsub olduğu şübhə doğurmur. Ədəbi aləmə çıxmasından bir müddət sonra tamamilə unudulan əsər ötən əsrin 70-ci illərinin əvvəllərindən etibarən ikinci və daha "coşğun" həyatını yaşamağa başladı, aradan keçən təxminən 40 il ərzində isə alman və ingilis dillərindəki mətnlərindən tərcümə olunmuş 100-dən artıq nəşri həyata keçirildi, oxucusuyla 33 dildə "danışdı"...

Məlumdur ki, əsər Vyanadakı "Piter Tal" nəşriyyatına 1920-ci illərin ortalarında "bir qafqazlı tərəfindən təqdim edilib", 1937-ci ildə Qurban Səid imzası ilə nəşr olunub və Elfrida Ehrenfels tərəfindən onun öz adına reyestrən keçirilib. Cəmi bir il sonra – 1938-ci ildə roman Amsterdamda holland dilində Van Holkem və Varendof tərəfindən nəşr edilib. Müəllifliyə daha bir iddiaçı olan Lev Nussimbaum-Əsəd bəyin ölümündən sonra özünü onun dostu elan edib ədəbi irsinə sahib çıxmaq istəyən Vakka Əhməd Cəmil Mazzara əsəri 1942-ci ildə "Əli xan" adı ilə italyan dilində çap etdirib.

Sonrakı təxminən 25 il "Əli və Nino" romanı tamamilə unudulub. O dövrdə əsərin başqa dillərə çevrilməsi ilə bağlı məlumat yoxdur. 70-ci illərdən etibarən isə romanın əsl müəllifinin klassik yazıçımız, "Bir cavanın dəftəri", "Studentlər", "1917-ci ildə", "Qızlar bulağı", "Qan içində" kimi tarixi əsərləri qələmə almış Yusif Vəzir Çəmənəzəminli olduğu barədə əsaslı fikirlər səslənməyə başlayıb.

Rusiyada doğulmuş, sonralar Almaniyaya mühacirət etmiş rəssam Jenya Qramon (1920-2002) 1967-ci ildə təsadüfən bukinist mağazasında əsərin Vyana nəşrinə rast gəlib. O, az sonra "Tal" nəşriyyatının sahibəsi Lüsü Taldan icazə alıb, əsəri ingilis dilinə çevirib və 1970-ci ildə Londonun "Hatçinson" nəşriyyatında "gözlə Şərq hekayəti" adı altında çap etdirib... "Əli və Nino"nun əsl "dünya səyahəti" də bundan sonra başlayıb...

Roman ("Ali and Nino") 1971-ci ildə Londonun "Arrow Books" nəşriyyatında işıq üzü görüb. İndiyədək isə "Əli və Nino" İngiltərədə 14 dəfə nəşr olunub. 1972-ci ildə "Pocket Books" nəşr evi əsərin ABŞ və Kanadada nəşrini həyata keçirib. İngilis dilində nəşrlərə ehtiyac çox olduğundan romanın bir ildə iki dəfə nəşr edildiyi barədə də faktlar məlumdur. Məsələn, "Əli və Nino" əsəri 1990-cı ildə Nyu-Yorkun "Vintage/Ebury" nəşr evində işıq üzü görüb, Londonda isə nəşir Robert Klark tərəfindən çap edilib.

"Əli və Nino" romanının tədqiqatçısı, ABŞ-da nəşr olunan "Azerbaijan International" jurnalının redaktoru Betti Bleyer xəbərlər nəticəsində Pakistanın

Bakıdakı səfirliyinin köməyi ilə əsərin 1993-cü ildə Pakistanda da çap olunduğunu aşkara çıxarıb. Onun qeyd etdiyinə görə, romanı urdu dilinə Səttar Tabir ingiliscədən tərcümə edib və kitab Lahorun Məqbul Akademiyası tərəfindən ərəb qrafikası ilə çap olunub. Betti Bleyer nəşrin belə gec tapılmasının səbəbini romanın Brik Seqal, Viktor Hüqo və Fransuaza Saqanın əsərləri ilə birləşən "Sevgi haqqında dörd hekayət" adlı toplusuna salınmasında görür.

"Əli və Nino"nu ingilis dilində nəşr edən hər hələ də əsərin müəlliflik hüququnun kimə məxsus olduğunu tam müəyyənləşdirə

dən çevrilib, üç dəfə (2002, 2004, 2009-cu illərdə) Amsterdamın "De Bezige Bij" nəşriyyatında işıq üzü görüb. Güman ki, bu da "zanbaqlar ölkəsi"ndə əsərin son nəşri olmayacaq.

İspanidilli oxucular "Əli və Nino" ("Ali y Nino") romanı ilə ötən əsrin 70-ci illərində tanış olublar. Adolfo Martinin ingilis nəşrindən çevirdiyi roman 1973-cü ildə Barselonanın "Plaza y Janes" nəşriyyatında işıq üzü görüb. Əsərin İsabella Payno, Ximenes-Uqarte tərəfindən daha bir tərcüməsi isə 2000-ci ildə Madridin "Debate/Media" nəşriyyatı tərəfindən oxuculara çatdırılıb.

2002-ci ildə "Əli və Nino" romanının tərcüməsi və nəşri üçün əlamətdar saymaq olar. Həmin il əsər ingilis, ərəb, benqal dillərilə yanaşı, macar, yunan və gürcü dillərində də işıq üzü görüb. Budapeştin «Magyar Konyvklub» nəşriyyatı romanı ("Ali es Nino") Mariya Borbaşın tərcüməsində oxucuların diqqətinə çatdırıb. Yunanıstanda isə əsəri ("Ali kai Nivo") ingilis dilindən Mariya və Eleni Paksinoular tərcümə ediblər, kitab Afinanın "Psichogios Publications" nəşrlər evində işıq üzü görüb. Gürcü dilində isə roman Maya Marianaşvilinin tərcüməsində

Həmin il Qurban Səidin imzasını daşıyan romanla («Али и Нино») Rusiya oxucuları da tanış olublar. Qonşu ölkənin nüfuzlu "Ad marginem press" nəşriyyatı əsəri Məzahir Hüseynzadənin tərcüməsində kütləvi tirajla nəşr edib.

2009-cu ildə isə "Əli və Nino" ("Aliu dhe Ninoja") romanı Albaniya oxucularının da sevdikləri kitablar sırasına öz yerini tutub. Tirananın "OMSCA-1" nəşriyyatında çap edilmiş alban nəşrinin tərcüməçisi Huri Şyutidir.

"Əli və Nino" ("Ali ve Nino") Türkiyəyə ilk dəfə ötən əsrin 70-ci illərində "ayaq açıb". Romanın

Dünyanın 33 dilinə çevrilmiş roman

bilməyiblər. Romanın 1996-cı ildə "Overlook Press" nəşriyyatı tərəfindən oxuculara təqdim olunmuş nüsxəsində hüququn Lüsü Tala məxsus olduğu göstərilib, 2000-ci ildə Vyananın "Thorndike Press" nəşr evi isə bu ixtiyarın sahibi kimi Elfrida Ehrenfelsin varisi Lila Ehrenfelsin adını qeyd edib. Londonun "Chatto&Windus", "Vintage", Nyu-Yorkun "Anchor" nəşriyyatları da son nəşrlərində Lila Ehrenfelsi müəlliflik hüququnun sahibi kimi tanıyıblar. Bu yaxınlarda isə Nyu-Yorkun "Random House" nəşriyyatı romanı bir daha oxucuların ixtiyarına verib.

"Əli və Nino" romanı ilk nəşrindən təxminən 35 il sonra Hollandiyanı bir daha fəth etməyə başlayıb. Əsəri bu dəfə ingilis nəşrindən Elza Huq tərcümə edib. 1974-cü və 1981-ci illərdə "De Harmonie" nəşriyyatının buraxdığı roman, o dövr mətbuatının yazdığına görə, oxucuların böyük marağına səbəb olub. Bəlkə elə buna görədir ki, nəşirlər Van Holkem və Varendof 1991-ci ildə kitabın daha bir nəşrini gerçəkləşdiriblər. Amma hollandların "cəlbedici Şərq hekayəti" nə marağı bununla da bitməyib. "Əli və Nino" holland dilinə növbəti dəfə A.Meyjerinq tərəfin-

"Əli və Nino" romanı Ərəbistan yarımadasına da ötən əsrin 70-ci illərində "ayaq açıb". Əsər ilk dəfə ərəb dilinə 1970-ci ildə Londonun "Hatçinson" nəşriyyatının Jenya Qramonun çevirməsində nəşr etdiyi variant əsasında Əbdül Vahab əl-Əhmədi tərəfindən tərcümə edilib və Livanın paytaxtı Beyrutun "Dar Al-Quds" nəşriyyatı vasitəsilə öz oxucularını tapıb. Kitabın daha bir nəşri də 2002-ci ildə gerçəkləşdirilib. 2003-cü ildə isə Beyrutun "Matabat al-Fakih" nəşriyyatı romanı bir daha çap etməyə ehtiyac duyub.

"Əli və Nino" romanı benqal dilində beş dəfə işıq üzü görüb. 1995-ci ildə doktor Bülbül Sərvər əsərin ingilis dilinə Jenya Qramon tərəfindən edilmiş tərcüməsinə müraciət edib. Kitabı Dəkkə şəhərində nəşir Saleh ud-Din oxuculara çatdırıb. Roman burada 2000-ci ildə ikinci dəfə işıq üzü görüb. Əbdür Rəhman Malikin 2002-ci ildə Kəlküttədə, Əbdür Rauf Bokulun isə 2003-cü ildə Dəkkədə gerçəkləşdirdikləri nəşrlər də oxucular tərəfindən maraqla qarşılanıb. Mətbuatda romanın benqal dilində 2008-ci ildə nəşr edildiyi barədə də məlumat dərc olunub.

Tbilisinin "Diogen" nəşriyyatında çap olunub. Onu da qeyd edək ki, əsərin əsas qəhrəmanlarından birinin gürcü knyaginyası Nino Kipiani olması qardaş ölkədə əsərə marağı daha da artırıb. 2004-cü ildə "Əli və Nino" Georgi Cabaşvilinin tərcüməsində yenidən işıq üzü görüb.

Təbii ki, "Əli və Nino" romanının müəllifliyinə iddiaçılardan birinin yəhudi əsilli Lev Nussimbaum-Əsəd bəy olması əsərə İsraildə də maraq oyadıb. Romanı 2001-ci ildə Maykl Dak ingilis nəşrindən ivrit dilinə tərcümə edib və əsər həmin il Tel-Əviv və Lod şəhərlərindəki "Zmorah-Bitan" nəşriyyat səbəkəsi tərəfindən oxuculara təqdim olunub.

İndoneziyada bu məşhur roman ("Ali dan Nino") on il əvvəl işıq üzü görüb. Mariana və Hikmət Daməvanların tərcümə etdiyi əsər 2004-cü ildə Cakartanın "Serambi" nəşriyyatı tərəfindən nəşr edilib.

Bir il sonra isə "Əli və Nino" ("Ali og Nino") romanı ilə Danimarka oxucuları da tanış olublar. Kopenhagenin "Forlaget Vandkhnsten" nəşriyyatının çap etdiyi əsəri Danimarka dilinə Yuditə Prays və Yergen Herman Monrad çeviriblər.

1971-ci il Türkiyə nəşrinə ön sözü Semih Yazıçıoğlu yazıb. 2000-ci və 2004-cü illərdə isə "Everest" nəşriyyatının Qurban Səidin əsəri kimi çap etdiyi bu bənzərsiz eşq hekayəsini Mehmet Harmançı tərcümə edib. "Kaknüs yayınları"nın 2005-ci ildə Ələkbər Əliyev və Azad Ağayevin tərcüməsində nəşr etdiyi kitab isə oxuculara Yusif Vəzir Çəmənəzəminlinin əsəri kimi təqdim olunub.

Roman Azərbaycan dilinə ilk dəfə 1972-ci ildə Münhendə fəaliyyət göstərən "Azadlıq" radiostansiyasının əməkdaşı Məcid Musazadə tərəfindən alman dilindən tərcümə edilib və efridə səsləndirilib. "Azadlıq"ın daha bir əməkdaşı Mirzə Xəzər 80-ci illərin axırlarında əsərə bir daha müraciət edib, "Əli və Nino" onun tərcüməsində 1990-cı ildə "Azərbaycan" jurnalında çap olunub. Əsər 1993-cü ildə "Yazıçı" nəşriyyatında kiril əlifbası ilə işıq üzü görüb. Bununla da, romanın müəllifliyi ətrafında mübahisələr yenidən alovlanıb. Azərbaycan Yazıçılar İttifaqı müzakirə açaraq əsərin müəllifinin Yusif Vəzir Çəmənəzəminli olduğunu elan edəndən sonra - 1993-cü ildə "Əli və Nino" romanı "Səda" nəşriyyatı tərəfindən Yusif Vəzirin imzası ilə nəşr edilib. Lakin bu da mübahisələrə son qoymaq üçün kifayət etməyib, əsər Məzahir Hüseynzadə və Sevinc Kazımova tərəfindən rus dilinə çevrilib, Qurban Səid imzası ilə 2006, 2007, 2008 və 2010-cu illərdə "Qafqaz", "Ali&Nino Publishing", "Qanun" nəşriyyatları tərəfindən oxuculara çatdırılıb.

Araşdırıcı B.Bleyer romanın çin, fin, serb, icveç, yapon və s. dillərə tərcümə olunduğu və nəşr edildiyi barədə də faktlar əldə edib. Əlbəttə, bunlar da son deyil. "Əli və Nino"nun hələ çox ölkələr fəth edəcəyinə şübhə yoxdur.

Mətbuat materialları əsasında NƏRİMAN hazırlayıb

Dekabrın 14-də görkəmli alim və tərcüməçi Dilarə Əliyevanın anadan olmasının 85 illiyi tamam oldu. Bu münasibətlə Dilarə xanımın mətbuatda dərc olunmayan sonuncu müsahibəsini sizə təqdim etmək istədik.

○ ...Gördüm yorğundu, danışdıqca həyəcanlanır, söhbətlə yormağ istəmədim:
– Gəl belə eləyək, sən suallarını ver, cavabını evdə yazıb gətirərəm.
– Üz-gözümde tərəddüd ifadəsini oxuyub söz verdi:
– Narahat olma, uzaqbaşı bir həftəyə çatdıraram. Razılaşmaqdan başqa bir əlacım qalmadı.
Dediynə əməl elədi: dörd-beş gündən sonra cavabları Dilarə xanımdan aldım.
Müsahibəmiz beləcə baş tutdu.
1991-ci ilin baharının əvvəli idi...

– Dilarə xanım, Azərbaycan-gürcü ədəbi əlaqələri sahəsinə gəlişiniz necə olub? Bu gəlişdə dil faktoru, yəni gürcü dilini bilməyiniz rol oynayıbmı?

– Bəlkə də. Mən axı Tiflisdə, Şeytanbazar tərəfdə anadan olmuşam. Ağlım kəsəndən görməmişəm ki, ortada millət söhbəti olsun. Qonşularımız arasında gürcülərlə yanaşı, yəhudi də vardı, erməni də, rus da, kürd də. Bir-birimizin dilini başa düşürdük, az-çox danışırıdık. Sonralar ailəməz Bakıya köçəndə gördüm, gürcü dilini unutmamışam. Orta məktəbi bitirib universitetin şərqşünaslıq fakültəsinə daxil oldum, sonra Akademiyanın aspiranturasına girdim. Gördülər gürcü dilini bilirəm, təklif elədilər ki, Azərbaycan-gürcü ədəbi əlaqələri sahəsində çalışım. Onda bu sahə təzə formalaşdı. Bir il sonra Gürcüstan EA-nın Ş.Rustaveli adına Gürcü Ədəbiyyatı İnstitutuna uzunmüddətli ezamiyyətə göndərilim. Azərbaycan-gürcü xalqlarının dostluğunun XIX əsr ədəbi əlaqələrində əksi ilə bağlı tədqiqat işi aparmağa başladım, bu sahədə addım atanlardan biri, daha doğrusu, birincisi oldum. Beləliklə, bəlkə də sənət tələyində dil faktoru başlıca rol oynayır, ağıma gətirə bilmirəm ki, başqa cür ola bilərdi...

– Ədəbi əlaqələr sizin üçün hansı mahiyyət daşıyır? Bu təkcə sənət, yaradıcılıq əlaqələridi, yoxsa bu münasibətlərə siyasət də nüfuz edir? Leninin təbirincə desək, ədəbi əlaqələr xalqlar dostluğunun təkərciyi və vintciyidimi?

– Əlbəttə, yox. Amma nəyə işarə etdiyini aydındı. Əsası Leninlə qoyulmuş 70 illik totalitar rejim dövründə ədəbi əlaqələrin taleyi də ümumilikdə ədəbiyyatın taleyinə oxşayıb, yəni kommunist ideologiyası xalqlar dostluğu kimi ədəbi əlaqələri də istiqamətləndirib, nəyi, necə tədqiq etmək haqqında göstərişlər verib. Məsələn, böyük gürcü yazıçısı İlya Çavçavadzenin “Daşların fəryadı” adlı gözəl bir əsəri var. O, həmin əsərdə başabəla erməni millətçilərinin gürcü tarixi və mədəni abidələrinin başına nələr gətirdiyindən söhbət açır. Əsəri

İllərin yorğunluğu

yaxud dərc olunmayan son müsahibə

jurnalist-tərcüməçi Süleyman Süleymanov dilimizə çevirmişdi. Qarabağ hadisələrinə xeyli qalmış mənə verdi ki, hazırladığım kitaba daxil edim. Nə qədər əlləşdimsə, o əsəri 1987-ci ildə nəşr olunan “Diləncinin hekayəti” kitabına sala bilmədim. Bəhanə gətirdilər ki, ermənilərlə dostluğumuza xələl gətirər. Axırı nə oldu? Yaxşı ki, gec də olsa, Abbas Abdulla həmin əsəri “Ulduz” jurnalında çap elədi. Həmişə olduğu kimi yenə gəcirdik. Bax beləcə, həmin ideologiya sənəti siyasi məqsədlərə xidmətə yönəlmişdir. Ədəbi əlaqələr sadəcə olaraq, ayrı-ayrı şəxslərin arzusu, istəyi, sənətin dediyin kimi, “xalqlar dostluğunun təkərciyi və vintciyi” deyil, tarixi inkişafın qanunauyğunluğudur. Qədim mədəniyyətə malik Azərbaycan xalqı da əsrlər boyu başqa xalqlarla təmasda, ünsiyyətdə olub, müxtəlif millətlərin, xüsusilə, yaxın qonşularının mədəniyyəti ilə qarşılıqlı əlaqədə inkişaf edib. Oktyabr çevrilişinə qədər bu əlaqələr əsasən siyasətdən kənarında baş verib.

– Dilarə xanım, 30 ildən çoxdu ki, Azərbaycan-gürcü əlaqələrinin tarixini araşdırırsınız. Sizcə, bu iki xalqı bir-birinə hansı tellər bağlayır? Təkcə coğrafi yaxınlıq, qonşuluq, yoxsa?..

– Namizədlik dissertasiyam üzərində işləyəndə bu sualı özümə çox vermişəm. Bu səbəbdən də,

araşdırmalarımın kökü gedib qədim dövrə, xalq yaradıcılığına çıxdı. Əldə etdiyim materiallarda, xüsusilə, hər iki xalqın XI-XII əsr ədəbiyyatında xeyli uyar cəhətlər, səsləşən mövzular, ideya yaxınlığı olduğunu görmüşəm. Sonrakı tədqiqatımın – “Nizami və gürcü ədəbiyyatı” mövzusunda doktorluq dissertasiyamın təməli də elə həmin illərdə qoyuldu. N.Çanaşia adına Tarix Muzeyinin fondundan tapdığım Tiflis xalq müğənnilərinin repertuar dəftərləri bu qənaətimi daha da möhkəmləndirdi. Buradakı gürcü əlifbası ilə Azərbaycan dilində şeirlər, dastanlarımızdan götürükləri qoşmalar göstərir ki, dilimiz Zaqafqaziya xalqları arasında ünsiyyət vasitəsi olub. Doktorluq dissertasiyamda söz sənətinin iki nəhəngi – Nizami və Rustaveli yaradıcılığının orta köklərini araşdırmışam. Bəlkə də bütün bunlar məhz elə coğrafi yaxınlığın, daimi ünsiyyətin nəticəsidir. Hər halda, Azərbaycan və gürcü xalqlarını bir-birinə bağlayan mənəvi tellər çoxdur və bu əlaqələrin köklü tədqiqatına ehtiyacı var.

– Bayaq ədəbi əlaqələrin xalqlar dostluğundakı yeri haqqında fikrimiz təxminən üst-üstə düşdü. Ancaq mənim qənaətimcə, ədəbi əlaqələrdə şəxsi münasibətlərin rolunu da danmaq olmaz. Bu mənada, gürcü elmi və ədəbi ictimaiyyəti ilə əlaqələriniz haqda nə deyə bilərsiniz?

– Şəxsi münasibətlər ədəbi əlaqələrin inkişafına da xidmət edərsə, bunu ancaq alqışlamaq lazımdır. Mən gürcü dilini və ədəbiyyatını K.Kakelidze, A.Baramidze, A.Asatiani kimi adlı-sanlı akademiklərdən öyrənmişəm. Sonra sənət dostlarım meydana çıxıb. Onlardan hamıdan öncə Leyla xanım Eradzenin adını çəkə bilərəm. Azərbaycan ədəbiyyatının və mədəniyyətinin Gürcüstanda yayılmasında onun zəhməti əvəzsizdi. Son vaxtlar Zevza Medulaşvili də bir sıra dəyərli işlər görüb. Xüsusən, “Kitabi-Dədə Qorqud”un gürcü dilində nəşri nəinki Azərbaycan-gürcü ədəbi əlaqələr tarixində, hətta gürcü-türk xalqları mədəni əlaqələri miqyasında mühüm hadisədir. Onlarla yanaşı, İmir Məmmədovun tərcüməsində Abbas Abdullanın İlya Çavçavadze haqqında poeması inanıram ki, gürcü oxucularının da qəlbinə yol tapacaq. Bizimlə müqayisədə gürcü dostlarımız çox iş görüblər. “Koroğlu” eposunun çevirməsi başa çatıb, Nizamının, Füzulinin, İsa İsmayılzadənin, Məmməd Arazın, Nəbi Xəzrinin, İsmayıl Şıxlının, Anarın, İsi Məlikzadənin əsərləri gürcü oxucusuna çatdırılıb. Deməli, təkcə şəxsi münasibət yox, sənət ölçüləri də ədəbi əlaqələrə təkən verir.

David”, “Böyük ustadın sağ əli”, Qriqol Aşaşidzenin trilogiyası indiyədək oxucularımıza tanış deyil. Halbuki həmin əsərlər hər iki xalqın tarixinin təmas nöqtələrini işıqlandırır. Eləcə də Otar Çiladzenin “Ugruma çıxan adam” romanı... Həmişə bir sahə zəif olanda kadrların azlığından şikayətlənirik. Halbuki kadrlar var, bircə qalır əlaqələndirmə və peşəkar rəhbərlik...

Ayaqüstü söhbətimizdən

Son sualın cavabını yazmamışdı. Sorğulu-sorğulu üzünə baxanda gülümsünüb başını buladı:

– Yamanca fəndgirsən ha, sən yenə məsələni hərləyib-fırladıb mənim üstümdə qoyursan.

– Ona görə ki, mən Dilarə xanım Əliyevanı Azərbaycan-gürcü ədəbi əlaqələri sahəsində ən böyük nüfuz sahibi kimi qəbul eləyirəm.

– (Gülümsəyir) Çox sağ ol. Sözün düzü, bütün bu siyasi çəkişmələrdən, qarşıdurmalardan, kürsülərdən canımı qurtarmağ istəyirəm, oturub yarımçıq işlərimlə məşğul olmağı arzulayıram. Ancaq mümkün olmur. Qadınların sözünü, dərdini, tələbini demək lazımdır. Borçalıda yaman narahatlıqdı, dərəbəylik havası bir para adamların beyninə vurub, camaatı yerindən-yurdundan eləyirlər.

Mən getməsəm, kim gedəcək. Yenə Aydını (Məmmədov), Abbası (Abdulla), Sabiri (Rüstəmخانlı) gərək tapam, gedək, Borçalıya baş çəkək. Şəxsi münasibətlər indi mənə yaman kömək eləyir. Dost-tanış vasitəsilə hakimiyyət orqanlarına yol tapıram, siyasi partiyaların nümayəndələri ilə görüşürəm. İndi məsuliyyətim daha böyükdür. Əvvəllər bir ədəbi əlaqələr idisə, indi millət vəkil kimi iki xalqın taleyi ilə bağlı məsələləri yoluna qoymağa çalışıram. Bir sirr də açım sənə. Qonağın ev sahibinin dilində danışması gürcülərin ürəyinə yaman yol tapır, - sonra yorğun-yorğun köksünü ötürür. - Görək, bu səfərimizdə çox şey aydınlaşacaq...

P.S. Söhbətimizin mətnini hazırlayıb xahişinə əməl elədim, iki-üç gündən sonra çətinliklə də olsa, Dilarə xanıma tapdım. Yenə başı qarışığıydı, tələsirdi. Əlyazmanı götürdü ki, vaxt tapıb baxaram, düzəlişlərini eləyərəm...

...Sonra vaxt tapa bilmədi...
...Mitinglər, səfərlər, görüşlər...
...Sorağı Tbilisidən, Borçalıdan gəlirdi...
...Sonra da sirli, faciəli Qax səfəri...
...Dilarə xanımın öz dəsti-xəttilə yazdığı vərəqləri uzun müddət gizlətməyə çalışdım. Ancaq bu onun yoxluğunu, özündən sonra qoyub getdiyi boşluğu mənə unudura bilmədi.
Sonra qət elədim ki, bir az əl gəzdirib işığa çıxarmaq lazımdı...

1993-2014
Nəriman ƏBDÜLRƏHMANLI

Dahi İsveçrə psixoloqu, analitik psixologiya təliminin, arxetiplər haqqında nəzəriyyənin banisi, mədəniyyət fəlsəfəsinə dair bir sıra əsərlərin müəllifi Karl Qustav Yungun (1875-1961) "Şərq təfəkkürü ilə Qərb təfəkkürünün fərqi" məqaləsi onun "Böyük qurtuluşun Tibet kitabı"na psixoloji şərh-lər" əsərinin birinci hissəsini təşkil edir. Əsər 1939-cu ildə yazılıb, ilk dəfə 1954-cü ildə çap olunub.

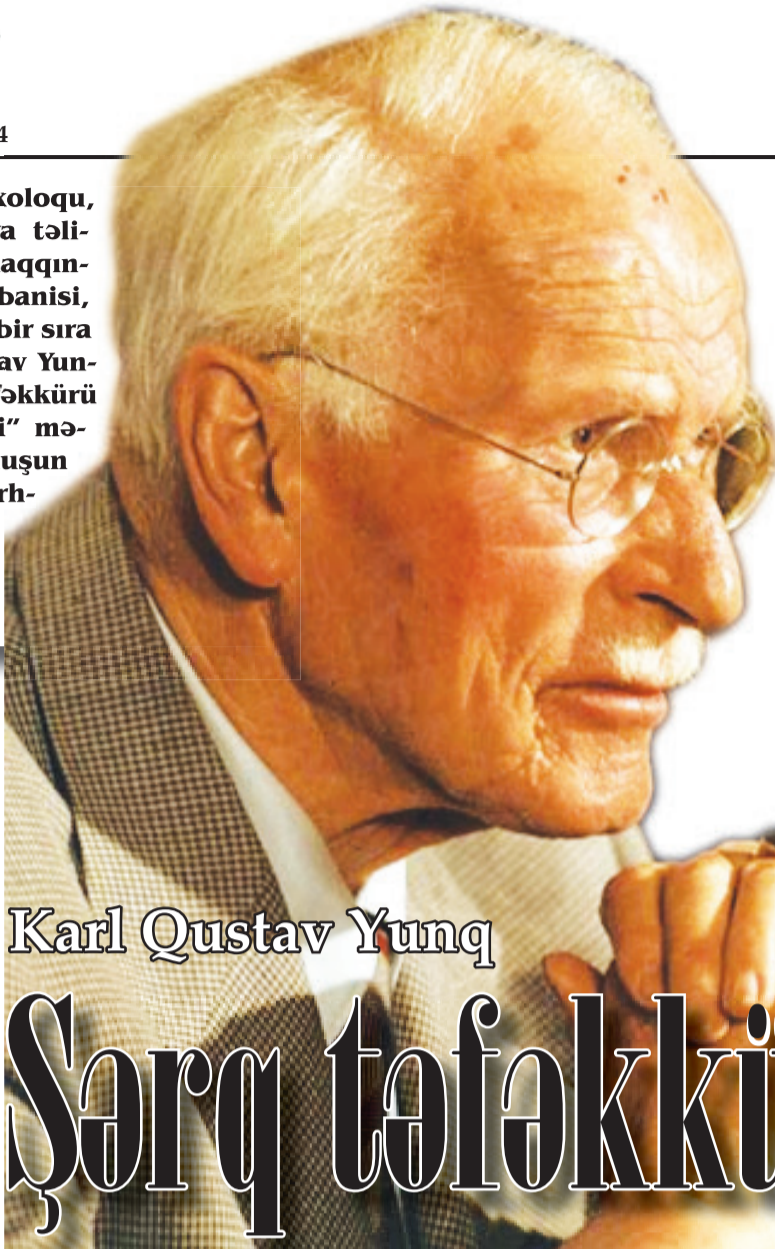
əvvəli ötən saylarımızda

"İdrakin özünü özündən azad edən gücü" ideyası bizim möminliyimizlə müqayisədə əsasını tapmur. Buna baxmayaraq, psixologiyada ən yeni cərəyan olan "analitik psixologiya" ("komplekslər psixologiyası") özünün simvolik xarakteri sayəsində şüurun nöqsanlarını və onun dolaşqlarını kompensasiya edə bilən qeyri-şüuri proseslərin varlığını mümkün hesab edir. Psixanalizin gedişi zamanı qeyri-şüuri proseslər dərk edilə-edilə şüuru o dərəcədə dəyişdirir ki, bu zaman biz artıq şüurluluğun yeni səviyyəsinə danışa bilərik. Lakin psixanalitik metod bilavasitə qeyri-şüuri kompensasiya prosesini doğura bilməz – biz tamamilə qeyri-şüuridən və ya "Tanrının mərhəməti"ndən asılıyıq, buna hansı adın verilməsinin isə heç bir əhəmiyyəti yoxdur. Lakin qeyri-şüuri prosesin özü də çox nadir hallarda müstəqil şəkildə, texniki yardım olmadan şüurun sərhədlərinə yaxınlaşır. Üzə çıxmış qeyri-şüuri məzmunlar şüur üçün adi olan təfəkkür və hissetmə üsulları ilə aşkar ziddiyyət təşkil edir, axı digər halda onlar kompensator xarakterə malik olmazdılar.

Hər halda ilk reaksiya, şüurun onunla bu dərəcədə uyuşmayan kənar təsirlərin, hissələrin, fikirlərin müdaxiləsinə müqavimətindən yaranmış ziddiyyət olur. Şizofreniya bu cür tamamilə yad və qeyri-məqbul məzmunların müdaxiləsinə ən parlaq nümunədir. Təbii ki, şizofreniya patoloji təhriflərin və mübaligələrin nəticəsidir, lakin normal psixikanın fəaliyyəti ilə az-çox tanış olan adam əsas sxemlərin eyniliyini asanlıqla görə bilər. Eyni modelləri biz mifologiyada və təfəkkürün digər arxaik formalarında da görürük.

Adi şəraitdə istənilən konflikt idrakı, onun həlli naminə yeni üsulların axtarışına vadar edir. Adətən (Qərbdə) şüur qeyri-şüuriyə qalib gəlir, çünki şüura kənardan gələn hər şey lap əvvəldən natamam, hansı mənadasa saxta hesab edilə bilər. Lakin nəzərdən keçirdiyimiz hallarda biz dinməz-söyləməz güman edirik ki, şüurla aşkar uyğun gəlməyən məzmunlar sıxışdırılmayacaq, ziddiyyət qəbul olunacaq və ona "icazə veriləcək". Öncə onun həlli tamamilə qeyri-mümkün görünür, lakin bu müvəqqəti vəziyyətə səbrlə dözmək lazımdır. Belə fasilə – qeyri-şüuri üçün tənəffüs dövrüdür və ya başqa cür desək, şüurlu şərait – qeyri-şüuridə yeni, kompensator reaksiyası yaradır. Adətən rüyalarda olan bu reaksiya da öz növbəsində idraka çatdırılır. Şüur, beləliklə, yeni problemləri qaldıran və ya gözlənilməz şəkildə köhnələrinə transformasiya edən psixinin yeni hərəkəti ilə toqquşur.

Konfliktin qənaətbəxş həllinə qədər təkrarlanan belə prosedür transsendental funksiya adını daşıyır. Bu, eyni zamanda həm metod, həm də prosedir. Qeyri-şüuri kompensasiyaların həyata keçirilməsi spontan prosedir, onun dərk edilməsi isə metoddur. "Transsendental" sözü ziddiyyətlərin qarşılıqlı konfrontasiya vasitəsi ilə bir psixi vəziyyət-

Karl Qustav Yung

Şərq təfəkkürü ilə

Qərb təfəkkürünün fərqi

dən digərinə keçidi göstərir. Transsendental funksiyanın bu təsviri çox sxematikdir və təfərrüatları öyrənmək üçün oxucu digər əsərlərə müraciət etməlidir. Lakin nəzərə almaq lazımdır ki, burada təsvir edilən psixoloji müşahidə və metodlar mənim bu mətnə işlədiyim "idrak" anlayışının mənasını izah edə bilər. Bu obrazlar – qeyri-şüuriyə immanent, onun struktur elementləri olan qavrayış modellərinin nümunələrini yaradan idrakdır. Yalnız onların mövcudluğu həтта mümkün keçid vasitəsi kimi miqrasiyanın tamamilə istisna edildiyi bölgələrdə belə, mifoloji motivlərin ümumiliyini izah edə bilər.

Rüyalar, fantaziyalar, psixozlar bütün cəhətləri ilə mifoloji motivlərə bənzəyən obrazlar yaradır; insan bu sonuncular barədə həтта dolayısı ilə (Bibliyanın iddiaları və ya simvolikası) heç bir təəvvürə malik olmaya bilər. Qeyri-şüurunun psixologiyasında olduğu kimi, şizofreniyanın psixologiyasında da, şübhəsiz ki, məhz arxaik material təmsil olunur. Qeyri-şüurunun strukturunun necəliyindən asılı olmayaraq bir məsələ aydındır: burada müəyyən miqdarda mifologiya invariantları ilə identik və mifoloji təfəkkür formalarına bənzər arxaik modellər var. Şüurun matrisası qeyri-şüuridə kök salıb və burada göstərdiyimiz Universal İdrak kimi fikir formaları meydana çıxır. Qeyri-şüuri müəyyən bir sabit formaya malik olmadığından, özünün də forması olmayan, lakin bütün formaların forması olan Universal İdrak haqqında Şərq təəvvürü, görünür ki, psixoloji cəhətdən özünü dərin-dən doğruldu.

Qeyri-şüurunun forma və modelləri hər hansı bir konkret zaman kəsiyinə aid deyil, onlar "əbədidir" və şüur dairəsinə düşdükdə spesifik zamandan xariclik hissi doğu-

rur. Primitiv xalqların psixologiyasını öyrənərkən biz eyni vəziyyətlə rastlaşırıq: məsələn, Avstraliya sözü olan, "yuxu" anlamı verən "aljira"nın, həmçinin "kabuslar ölkəsi", "zaman" (əcdadların əvvəllər və indi yaşadıkları) mənalı da var. Biz burada özünəməxsus bütün əlamətləri – məzmunlarının rüyada görünməsi, qəbilə təfəkkürlü formalar dünyası, zamandan xaricliklə qeyri-şüurunun konkretləşdirilməsini və proyeksiyasını görürük.

Xarici dünyadan (şüurdan) yayınmayan və diqqəti subyektiv amildə (şüurun arxa planında) mərkəzləşdirən introvert istiqamət qaçılmaz olaraq qeyri-şüurunun xarakter təzahürələrini – "qəbilə" və ya "tarixilik" hissi ilə, bundan başqa, qeyri-müəyyənlik, zamandan xariclik, Vahid hissi ilə yoxsulmuş təfəkkürün arxaik xarakterini doğurur. Bizim üçün ekstraordinar olan Vahid hissinin yaşanması – mistisizmin bütün növləri üçün gündəlik təcrübədir.

Ola bilər ki, bu təcrübə şüur sönükdə artan – bütün məzmunların total qarışması, seçilməz olması və qarşılıqlı nüfuz etməsinin nəticəsidir. Rüyalarda, xüsusilə ruhi xəstələrin psixikasının məhsullarında obrazların, demək olar ki, qeyri-məhdud kontaminasiyası bu obrazların qeyri-şüuri mənşəyini sübut edir. Şüur sahəsindəki formaların dəqiq müəyyənləşməsi və ayrıcılığından fərqli olaraq, qeyri-şüuri məzmunlar həddindən artıq qeyri-müəyyəndir və buna görə də müxtəlif cür kontaminasiyalara məruz qalır. Heç bir şeyin müəyyən formaya malik olmadığı vəziyyəti təəvvür etsək, bütövlüğü bir vahid kimi hiss edəcəyik. Buna görə də, güman etmək olar ki, spesifik "Vahid" hissi bütün formaların qeyri-şüuridə şüuraltı hiss edilən qarışmasından doğur.

"Transsendental funksiyanın" vasitəsilə biz yalnız Universal İdrak yol tapmayacağıq, bizə həm də özünüazad etmənin Şərq inamı aydın olacaq. Əgər introspeksiya və qeyri-şüurunun kompensator funksiyasının dərk yolu ilə öz psixi vəziyyəti dəyişdirmək və ağırlı ziddiyyətin həllinə nail olmaq mümkündürsə, bizim, təbii ki, özünüazad etmədən danışmağa haqqımız var. Lakin artıq işarə etdiyim kimi, özünüazad etməyə – bu məğrur meylə mane olan odur ki, insan həmin qeyri-şüuri kompensasiyaları sərbəst olaraq yara da bilməz. İnsan kompensasiyanın spesifik xarakterini də dəyişdirə bilməz: o necədirsə elədir, əks təqdirdə, ümumiyyətlə yoxdur. Maraqlıdır ki, bu müstəsna dərəcədə vacib vəziyyəti Şərq fəlsəfəsi tamamilə dərk etmir, əslində isə Qərb mövqeyinin psixoloji əsaslandırılmasını elə o təmin edir.

Məhz Qərb təfəkkürü insanın hansısa bir qarantlıq qüvvədən fatal asılılığına dair çox vacib intuisiyanı

Məlumdur ki, yoqanın xidməti qeyri-şüuri prosesləri nəzarət altında saxlamaq qabiliyyətindədir; buna görə də, bir tam kimi, yoqanın psixikasında şüurun ən yüksək təbəqələrinin nəzarətindən kənar da heç bir şey olmur. Belə bir vəziyyətə nail olmaq imkanına heç bir şübhə etmədən düşüncəm ki, bu səviyyəyə özünün qeyri-şüurisi ilə eyniləşdirmə nəticəsində çatmaq mümkündür. Belə eyniyyət – "mütləq obyektivlik" Qərb fəlsəfinin, daxili həyatın tam yoxluğu şəraitində özünü vahid məqsədə, ideyaya, işə mexaniki tabe etmənin Şərq variantıdır. Şərq nöqtəyi-nəzərindən belə "tam obyektivlik" dəhşətdir, çünki o, insanı "sansara"nın hakimiyyətinə verir. Qərb üçün isə o, insanı "samadxa"nın – mənasız yuxu vəziyyəti kimi bir şeyin ixtiyarına verir.

Şərqdə öz kökündən ayrılmağa imkan verməyən "daxili insan" həmişə xaricini özünə tabe etdirir; Qərbdə daxili sınıqlı "xarici insan" özünü daxili varlıqdan get-gedə daha da uzaqlaşdırır. Vahid İdrak, Vahid, formaların seçilməzliyi, əbədiyyət yalnız Tanrıya məxsusdur; insan isə artıq özünün təbiətinə görə miskin və haqsızdır. Düşündüyümə görə, mülahizələrimdən aydındır ki, hər iki zidd mövqenin özünün psixoloji əsası var. Bunlardan heç biri öz çərçivələrindən kənar çıxan vəziyyətlə hesablaşmağa qadir deyil. Biri şüur dünyasını, digəri Vahid İd-

rak dünyasını lazımi qədər qiymətləndirmir. Nəticədə bu da, o da öz ekstremizmində dünyanın yarısını itirir; onların varlığını tamlığından ayrılmış həyatı süniliyə və dehumanizasiyaya məhkumdur. Qərbdə biz obyektivlik maniyasını, ideal (və ya qeyri-ideal) məqsəd naminə gözəlliyi və həyatın tamlığını inkar edən mövhumatla mübarizə aparın amilin asketizmini görürük. Şərqdə – müdriklik, sakitlik, özünün dumanlı əsaslarına müraciət edən, həyatdakı kədər və sevinci arxada qoyan psixikanın həyatdan üz çevirməsi və süstlüyü var və bu, göründüyü kimi, belə də olmalıdır. Təəccüblü deyil ki, birtərəflilik rahibliyin çox bənzər formalarını yaradır, həm bu, həm də digər halda tərkidünyanın, müqəddəsin, rahibin və ya alimin vahid məqsədini təmin edir. Mənim özlüyümdə bitərəfliyə qarşı heç bir etirazım yoxdur. Əgər gücü çatacaqsa, təbiətin möhtəşəm eksperimenti – insanın belə tədbirlərə haqqı var. Həmin bu bitərəflilik olmasaydı, insan ruhunun özü bütün əzəməti ilə üzə çıxmazdı.

Hər halda düşüncəm ki, həm bu, həm də digər tərəfdən başa düşməyə cəhd etmək lazımdır ki, Qərbin ekstravert, Şərfin introvert meyl bir məsələdə yekdildir: hər ikisi həyatın "təbiiliyini" idraka tabe etməyə üçün böyük cəhdlər göstərir. İdrakin materiya üzərində bu üstünlüyü, təbiətə zidd bu hərəkət bütün zamanlar ərzində yaradılan özünün ən qüdrətli silahına – dərk edən şüura sevinməkdən hələ də yorulmuş insanlığın uşaqlıq əlamətidir. Ola bilər ki, uzaq gələcəkdə, bəşəriyyətin günortasında tamamilə başqa bir ideal bərqərar olacaq və zaman ötdükcə insan qələbə çalacağı arzulamayacaq.

SON

Tərcüməçi: Paşa ƏLİOĞLU

Zaman gənliklə mübarizədə çox amansızdır. Bir gün o gəlir, bütün zərif cizgiləri, tərəvəti və gəncliyi özü ilə aparır. Neçə-neçə aktrisa zamanla mübarizədə beləcə məğlub olub. Zamanın tələbinə uyğun rolları - ana, nənə obrazlarını yaratmaq istəməyəndə də, sənətdən uzaqlaşdı.

Sofi Loren zamanla mübarizədən qalib çıxan nadir aktrisalarından biridir. Sentyabrda 80 yaşını qeyd etmiş Loren əvvəlki kimi zərif, ecazkar və cazibədar. "İnsan özüylə harmoniyada olmalıdır", - deyən aktrisa özünü və yaşını sevdi. Olduğundan gənc görünməyə can atmır, təbiilik Sofi Lorenin həyat fəlsəfəsidir.

Səfalət illəri

"Belə amansız həyat bu körpənin nəyinə lazımdır? Bu həyatda onu əzab və məhrumiyətlərdən başqa heç nə gözləmir". Bu sözləri ona hələ qundaqda ikən qarı qonşuları deyirdi. Doğrudan da, dəniz kənarındakı köhnə, dar bir daxmada hansı xoşbəxtlikdən danışmaq olardı?!

Əsl adı Sofiya Şikolone olan aktrisa 1934-cü il sentyabrın 20-də Romada yoxsullar üçün nəzərdə tutulmuş xəstəxanada dünyaya göz açıb. Sofi və balaca bacısı mühəndis Rikardo Şikolone və fortepiano müəlliməsi, uğursuzluqların qarabaqara izlədiyi əyalət aktrisası Romilda Villanın nikahdankənar qızları idilər. Sofinin sayyar teatr aktyoru olan atası tezliklə ailə qayğılarından bezib və iki qızını gənc qadının ümidinə buraxaraq, evi tərk edib. Elə bu zaman anası, Sofiya və kiçik bacısı həyatın amansız üzüylə qarşılaşdılar. Onlara baş çəkən qonşu qadın hər dəfə Sofiyaya baxanda "Kaş bu qız öləydi. Belə yoxsul və zalım dünyada yaşamaq onun nəyinə lazımdır axı?" - deyirdi.

İllər isə Sofinin xeyrinə işləyirdi. Bir vaxtlar heç kimin diqqətini cəlb etməyən arıq, çəlimsiz qız böyüdükcə dəyişir, cazibəsi günbəgün artırdı. Özünü aktrisa kimi təsdiq edə bilməyən anası isə bütün arzularını Sofinin simasında reallaşdırmaq istəyirdi. 1949-cu ildə Neapolda "Dəniz şahzadəsi" adlı gözəllik müsabiqəsinin keçiriləcəyini öyrənən Romilda qızının fotosəkillərini müsabiqəyə göndərir. Müsabiqəyə dəvət olunduğunda Sofinin podiuma çıxmağa paltarını belə yox idi. Anası bütün gecəni yatmır, köhnə pərdələrdən Sofi üçün zərif don tikir. Geyinilməkdən köhnələn dikdaban ayaqqabıları ağ rəngə boyayır. Münsiflər heyətinin diqqətini cəlb edən Sofi "Dəniz gözəli" nominasiyasının qalibi olur. Mükafat olaraq yeniyetmə qıza mətbəx süfrəsi, dörd rulon divar kağızı, 35 dollar və Romaya ödənişsiz biletlər hədiyyə olunur.

Həyatı görüş

Anası ilə birlikdə Romaya yollanan Sofi bir neçə filmə, kütləvi səhnələrdə yer alır. Tezliklə anası balaca qızının yanına qayıtmalı olur və gənc qız böyük şəhərdə tək qalır. Tək qalır, amma Sofi heç vaxt ayıq-sayıqlığını itirmir. Qarşısına qoyduğu hədəfə çatmaq üçün çalışır və irəliləyir. Tezliklə aktrisa daha bir gözəllik yarışmasına qatılır. Bu dəfə onun adı "Miss İtaliya" müsabiqəsinin qalibləri sırasında çəkilir. Bu müsabiqə Sofinin həyatında əsaslı dönüş yaradır.

Yeni soyadı

Rejissorlar Sofinin ayaqlarının çox uzun, burnunun və üz quruluşunun çirkin olduğunu bəhanə gətirib, onu çəkməkdən imtina edirdilər. Aktrisa Pontinin cərrahi əməliyyat keçirmək təkliflərini qətiyyətlə rədd edirdi. O, məhz bu "çirkin" üzünün ona uğur və şöhrət gətirəcəyinə inanırdı.

Prodüserlərin, rejissorların diqqətindən kənar qalmaq istəməyən inanan irigözlü Sofi günün birin-

də "Afrika dəniz altında" filmində baş rola dəvət alır. O vaxtlar onu ancaq Sofi kimi tanıyırdılar. Çəkilişlər zamanı filmin prodüseri Karlo Ponti: "Sən bu filmə baş rolu ifa edərsən. Ancaq soyadın çox kobud və vulqar səslənir" -deyərkən ona yeni soyad götürməyi məsləhət görür. Ponti özü bu seçimdə ona kömək edir. Bundan əvvəlki filminin baş rolunun ifaçısı Marto Torenin adını xatırlayan prodüser Torenin üzərində dayanır. "Toren" soyadının təkrarlanmaması

nəinki Sofini kino ulduzu kimi kəşf edib, həm də onun sənət müəllimi olub. Peşəkar kimi De Sika başa düşürdü ki, yalnız gözəl qadın fakturası ilə kifayətlənmək olmaz. O, Sofi Lorenin görünməyən ekran xüsusiyyətlərini açmağa, yaradıcılıq imkanlarını üzə çıxarmağa çalışdı. Sofiyə məsləhət görürdü ki, ekranda sadəcə italyan qadınlarının xarakterini canlandırsın. Sofi Loren bunu ustalıqla bacarırdı.

1957-ci ildə Sofi Loren Hollivud da dəvət alır, Amerikanın ən nüfuzlu kino şirkətləri ilə müqavilə bağlayır. İngilis və alman dillərində sərbəst danışan aktrisa üçün Hollivudda işləmək çətin deyildi. Keri Qrant və Frank Sinatra kimi ulduzlarla çəkildiyi "Qürur və qocalıq" filmi onun ilk uğurlu işlərindən olur. Amerikada onu izləyən şöhrət və uğurlara baxmayaraq, vətən Sofini geri "çağırır". Sonralar bunu etiraf edən aktrisa deyirdi: "Mən Amerikada özümü rahat hiss etmədim. Başa düşürdüm ki, öz vətənimə - İtaliyaya qayıtmalıyam".

Uğurlu izdivacla gələn xoşbəxtlik

Hollivudda, "Üzən ev" filmi üçün çəkiliş meydançasında Keri Qrantla yenidən görüşən Sofiyə aktyor arasında sevgi macərəsinin başlanması qaçılmaz idi. Aktrisaya hər gün qucaq dolusu qızılqullar göndərən Qrant Lorenə evlilik təklifi etməyə hazırlaşır. İllərdir qoruduğu və sevdiyi qadını itirəcəyindən qorxan Ponti Amerikaya gəlir. Seçim qarşısında qalan Sofi Loren üstünlüyü öz dünyasından - İtaliyadan olan adama verir.

17 sentyabr 1957-ci ildə Sofi Loren Karlo Pontiyə ailə həyatı qurur. Cütlük toyu İtaliyadan uzaqda, Meksikada keçirilməli olur. Vatikan Pontiyə nə boşanmağa, nə də ikinci dəfə evlənməyə icazə verir. Sofi və Karlo on il ölkədən uzaqda yaşamalı, Vatikandan qaçmalı olurlar. Loren ana olmaq üçün min-bir əziyyətə qatlaşır, on il davam edən müalicələr öz bəhrəsini verir. 1968-ci ildə aktrisa birinci, 1972-ci ildə isə ikinci oğlunu dünyaya gətirir. Aktrisanın böyük oğlu Karlo dirijordur. Adriano isə rejissor peşəsinə yiyələnib. 2002-ci ildə Loren oğlunun çəkdiyi "Öz aramızda" filmində rol alıb.

Ailə həyatı Sofini nəinki sənətdən uzaqlaşdırıb, əksinə, Ponti onun yaradıcılığına xüsusi qayğı və tələbkarlıqla yanaşıb. 1991-ci ildə fəxri "Oskar" qazanan Loren mükafatı Pontiyə və ailəsinə həsr edib: "Bu mükafatı həyatımın üç kişisi - mənə bu yerlərə gətirən və mənə edən Karlo Ponti və oğullarımla paylaşmaq istərdim".

Çoxları bu izdivacın həqiqət olduğuna inanmırdı. Sofi özündən 22 yaş böyük, görkəmsiz Pontini necə seçə bilərdi? Cütlük bütün maneələrə rəğmən, dünyanı məhəbbətin olduğuna inandıra bildi. 50 il birlikdə xoşbəxt ailə həyatı sürən Loren və Pontini yalnız ölüm ayırdı. 2007-ci ilin yanvarında Karlo Ponti "qızıl toy"larına bir neçə ay qalmış vəfat edir.

1999-cu ildə "Reseptlər və xatirələr" kitabını çap etdirən Sofi Loren bu gün də iti zəkası və zarafatları ilə seçilir.

"Çirkinliyi"inə güvənən dünya gözəli

Heç kimin tanımadığı, əyalətdən yenidən gələn Sofi qısa müddətdə məşhurlaşır. İtaliyanın ən məşhur jurnallarının üz qabığında görünən aktrisa həyatın firavanlığını duymağa başlayır. Amma gənc qız bu ötürü şöhrət və dəb-dəbə ilə kifayətlənmək niyyətində deyildi. Arzularına çatmaq üçün prodüserlərin qapısı ağzında saatlarla gözləyən Sofi gecələr anasından xəbərsiz ağladığını deyirdi.

Bir dəfə gecə klublarının birində, Sofi, qatıldığı gözəllik müsabiqəsinin münsifi, kinoprodüser Karlo Ponti ilə tanış olur. Ponti bu çəlimsiz qızın ulduz olacağına əmin idi. Sofidən 22 yaş böyük olan prodüser aktrisaya şöhrətin qapılarını açan ilk insan, hamı olur.

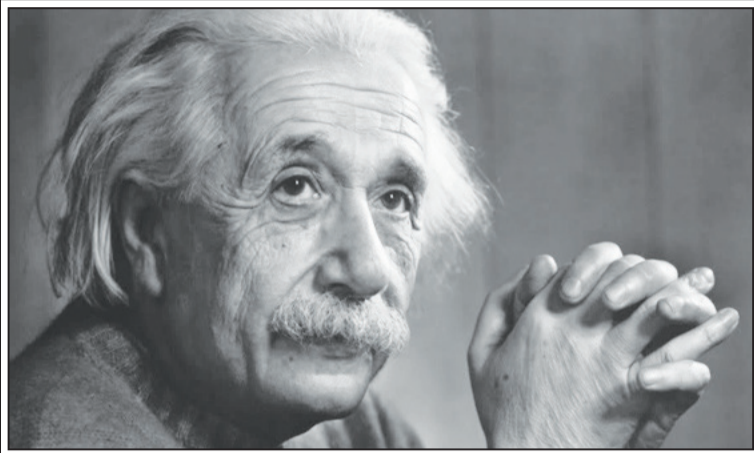
üçün bu soyadın baş hərfini dəyişməyi təklif edir. "T" hərfini əlifba sırası ilə başqa hərflərlə əvəzləyir. Nəhayət, "L" hərfi üzərində dayanır. Beləliklə, Sofi Loren "yaranır".

De Sika əfsanəsi

Ardıcıl çəkildiyi filmlər aktrisanın bir o qədər də ürəyincə deyildi. Komediyalardan bezən Sofi dramatik aktrisa olmağı arzulayırdı. 1954-cü ildə rejissor Vittorio de Sika ilə tanışlıq aktrisanın sonrakı taleyini müəyyən edir. "Neapol qızılı" ekran əsəri Sofiyaya gözləmədiyi məşhurluğu qazandırır. Bu filmədən sonra o, Vittorio'nun istəkli aktrisası, Vittorio isə onun sevimli rejissoru olur.

"Mən ona hörmət edirdim, onu sevirdim. Bizim məhəbbətimiz düz 20 il davam etdi. Bu məhəbbət nəticəsində 14 film ərsəyə gəldi" - aktrisa xatırlayırdı. Vittorio De Sika Sofinin yaradıcılığında müstəsna rol oynayıb. Rejissor

Eynşteynin elektron arxivi hazırlandı

Dahi fizik Albert Eynşteynin ömrünün ilk 44 ilini əhatə edən bütün sənədləri indi internetdən oxumaq olar. "Rəqəmsal Eynşteyn" adlanan layihəni Diana Kormiş Buxvaldın rəhbərliyi ilə ABŞ-ın Prinстон və Yerusəlim Yəhudi Universitetləri birgə həyata keçiriblər.

Eynşteynin arxivi 1986-cı ildən araşdırılır. O vaxtdan etibarən fizikin arxivindən ibarət 30 cildlik kitab çap olunması planlaşdırılıb. İndiyədək 13 cild kitab çap edilib. Həmin kitablarda Eynşteynin məktubları, gündəlik və qeydləri əks olunub. 2014-cü ilin yanvarında 14-cü cild nəşr ediləcək.

Ən yaxşı uşaq kitabı hansıdır?

Böyük Britaniyada 10 ildən artıqdır davam edən bir ənənə var. Blue Peter Book Awards çərçivəsində uşaqlar səsvərməylə sevdiqləri yazıçıyı seçirlər.

Bu il baş mükafat uğrunda 6 müəllif mübarizə aparıb. Ənənəvi olaraq 2 kateqoriyada 3 kitab təqdim edilib. 5 ay ərzində 10 təhsil müəssisəsindən olan 200 britaniyalı uşaq kitablarla tanış olub və bəyəndikləri əsərə səs veriblər. Səsvərmənin nəticəsi 2015-ci il martın 15-də elan ediləcək. Qalibə döymə gəmi formasında qızıl nişan təqdim ediləcək. Bu mükafat ölkə ərazisində istənilən gəzməli-görməli yerlərə, muzey və bir çox teatrlara pulsuz getmək imkanı verir.

"Cəngəlliklər kitabı" ekranlaşacaq

○ "Warnes Bros" kinostudiyasının verdiyi xəbəyə görə, 2016-cı ildə ekranlaşdırılması nəzərdə tutulan "Cəngəlliklər kitabı" filminin çəkilişləri 2017-ci ilə keçirilib. Hazırda studiyada "Geostorm" fantastik döyüş filmi üzərində iş gedir. Bu film "Cəngəlliklər kitabı" filminin təqdimatını gecikdirib.

Mauqlinin macərələrindən bəhs edəcək ekran əsərinin rejissoru məşhur Hollivud aktyoru Endri Serkisdir. Baş rollarda Benedikt Kamberbetç, Kristian Beyl, Keyt Blanşet və Naomi Harris çəkiləcək.

2015-ci ilin oktyabr ayında Disney studiyası da "Warner Bros" studiyası ilə birgə Redyard Kiplinqin hekayələri əsasında çəkdiyi yeni filmi təqdim edəcək.

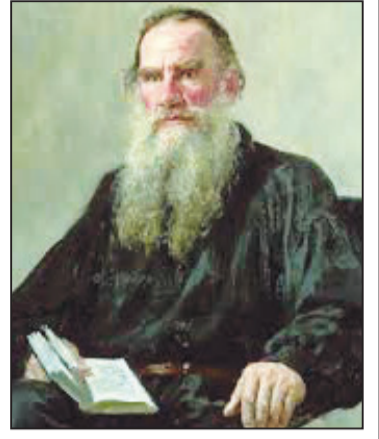

Tolstoyun 90 cildliyi internetdə

Lev Tolstoyun seçilmiş əsərlərinin elektron versiyası yaradılıb. Yazıçının Yasnaya Polyana'dakı ev muzeyinin və ABBYY şirkətinin həyata keçirdiyi "Tolstoy bir çağırışla" layihəsi çərçivəsində yaradılan portaldan 90 cildin elektron versiyası təqdim edilib. Portalda Tolstoyun məşhur romanları, povest və hekayələri, 13 cildlik gündəlikləri, qeyd kitabçaları, uşaqlıq və gənclik təcrübələri, pyesləri, müxtəlif səpgili məqalələri yer alıb.

Layihənin rəhbəri, muzeyin şöbə müdiri, yazıçının köttücsəsi Fekla Tolstaya mətbuata açıqlamasında deyib: "Mənim evimdə Tolstoyun 90 cildliyi yoxdur. Biz müasir texnologiyanın köməyi ilə əsərlərin elektron versiyasını hazırlamışıq ki, onun bütün əsərlərini bir araya gətirə bilək".

Layihə könüllülərin sayəsində ərsəyə gəlib. Bir qrup könüllü 50 minə yaxın səhifəni oxuyub düzəliş edib. Dünyanın 49 ölkəsindən olan üç min insan 46,8 min səhifəni 18 ay ərzində üç dəfə oxuyub.

Moskvada müasir incəsənət kitabxanası açılıb

Dekabrın 10-u Moskvanın "Qaraj" müasir incəsənət muzeyində müasir incəsənət dairə materiallarının toplandığı kitabxana açılıb. Kitabxananın fondunda 15 mindən artıq arxiv materialı, kitablar, jurnallar və dövri mətbuat nümunələri toplanıb.

Direktor Aleksandra Obuxovanın sözlərinə görə, hazırda əməkdaşlar arxiv materiallarının şifrələnməsi işi üzərində çalışır. Yaxın günlərdə saytda axtarış asanlaşdırılacaq və elektron baza yaradılacaq.

Kitabxananın yaradılması üçün incəsənət xadimləri, biblioqraflar və sənətsünaslar iki il çalışıblar.

Mayakovskinin əlyazması böyük qiymətə satılıb

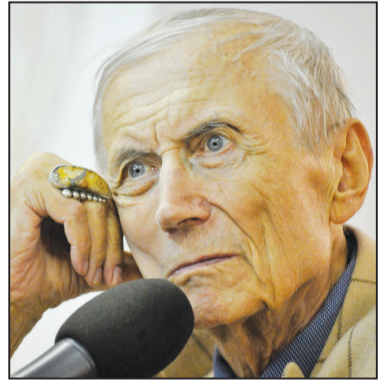
Dekabrın 10-da Nyu-Yorkun Bonham hərracında rus şairi Vladimir Mayakovskinin "Müharibə başladı" şeirinin əlyazması hərraca çıxarılıb. Adının gizli qalmasını istəyən alıcı əlyazmanı 43750 dollara alıb.

Hərracın rəsmi nümayəndələrinin verdiyi xəbəyə görə, bu, şairin Birinci Dünya müharibəsi dövründən qalan yeganə əlyazmasıdır. V.Mayakovski "Müharibə başladı" şeirini 1914-cü il iyulun 20-də – 21 yaşında yazıb.

Yevtuşenko xəstəxanaya düşüb

Tanınmış rus şairi, 82 yaşlı Yevgeni Yevtuşenkonun səhhəti qəfildən pisləşib. Qastrol səfərində olan şair yıxılıb və kəlləbeyin travması ilə Rostov-Don şəhərindəki klinikaların birinə yerləşdirilib. Məlumatı Rostov vilayətinin səhiyyə naziri də təsdiqləyib.

Hazırladı: NARINGÜL

ELAN

Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti yanında Tərcümə Mərkəzi bədii tərcümə əməyinin dəyərləndirilməsi, tərcümə sahəsinin inkişafının stimullaşdırılması məqsədi ilə "Dəfi) nə yarpağı" adlı Bədii Tərcümə Mükafatı təsis edib. Müsəbiqənin 2 ildən bir keçirilməsi nəzərdə tutulur. Tərcümə əsərlərinin qəbul müddəti bu ilin oktyabr ayının 24-dən dekabr ayının 20-sinə qədər müəyyən edilir. Qaliblərin adı 2015-ci ilin mart ayının sonlarında keçiriləcək mükafatlandırma mərasimində elan olunacaq.

* Müsəbiqəyə nəsr və poeziya üzrə Azərbaycan dilinə tərcümə edilmiş əsərlər qəbul edilir.

* Müsəbiqəyə təqdim edilən əsərlərin həcmi aşağıdakı qaydada müəyyən edilir:

nəsr əsərləri – 20.000 işarəyə qədər
poeziya nümunələri – 100 misrəyə qədər

* Hər nominasiya üzrə mükafat bir müəllifə və bir əsərə təqdim edilə bilər.

* Bir şəxs mükafata bir nominasiya üzrə yalnız bir əsər təqdim edə bilər.

* Müsəbiqədə iştirak edən namizədlər üçün yaş məhdudiyyəti yoxdur.

Müsəbiqəyə təqdim üçün zəruri olan sənədlər:

a) Tərcümə edilmiş əsər elektron poçtla göndərilmiş, çap olunmuş şəkildə 5 nüsxə;

- b) Şəxsiyyət vəsiqəsinin surəti;
- c) Müsəbiqə iştirakçısının əlaqə nömrəsi;
- ç) Tərcüməçinin digər işlərinin siyahısı (mənbəyi göstərməklə);
- d) Tərcümə əsərləri elektron (press@aztc.gov.az ünvanına) və kağız formatında təqdim edilə bilər.

Qeyd: Göndərilən nüsxədə əsərin Azərbaycan dilinə hansı dildən çevrildiyinin qeyd edilməsi zəruridir; Müsəbiqə şərtlərinə əməl olunmadan təqdim edilən əsərlər müsəbiqədə iştirak etmir. Əsərlər AZTM-in Mətbuat və nəşr məsələləri üzrə müşavirliyi tərəfindən qəbul edilir.

Mükafat fondu:
Tərcümə edilən nəsr əsərləri üçün:
I yer – 3000 (üç min) manat
II yer – 2000 (iki min) manat
III yer – 1000 (min) manat

Həvəsləndirici mükafat: 500 (beş yüz) manat

Tərcümə edilən poeziya nümunələri üçün:
I yer – 3000 (üç min) manat
II yer – 2000 (iki min) manat
III yer – 1000 (min) manat

Həvəsləndirici mükafat: 500 (beş yüz) manat

Müsəbiqənin gedişatı barədə:

Qəbul edilən əsərlər nömrələnmiş qaydada (imzasız) ekspertlərə verilir, ikinci mərhələyə – 20-liyə çıxan əsərlər Mükafat Komissiyasına təqdim edilir.

Qalib əsərlərin seçimi iki mərhələ üzrə aparılır. Birinci mərhələdə seçilmiş 20-likdən 10-luq seçilir. İkinci mərhələdə qaliblər müəyyən edilir. Əsərlər 5-dən 10-a qədər olan bal sistemi ilə qiymətləndirilir.

Ekspertlərin və Mükafat Komissiyası üzvlərinin adları mükafatlandırma mərasimində qədar gizli saxlanılır. Mükafat diplom və pul təltifindən ibarətdir.

Ünvan: Ə.Topçubaşov 74
Email: press@aztc.gov.az
Telefon: 595-10-42
Mob: (050) 263-02-95